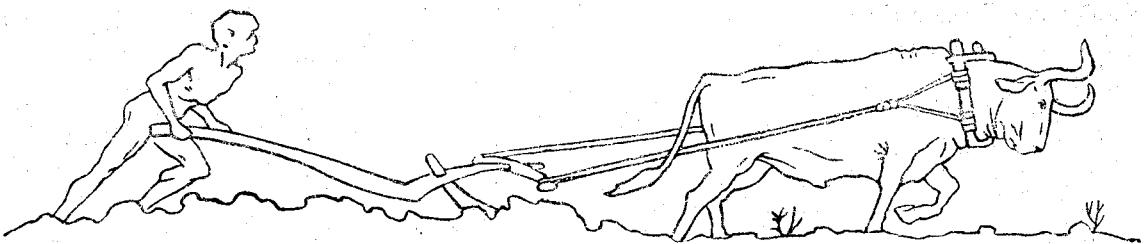

ΑΚΑΤΙΟΝ ΓΠΟ ΓΟΛΟΒΚΩΦ — ΕΘΝΙΚΗ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ —
ΔΩΡΕΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΜΑΡΑΣΛΗ — ΦΩΤΟΓΡ. Σ. ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ

ΠΑΝΔΑΘΗΝΑΙΔ

ΕΤΟΣ Ζ' 15
ΜΑΐΟΥ 1907

Η ΛΙΑΠΟΥΡΙΑ

Τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἀπεστάσθη ἐκ τοῦ ἀδημο-
ιεύτου συγγράμματος τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Γεν. Προ-
ξένου τῆς Ἑλλάδος κ. Ν. ΣΚΩΤΙΑΗ «Ἀπὸ Κερκύρας
εἰς Βορειανήν Ήπειρον καὶ εἰς Νότιον Ἀλβανίαν» δῶν
ὑπηρέτησεν ἐν ἔτει 1886 ὡς Πρόξενος. Μέρος αὐτοῦ
περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν Ἀλβανῶν ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ
τεύχος 152 τῶν «Παναθηναϊών» 31 Τανουαρίου 1907.

Τρεῖς περίπου ὥρας μακρὰν τοῦ Ἀργυροκά-
στρου καὶ πρὸς δυσμάς αὐτοῦ, ἐκεῖ, δῆτα
τελευτῆς ἡ πεδιὰς τῆς Δρυΐνουπόλεως, ἐν μέσῳ
τῶν ὁρέων Σοποτοῦ καὶ Λυντζουριᾶς, ἀρχεται
ἡ Λιαπούρια, ἡ χώρα τῶν Ἀλβανῶν Λιάπι-
δων, ἡ τὸ τμῆμα Κουρβελεσίου, τὸ δοποῖον
ὑπάγεται διοικητικῶς εἰς τὸ Μουτεσαριφλίκιον
τοῦ Ἀργυροκάστρου μετὰ τῶν Ζουλιατῶν ἀλλὰ
τὰ διοικητικὰ δρια τοῦ Κουρβελεσίου καὶ τῶν
Ζουλιατῶν δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσι καὶ
ῶς τὰ ἐθνολογικὰ δρια τῆς Λιαπούριας, διότι
αὗτη περιλαμβάνουσα τὰ τμήματα ταῦτα ἐκτεί-
νεται πρὸς νότον μὲν μέχρι τῶν περιχώρων
τοῦ Δελβίνου, συγχεομένη ἐν τι μέρει αὐτοῦ
μετὰ τοῦ διμωνύμου Καϊμακαμπού, πρὸς βορ-
οῦν δὲ μέχρι σχεδὸν τοῦ Αύλωνος, συγχεομένη
οὕτω μετὰ τοῦ διμωνύμου Μουτεσαριφλίκιον
ὅλως ἀνεξαρτήτου ἀπὸ τοῦ Ἀργυροκάστρου.

Ο Ρουκενβίλ παραγει τὴν λέξιν Λιάπις
ἐκ τῶν ἀρχαίων Ιαπύγων μετατρέπων, ὡς
ὑποθέτω, τὸ τελικὸν γράμμα ξ εἰς ζ, δῆλη φθῆ
ὑπ' ὅψει ἡ δημομαστικὴ τοῦ ἐνικοῦ Ιάπυξ, καὶ
τὴν συλλαβὴν ια εἰς λιά. Η ἐρμηνεία αὗτη
ὑποστηρίζουσα τὴν γνώμην του ὅτι οἱ Ἀλβα-
νοὶ μετηνάστευσαν εἰς Ἀλβανίαν ἐκ τῆς Ια-
πύγιας ἀκρας τῆς Ιταλίας, φαίνεται βεβιασμένη,
διότι καὶ δῆλη ἡ Ἑλλην καὶ δῆλη ἡ Ἀλβανὸς ὡς
δύναντο νὰ προφέρωσι γιάπις ἀντὶ τοῦ λάπις, ὅχι

δύνανται νὰ μεταβάλωσι τὴν συλλαβὴν ιὰ
εἰς λιά.

Κατὰ τὸν Μάγερ, Λιαμπεριὰ ἡ Λιαπεριὰ
εἶναι τὸ σαντζάκιον τὸ καλούμενον καὶ Ἀρμε-
ριά, ἡ δοπία λέξις ἔξελληνισθεῖσα ἔγινε Ἀρβα-
νία καὶ Ἀλβανία. Λιαπεριὰ δὲ ἡ Λιαμπεριὰ
εἶναι Σλαυηκὸς τύπος παραχθεῖς κατὰ μετάθεσην
τοῦ ἀρχικοῦ γράμματος ὡς ἐν τῷ Σλαυηκῷ
Labe = Ἀλβις.

Ἡ Λιαπουριὰ διακρινομένη πάντοτε ἐπὶ τῷ
αἰχμηρῷ αὐτῆς ἐδάφει καὶ ἐπὶ τῷ ἀρειμανίῳ
χαρακτῆρι τῶν κατοίκων τῆς μετέσχει βεβαίως
πασῶν τῶν ιστορικῶν περιπτειῶν τῆς Ἀλβα-
νίας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς
σήμερον.

Οἱ Λιάπιδες, φυλὴ ὁρεινή, ζωηρὰ καὶ ἀτιθασ-
σος, δὲν ἡδύναντο νὰ ἴστανται ἀπαθεῖς ἐν τῇ ἀγόνῳ
πατρίδι των, πρὸ τῶν συνεχῶν πολιτικῶν καὶ ἐθνο-
λογικῶν μεταβολῶν τῶν τελουμένων ἐν Ἀλβα-
νίᾳ: ἀλλ' ὀλιγάριθμοι καὶ συγχεόμενοι μετὰ τοῦ
καθόλου Ἀλβανικοῦ λαοῦ ἐν τῇ ιστορίᾳ του,
οὐδεμιᾶς εἰδικῆς μνείας ἡξιώθησαν μέχρι τῶν
νεωτέρων χρόνων. Ἐρείπια μόνον πελαγικῶν
ἔργων πλησίον τοῦ χωρίου Κουδέση καὶ τεμάχια
κιόνων τῆς ορωματικῆς ἐποχῆς χρησιμεύοντιν
ῶς ἐλάχιστα ιστορικὰ μνημεῖα τῆς ὑπάρχεως
πόλεως ἀγνώστου.

Καὶ βεβαίως ἐν τῷ σκότει τὸ δοποῖον κατὰ
πολὺ μέρος καλύπτει τὴν ἐθνολογικὴν καταγω-
γὴν καὶ τὴν ιστορίαν τῶν Ἀλβανῶν, δὲν ἔτο
δυνατὸν νὰ εἶναι φωτεινὴ μία μόνον ἀποψία
ταύτης, ἡ περὶ τῶν Λιάπιδων, οἵτινες θὰ ὄνο-
μασθησαν οὕτω καθ' ἡμᾶς ἀπὸ τῆς εἰσελάσεως
εἰς Ἀλβανίαν τῶν Σέρβων ἡ Βουλγάρων, οἵ-

δποιοι καὶ ἔδωκαν εἰς αὐτοὺς τὸ σλαυϊκὴν φίζαν ἔχον δνομα Λιάπις κατὰ τὸν Μάγερ δρυῶς κρίνοντα.

Μόνον ἀπὸ τῆς τουρκοκρατίας καὶ δλγον πρὸ αὐτῆς ἀρχεται μικρὰ μνεία περὶ αὐτῶν εἰς τὰ ἀσυνάρτητα καὶ συγκεχυμένα χρονογραφήματα περὶ Ἡπείρου καὶ Ἀλβανίας ἀπὸ ἐνὸς δὲ καὶ ἡμίσεως περίπου αἰώνος, καὶ κυρίως ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλῆ - Πασσᾶ Τετελενῆ, μνημονεύονται συνεχῶς ἐν τῇ ἴστορίᾳ ὡς ἀρειμανία καὶ ἀτίθασσος φυλὴ ἐντρυφῶσα εἰς τὰς δηφοεις.

Μέχρι τοῦ ἔτους 1730 οἱ Λιάπιδες ἥσαν Χριστιανοὶ συναγωνιζόμενοι πάντοτε μετὰ τῶν λοιπῶν Ἀλβανῶν κατὰ πάντων τῶν ἐπιδραμόντων καὶ δὴ καὶ κατὰ τῶν Ὄθωμανῶν ἀλλ ὅτε οὗτοι, ἀφ' ἐνὸς μὲν διὰ τῆς βίας, ἀφ' ἐτέρου δὲ δι' ὑποσχέσεων κτηματικῶν περιουσιῶν καὶ δωρήσεως τῶν βαρέων φόρων, οὓς ἔζητον, κατώρθωσαν νὰ προστηλίσωσι πολλούς, καὶ οἱ Λιάπιδες ἥσπασθησαν τὸν ἰσλαμισμόν. Ἰσως συνετέλεσεν εἰς τοῦτο καὶ ἡ μωρὰ διάταξις τοῦ τότε Ἐπισκόπου Χειμάρρου, εἰς τὸν δποῖον ὑπήγοντο, δι' ἣς ἀπηγορεύθη εἰς αὐτοὺς νὰ πίνουν γάλα, κατὰ τὴν τεσσαρακοστήν, ἐν ᾧ ἡ Λιαπουριά ἐμαστίστη ὑπὸ δεινῆς σιτοδείας. Ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν ἐλησμονήθησαν ὑπὸ αὐτῶν αἱ χριστιανικαὶ παραδόσεις, διότι εἰς τινὰ μὲν χωρία ἐτελοῦντο μέχρι πρὸ δλγον χρόνου παρ' αὐτῶν αἱ ἕσσαται ἀγίων τινῶν, εἰς τὸ χωρίον δὲ Δουκάτες, ἐν ᾧ εἶχον ὑπολειφθῆ καὶ τινες χριστιανικαὶ οἰκογένειαι, ἐτελοῦντο μέχρι πρὸ δλγον ἐτῶν καὶ μικτοὶ γάμοι μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν ὄθωμανικῶν οἰκογένειῶν.

Πολλοὶ τῶν ἀλλαξιοπιστησάντων Λιάπιδων ἐγένοντο Γενίτσαροι ἐκ τῶν αἵμοβιρωτέρων μάλιστα, καὶ Λιάπιδες ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἡκολούθουν τὸν Ἀλῆ Πασσᾶν ὅτε προσέβαλλε τὸ Σοῦλι καὶ κατέστρεψε τὸ Χόρμοβον, τὴν Λέκλην, τὴν Χειμάρρον καὶ τὸ Γαρδίκιον.

Οἱ Λιάπιδες ἐνδύονται, ὡς οἱ λοιποὶ Ἀλβανοὶ τῆς Βορείας Ἡπείρου καὶ Ἀλβανίας. Οἱ ἀνδρες φοροῦσι τινὲς μὲν μικρὰν φουστανέλλαν μετ' ὀλγων πτυχῶν, ἐσωκάρδιον μάλλινον, ἐπενδύτην (κάπαν) μάλλινον, εἴτε λευκόν, εἴτε μέλανα, περικνημίδας καὶ τσαρούχια, τὸ πλεῖστον δὲ ἀντὶ φουστανέλλας περιζωνύουσι τὸ μακρὸν καὶ ἀκάθαρτον, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, ὑποκάμισον τὸ δποῖον φοροῦσιν, οὕτως ὥστε τὸ κάτωθεν τῆς δσφύος μέρος σχηματίζει εἶδος φουστανέλλας, κάτω τῆς δποίας ὑπάρχει λευκὴ

περισκελὶς διήκουσα μέχρι τῶν ποδῶν καὶ μὴ τιμεμένη ἐντὸς τῶν περικνημίδων.

Αἱ γυναικες εἶναι ἐνδεδυμέναι, ὡς αἱ χριστιαναὶ, φοροῦσαι ἀπλῆν ἐσθῆτα μαλλίνην μέλαιναν, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, μικρὸν ἐπενδύτην μάλλινον, περικνημίδας μαλλίνας ποικιλοχρόους, καὶ κάλυμμα μέλαν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, δπερ δένουσιν ὑπὸ τὸν λαμπόν τὸ γιασμάκι εἶναι ἄγνωστον παρ' αὐταῖς.

Οἱ Λιάπιδες λαλοῦσι τὴν ἀλβανικὴν τῶν Τόσκων μετ' ἵδιαζούσης προφόρας, τινὲς δὲ λαλοῦσι καὶ τὴν ἐλληνικὴν σκληρῶς παρεφθαρμένην. Θεωροῦνται ὡς ἀνδρεῖοι, εὐφυεῖς, πονηροί, δλιγαρκεῖς καὶ ἀκάθαρτοι εἶναι μικροὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὸ σῶμα, ταχύποδες, ἀκάματοι καὶ δύσμορφοι, ἀνδρες τε καὶ γυναικες. Πρεσβεύοντες τὴν ἀρχὴν «κόκα περ κόκα» ἥτοι κεφαλὴν ἀντὶ κεφαλῆς, καὶ νομίζοντες τὴν κλοπὴν ὡς φυσικὸν εἶδος βιομηχανίας, εἶναι ἐπικύνδυνοι καὶ οἰανδήποτε περίστασιν, καὶ αὐτῆς γνωστῆς περιπτώσεως τῆς «μπέσα περ μπέσα» πίστιν διὰ πίστιν, σπανίως ἔξαιρουμένης.

Ἐνεκα τῶν ἰδιοτήτων τούτων, καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Τουρκίᾳ καὶ ἐν Ἑλλάδι τὸ δνομα Λιάπις, καίτοι ἀφ' ἐνὸς σημαίνει τὸν φουστανελοφόρον, ἀφ' ἐτέρου δμως κατέστη καθ' ὑπερβολὴν τὸ τοῦ ληστοῦ. Τοιαύτης ὑπολήψεως ἀπολαύοντες οἱ Λιάπιδες καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀλβανίᾳ καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς Τουρκοπλανοῖς, οὓς δὲν ἀπαξιοῦσι νὰ ληστεύωσιν αἱ ἡ Λιάπιδων ἀποτελοῦμεναι ληστρικαὶ συμμορίαι μετὰ τῆς αὐτῆς ὀρέεως καὶ προδυμίας, μεθ' ἣς κακουργοῦσι καὶ κατὰ τῶν χριστιανῶν Ἀλβανῶν. Ἀλλ ὁμολογητέον ὅτι ὑπάρχουσι μεταξὺ αὐτῶν καὶ πολλοὶ σώφρονες εἰρηνικοὶ καὶ προσνέστατοι πολῆται.

Οἱ Λιάπιδες ἀνερχόμενοι εἰς 20,000 περίπου ψυχὰς κατοικοῦσιν ἐν μικροῖς χωρίοις διεσπαρμένοις τῇδε κακεῖσε ἐν μέσῳ τῶν κλεισωρειῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, καὶ τῶν φαράγγων τῶν σχηματιζομένων ὑπὸ τῶν ἀποτόμων ὁρέων Πιλοβούνι, Κουδάβα, Τσίκα, Κιόρα καὶ Λογαρά τῶν διάσχιστων κατὰ διαφόρους διευθύνσεις τὴν Λιαπουριάν.

Τοιαύτη δρεινή, ἄγονος καὶ ἀγρία φύσις ἀμοιροῦσα μάλιστα πάσης σχεδὸν συγκοινωνίας μετὰ τῶν περιοίκων μερῶν, ἥτο φυσικὸν νὰ ἐπηρεάσῃ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὰ ἥθη τῶν κατοίκων τῆς. Ἐκόντες ἄκοντες, ὥπως πορίζωνται μόνον τὰ πρὸς τὸ ζῆν, διότι ἡ ὑπαρξίας παρ' αὐτοῖς περιουσιῶν εἶναι σχεδὸν ἄγνωστος,

γίνονται τὸ πλεῖστον ποιμένες μιθωτοὶ τῶν γειτόνων Ἀλβανῶν, βόσκοντες τὰ ποίμνια μακρὰν τῆς Λιαπουριᾶς.

Ἐνίστε παρακολουθοῦσι τοὺς Λιάπιδες καὶ αἱ γυναικες τῶν, δταν μάλιστα τύχῃ νὰ βόσκωσιν οὗτοι ἵδια ποίμνια, διότι αἱ Λιάπιδες ποτὲ δὲν ὑποβάλλονται εἰς τοὺς περιορισμοὺς τοὺς ἐπιβαλλομένους εἰς τὰς ὄθωμανίδας γυναικας, καὶ ζῶσιν ἔλευθεραι ὡς αἱ χριστιαναί. Ως ἐπὶ τὸ πολὺ δμως μένουν εἰς τὰ χωρία τῶν, δταν ἔχωσι μικρὰ τέκνα καὶ μικρόν τινα ἀγρόν, δν προσπαθοῦσι νὰ καλλιεργῶσιν, δπως προμηθεύονται τὸν ἀρτον τῆς οἰκογενείας τῶν, διότι οἱ ἀπομακρυνόμενοι αὐτῆς ἀνδρες λαμβάνουν τόσον γλίσχον μισθόν, ὥστε μόλις αὐτοὶ κατορθοῦσι νὰ ζῶσι.

Ἡ οἰκτρὰ αὐτὴ κατάστασις ἡ παρομαρτεῖ ἦ πρὸς τὸ κλέπτειν τάσις τῶν Λιάπιδων, ἀναγκαῖει πολλοὺς ἔξ αὐτῶν νὰ τρέπωνται πρὸς τὸν ληστρικὸν βίον λυμανόμενοι ἐν συμμορίαις ἐφ' ίκανα ἔτη δλοκλήρους πυλλάκις ἐπαρχίας. Αἱ ἐν Ἀργυροκάστρῳ ἀρχαὶ μόλις κατορθοῦσι νὰ συλλαμβάνωσιν ἐνίστε τινάς, εἴτε κατὰ σύμπτωσιν, εἴτε δόλῳ, διότι σπανίως ἐπιτυγχάνουσι νὰ συναντήσωσι αὐτοὺς ἐν σώματι ἐντὸς τῶν πυκνῶν δασῶν ἢ τῶν σπηλαίων εἰς τὰ δποῖα κρύπτονται. Ὑπῆρξαν μάλιστα καὶ ὑπάρχουν ἔτι λήσταρχοι Λιάπιδες, τῶν δποίων τὰ κατορθώματα καὶ τὸν κακῶν ἐννοούμενον παρὰ τυῦ ὅχλον ἡρωῦσμὸν ἔξυμνησεν ἡ δημάδης ποίησις τῶν συμπατριωτῶν των.

Οὐχὶ πρὸ πολλοῦ χρόνου, ἐν ᾧ ἔτι είμεθα ἐν Ἀργυροκάστρῳ, εἶχε συλληφθῆ ἐν Λιαπουριᾷ διαβόητος λήσταρχος ἀπὸ πολλοῦ λυμανόμενος τὸ Μοντεσαριφλίκιον τὸν Ἀργυροκάστρου. Ο τρόπος τῆς συλλήψεως καὶ ὁ ἡρωϊκὸς θάνατός του είχον ἐμποίησει μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τοὺς Αλβανούς, καὶ ἡ ποίησις αὐτῶν δὲν ἀπηξίωσε νὰ ἔξυμνησῃ τὸν ἡρωατοῦτον τὸν ὁρέων.

Είχε κατέλθει μόνος τῶν ὁρέων τῆς Λιαπουριᾶς εἰς τις ποιμνιοστάσιον, ἐν ᾧ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐνρίσκετο μόνη Λιάπισσα ποιμένις, διὰ νὰ πίῃ γάλα. Ἐκάθησεν ἐπὶ τινος λίθου καὶ ἔχων παρ' εαυτῷ τὸ ὅπλον του ἐπινεγκάθη. Ἡ Λιάπισσα εἴτε ἔξ ίδιας πρωτοβουλίας, εἴτε συν-

εννοημένη μετὰ τῆς ἐνδρευούσης μακρὰν στρατιωτικῆς δυνάμεως, ἔσχε τὴν γενναιότητα καὶ τὴν δύναμιν νὰ ἀρπάσῃ αὐτὸν δπισθεν ἐκ τῶν ἀγκάνων καὶ τὸν κρατήσῃ ἀκίνητον ἐφ' ίκανον χρόνον, μέχρις οὖ προσκληθέντες διὰ συρίγματός της οἱ λοιποὶ ποιμένες προσῆλθον καὶ ἔδεσαν αὐτόν.

Τοσοῦτον εἶχε θιγῆ ἡ φιλοτιμία τοῦ ληστάρχου τούτου, μόνον καὶ μόνον διότι είχε συλληφθῆ ὑπὸ γυναικός, αὐτὸς πρὸ τοῦ δποίου ἐτρειεν ἄλλοτε δλόκληρον τὸ Μοντεσαριφλίκιον τὸν Ἀργυροκάστρου, ὥστε παρεκάλεσε τοὺς στρατιώτας τοὺς μεταφέροντας αὐτὸν εἰς Ἀργυρόκαστρον νὰ τὸν φονεύσωσι, πρὸν ἦ ἔξετελισθῆ περισσότερον πρὸ τῶν ὄφθαλμῶν τῶν συμπατριωτῶν του ἐπὶ τῇ ἀναξιοπρεπεῖ συλλήψει τον ἀλλὰ τούτων ἀρνηθέντων, μόλις ἔφθασαν ἀνωθεν ἀγρίας τινὸς καὶ κρημνώδους φάραγγος, παρὰ τὸν ποταμὸν Ἀφόνον, δὲν πρεργάνως καὶ φιλότιμος Λιάπις ἐκφυγῶν τῶν στρατιώτων ἐκρημνίσθη ἐν αὐτῇ.

Τῆς ἀφορμῆς δοθείσης ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ ληστάρχου τούτου, εἶπον ἡμέραν τινὰ εἰς τὴν ἀρχιπομένην τούτην τοῦ Λιαπουριανούς οἱ Λιάπιται εἰς τὸ δποίον τὸ ποιμνιοστάσιον είχον προσκληθῆ πρὸς κυνηγεσίαν, δτι δλοὶ οἱ Λιάπιδες εἶναι ἀνδρεῖοι, παλληκάραι. Ναί, ἀπήντησε μειδιῶν ἀλλὰ πρέπει νὰ γνωρίζετε τὸν λόγον δι' δν είμεθα ἀνδρεῖοι δ τόπος μας εἶναι ξηρὸς καὶ ἄγονος ἔνεκα τούτου, ίσως δὲ καὶ διότι είμεθα δλίγον δκηνηροί, είμεθα πτωχοί. Ὁπως ἐπαρκέσωμεν εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν οἰκογενεῶν ἡμῶν, ἀνάγκας ὑπάρχεις, είμεθα δημάρχεις μεταξὺ τῶν είδων της Λιαπουριᾶς, καὶ λάβωμεν παρὰ τοῦ τούτου, ἐκείνου τὸ δποίον δὲν ἔχομεν ἡμεῖς, εἴτε διὰ δλοὺς εἴτε διὰ κρυφίας κλοπῆς κατὰ τὴν νύκτα, εἴτε διὰ ληστρικῆς ἐπιθέσεως ἄλλα πρὸν προβῶμεν εἰς αὐτάς, ἔχομεν ὑπὸ δψει δτι κατὰ πάσαν πιθανότητα θὰ ἀπαντήσωμεν ἀντίστασιν ἀπὸ μέρους ἐκείνων, τῶν δποίων τὴν περιουσίαν ἐποφθαλμῶμεν δπως ὑπεροικήσωμεν τὴν δινοσκολίαν ταύτην, ἢ δπως ἀμυνθῶμεν, καθ' ἣν περὶ ποταμῶν ἀντίστασιν, καὶ διά ληστρικῆς ἐπιθέσεως δτι κατὰ πάσαν πιθανότητα θὰ ἀπαντήσωμεν ἀντίστασιν ἀπὸ μέρους ἐκείνων, τῶν δποίων τὴν περιουσίαν ἐποφθαλμῶμεν δπως ὑπεροικήσωμεν τὴν δινοσκολίαν ταύτην, ἢ δπως ἀμυνθῶμεν, καθ' ἣν περὶ ποταμῶν ἀντίστασιν, καὶ διά ληστρικῆς ἐπιθέσεως δτι κατὰ πάσαν πιθανότητα θὰ ἀπαντήσωμεν ἀντίστασιν ἀπὸ μέρους ἐκείνων, τῶν δποίων τὴν περιουσίαν ἐποφθαλμῶμεν δπως ὑπεροικήσωμεν τὴν δινοσκολίαν ταύτην, ἢ δπως ἀμυνθῶμεν, καθ' ἣν περὶ ποταμῶν ἀντίστασιν, καὶ διά ληστρικῆς ἐπιθέσεως δτι κατὰ πάσαν πιθανότητα θὰ ἀπαντήσωμεν ἀντίστασιν ἀπὸ μέρους ἐκείνων, τῶν δποίων τὴν περιουσίαν ἐποφθαλμῶμεν δπως ὑπεροικήσωμεν τὴν δινοσκολίαν ταύτην, ἢ δπως ἀμυνθῶμεν, καθ' ἣν περὶ ποταμῶν ἀντίστασιν, καὶ διά ληστρικῆς ἐπιθέσεως δτι κατὰ πάσαν πιθανότητα θὰ ἀπαντήσωμεν ἀντίστασιν ἀπὸ

ΑΠΟ ΤΑ ΟΡΦΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ
(ΟΡΦΗΙΣCHNE LIEDER)

ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΧΡΗΣΤΟΜΑΝΟΥ

Μεταφερμένα από τὸν Ἰδιο.

ΤΟΥ ΛΑΜΠΡΟΥ ΠΟΡΦΥΡΑ

Σὰν πότε νὰ εῖδα τὴν χλωμή τὴν λίμνη,
τὴν ἀπόμακρη,
γιὰ πάντα βουβαμένη . .
κάτω ἀπὸ τοῦ φεγγαριοῦ τάραχνιασμένα πέπλα ; —
. . καὶ τῆς ἵπες,
ποὺ ἔσκυβαν στοὺς ὅχτους
λιγόθινμες
καὶ βουβοτυλιγμένες σὲ ὄνείρατα
θλιμμένα ; — — —

Σὰν πότε νὰ εῖδα τῆς ἵπες στὴ λίμνη ;
. . σὰν πότε νὰ εῖδα τῆς ἵπες στὴ λίμνη . .
. . "Ολο τὴν χλωμή τους σιγαλιὰ
μέσ' στὴν ψυχή μου νᾶχω ..
. . καὶ ὄνείρατα ὄνείπωτα τῶν πονεμένων δέντρων —
καὶ στὴν ψυχή μου ὄνείρατα .. ὄνείρατα .. ὄνείρατα
θλιμμένα — — —

***

ΤΟΥ ΠΑΓΛΟΥ ΝΙΡΒΑΝΑ

Στοῦ φεγγαριοῦ τὴ γλάρα χορεύοντας ἡ ξωθιές . .
"Ασημωμένες χλωρασίες ἀνάλαφρα σαλεύοντας . .
"Ἐνα τραγοῦδι μυστικό,
ἀπὸ γλυκεῖας λησμονησιᾶς ὄνείρατα
βγαλμένο,
στῶν δέντρων τῆς γλαυκόφεγγες κορφές
μυριοστενάζει . .

Μὰ τὸ φεγγάρι ἀποσταμένο
ἀργοκυλάει καὶ
πέφτει πίσω ἀπὸ τὰ πελάη . .

(Τί κι ἂν λαμποκοποῦν τὰ θλιβερὰ τάστερα;) —
Λύνοντας ἡ νύμφες ἡ λευκὲς τὰ συμ-
πλεγμένα χέρια καὶ
σὲ ἀφέγγαρα σκοτάδια σβύνοντα . .

Πάλιν ἀποκοιμισταί
στῆς ἰσκιωμένες φυλλωσίες τῶν δέντρων
τὰ ὄνειρεντά τραγούδια . .
. . Μέσ' στὴν παδιάρα σιγαλιὰ
χορτάρια καὶ λουλούδια γέροντα
ἀγκαλιὰ καὶ
ἀχνότρεμα ἀναδέργοντα
σὲ βουβή
λαχτάρα . .

***

ΤΟΥ ΖΑΧΑΡΙΑ ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

Κοιμοῦνται τὰ λουλούδια . .
τὰ χόρτα δὲ λα κοιμοῦνται . .
στοὺς βελούδεντος κάλυκες, στὰ μεταξένια φύλλα
χωρὶς πνοὴν
οἱ ἀέρηδες κοιμοῦνται . .
. . καὶ τὸ φεγγάρι ἀπὸ ψηλὰ κυττάει
τὸν κοιμισμένον κῆπο . .

"Ἀπὸ ψηλὰ χλωμὸ κυττάει
τὸ θλιβερὸ φεγγάρι
τὸν κοιμισμένον κῆπο
καὶ ἀφηγκράζεται τὴ σιγαλιά . .
καὶ δὲν μπορεῖ
τὰ μάτια τοῦ νὰ πάρῃ . .
. . καὶ ἀγάλια προσπερνᾶ καὶ πάει . .
— μὰ δὲν μπορεῖ
τὰ μάτια τοῦ νὰ πάρῃ
ἀπὸ τὸν κοιμισμένον κῆπο . .

(Φεγγάρι, φεγγάρι! —
Ἐσὺ κρεμάμενο καὶ ἀσημένιο
δάκρυ! — — —)

Κ. ΧΡΗΣΤΟΜΑΝΟΣ

Ο ΓΑΪΛΗΣ

Ο Γαϊλης είταν τὸ μεγαλύτερο βώδι τοῦ χωριοῦ μας.

Ὅπως τὸ μαῦρο πρόβατο λέγεται λάγιο, τὸ μαῦρο τραγὶ νιᾶγγρο, τὸ μαῦρο σκυλλὶ κοράκης, ἔτσι καὶ τὸ μαῦρο βώδι λέγεται γαϊλης.

Είταν ἔνα βώδι, ποὺ δὲν εἶχε ταίρι σ' ὅλα τὰ περίχωρα. Κ' ὅταν ἔβγαινε στὴ φάρμη καὶ μούγκριζε: «Μουουουουύ! τὸν ἀκούεις ὅλο τὸ χωριό κι' ἔλεγαν: «Ο Γαϊλης τοῦ Λέτα μουγκρίζει». Ἀλλὰ καὶ στὸ χωράφι δὲν εἶχε ταίρι. Ο Λέτας εἶχε τρία βώδια καματερά: τὸν Γαϊλη, τὸν Τριγώνη καὶ τὸν Μελίσση. Ο Τριγώνης ἔκανε ἀπὸ τὸ πρωΐ ὡς τὸ μεσημέρι χωράφι, μὲ τὸν Γαϊλη, κουράζοντας κι' ἔμπαινε στὴ φέση του, δ Μελίσσης ἀπὸ τὸ μεσημέρι ὡς τὸ βράδυ, ἐνῷ δ Γαϊλης ἀπὸ τὸ πρωΐ ὡς τὸ βράδυ δὲ συναλλάζονταν καθόλου. Καὶ μὴ νομίζετε, ὅτι δ Τριγώνης κι' δ Μελίσσης είταν βώδια τῆς ἀράδας. Καθόλου! Είταν κι' αὐτὰ διαλεχτά, ἀλλὰ δὲν μποροῦσαν νὰ παραβγοῦν μὲ τὸν Γαϊλη ἀπὸ τὸ πρωΐ ὡς τὸ βράδυ τὸ καθένα, κι' ἔτσι δ Γαϊλης ἀπὸ τὸ πρωΐ ὡς τὸ μεσημέρι ζεύνονταν μὲ τὸν Τριγώνη κι' ἀπὸ τὸ μεσημέρι ὡς τὸ βράδυ μὲ τὸν Μελίσση. Ενα βώδι δὲ μποροῦσε νὰ κάνῃ χωράφι ἀπὸ τὸ πρωΐ ὡς τὸ βράδυ μὲ τὸν Γαϊλη. Έσκαζε.

Εἶχε κάτι κέρατα — μὲ συμπάθειο — μισή δρυγιὰ τὸ καθένα, καὶ γυρισμένα πρὸς τ' ἀπάνω, σᾶλόγχες, καὶ δὲν τῶβανε τίποτε χέρι ἀπάνω του. Μιὰ φορὰ τοῦ ράχητηκε ἔνας λύκος, δ Γαϊλης κάπως γυρίζει τὸ λαιμό του, σκύβει τὸ κεφάλι του, καὶ τοῦ δίνει μιὰ τοῦ κὺρο - λύκου στὴν κοιλιὰ μὲ τὸ δεξῖ κέρατο, ποὺ τὸν πέρασε πέρα καὶ πέρα, καὶ τὸν βάσταξε πάροφωμένον καὶ μετέωρον ὡς ποὺ ήρθε δ βαλμᾶς καὶ τὸν ἔβγαλε ψόφιον.

Ἐκεῖ ποὺ βοσκοῦσε δὲν ξύγονε ἄλλο βώδι κοντά του, κι' ὅταν δ βαλμᾶς ἔβγαζε τὸ πρωΐ δλα τὰ γελάδια γιὰ τὴ βοσκή, ἥ τὰ μάζευε τὸ βράδυ γιὰ τὸ χωριό, δ Γαϊλης είταν μπροστὰ ἀπ' δλα τὰ βώδια, ἀρχηγὸς τῆς ἀγέλης. Νόμιζες, ὅτι τ' ἄλλα τὰ βώδια τὸ καταλάβαιναν, ὅτι είταν ἀνώτερος τους, καὶ τοῦ ἔκαναν δρόμο.

Ολ' οἱ Λεταῖοι είταν δ Γαϊλης καὶ τὰ μάτια τους! Ωρκίζονταν σ' ὅνομά του. Τὸν εἶχαν καμάρι τους, θεμέλιο καὶ γρεντά τοῦ σπιτιοῦ τους. Τὸν εἶχαν οἱ μεγαλύτεροι σᾶν παιδί

τους, κι' οἱ μικρότεροι σᾶν πατέρα τους. Είταν γέννημα τοῦ σπιτιοῦ τους. Τὸν εἶχε γεννήσει δ Γαϊλω, διάννα του, μιὰ γελάδα μακρειὰ σᾶ μιὰ σποριά, κι' αὐτὴ γεννημένη στὸ σπίτι τὸ λετάτικο, τὸ μόνο γελάδι, ποὺ εἶχε γλυτώσει ἀπὸ τὴ λημούρα, ποὺ εἶχαν κάνει οἱ Ἀρβανίτες, δταν βγῆκε δ Γρίβας στὰ 1854 νὰ πάρῃ τὰ Γιάννινα κι' δλη τὴν "Ηπειρο, ἀλλὰ ἀνάθεμά τη τὴ Φραγκιά!

Κάθε πρωΐ τὸν χειμῶνα, δταν τὰ καματερά παχνιάζονταν, θὰ πήγαιναν ὅλοι οἱ Λεταῖοι στὸ κατώγι, σᾶ νὰ ποῦμε, νὰ χαιρετήσουν τὸν ἀγαπημένο τους τὸν Γαϊλη, κι' αὐτός, σᾶ νὰ καταλάβαινε, γύριζε τὸ γραμμένο του τὸ κεφάλι, σᾶ ν' ἀντιχαιρετοῦσε τους ἀγαπημένους του, ποὺ τὸν γάιδευαν, τὸν περιποιῶνταν καὶ τὸν ἀγαποῦσαν τόσο πολύ. Ἀλλὰ ξημέρωσε καὶ μιὰ μαύρη μέρα, ποὺ δ Γαϊλης, τὴ στιγμή, ποὺ μπήκε μέσα πρῶτος δ Κολιός, δ πρωτοζευγίτης τοῦ σπιτιοῦ, δὲν κουνήθηκε καθόλου, οὐδὲ γύρισε τὸ γραμμένο του τὸ κεφάλι νὰ τὸν ἀντιχαιρετήσῃ.

— Γαϊλ! Γαϊλ!

Τοῦ φωνάξει δ Κολιός.

Κι' δ Γαϊλης, ἀντὶ νὰ στρέψῃ, σᾶν ἀλλοτε, τὸ μεγαλόπρεπο κεφάλι του, χαρούμενο, μ' ἔκεινα τὰ ὄμορφα μάτια του, πού είταν σᾶ διπλοφέγγαρο μέσα στὰ κατάμαυρα σύννεφα, ἀπόλυτη ἔνα βαθὺ μουγκρητό, σᾶν ἀναστεναγμό καὶ σᾶν πόνο.

Ο Κολιός πετάχτηκε ἀπὸ τὸ κατώγι, κλαίγοντας καὶ φωνάζοντας:

— "Αχ! δ Γαϊλ'ς μ!" "Αχ! δ ψυχή μ!"

Στὲς φωνὲς τοῦ Κολιοῦ ὅλο τὸ σπίτι ἀντραλλεύτηκε. «Ο Γαϊλ'ς ἀρρωστος;» Χάλασε δ κόσμος! Δὲ μποροῦσαν νὰ φανταστοῦν, δτ' είταν δυνατὸ νὰ πάθῃ δ Γαϊλης τίποτε, κι' αὐτοὶ νὰ ζοῦν στὸν ἀπάνω κόσμο.

Ἐμπηξε μιὰ ψιλὴ φωνὴ δ Κολιοῦ δ μεγαλύτερη τοῦ σπιτιοῦ.

— "Αχ! δ σκύλλα, ποὺ νὰ τὸ βρῆ ἀπὸ τὸν Θεό! τι μᾶς ἔκανε!" "Αχ! ποὺ νὰ τῆς εἶχαν βγῆ καὶ τὰ δυό της τὰ γκαβά!

Ἐννοοῦσε τὴν Τσίταινα, μιὰ καλὴ χωριανή, ἀλλὰ ποὺ μποροῦσε νὰ σκίσῃ πέτρα μὲ τὸ μάτι της. Δὲν είταν κατὰ βάθος κακὴ γυναικα, δὲν κακομιλοῦσε ποτέ, οὔτε σύζανα ἔβανε ἀνάμεσα

στοὺς χωριανούς, οὔτε εἶχε μαλώσει καμμιὰ φορὰ μὲ κανέναν, ἀλλ' εἶχε ἔνα μάτι — Θεός σχωρέ στη — ποὺ ὅπως εἶπα εσκίζε πέτρα. Παιδιά, μωρά, ἀρνιά, κατσίκια, φοραδάκια, μοσχάρια, κι' αὐτὰ τὰ πουλλάκια τῶν κλωσσαριῶν, τὰ παραμέριζαν νὰ μὴ τὰ ἴδῃ δ Τσίταινα. Κι' αὐτὴ δικαιομοίρα γνώριζε τὸ κακό, ποὺ κοιμῶνταν μὲς στὸ μάτι της κι' ἀπόφευγε νὰ τὰ βλέπῃ. Κι' ἀν τύχαινε νὰ πέσῃ τὸ μάτι της σὲ κανένα ἀπ' αὐτά, ἔτρεχε καὶ τοὺς ἔδινε σιάλι... Ἀλλὰ καμμιὰ φορὰ τὸ μάτι τῆς Τσίταινας ἐνεργοῦσε καὶ σὲ χοντρὰ ζῶα καὶ σὲ μεγάλους, σᾶν καλιώρα τῶρα μὲ τὸν Γαϊλη.

"Υστερα εἶπε στὴ συννυφάδα της:

— Τί μ' κάθεσαι, μωρή, σᾶ νύφ' ἀπὸ Δευτέρα; Πᾶρο εἶνα φλυτζάνι καὶ πετάξου νὰ πάρ' σιάλ' ἀπ' τὴν ἀντίχριστη, ποὺ νὰ τῆς εἶχαν ρέψ' τὰ φωτερά τ'!

Η μάννα μου, ἀκούοντας τὸ τζαβαλλιό, βρῆκε στὸ παραδύνοι καὶ ωτήσε:

— Τί πάθαταν καὶ τζαβαλλιάζεστε ἔτσι;

— Τί πάθαμαν; (Άπολογήθηκε δ Κολιοῦ). Αρρωστος δ Γαϊλ'ς ἀπὸ μάτι! ἀπὸ βάσκαμα! Μᾶς τὸν ἔφαγε, ποὺ νὰ τῆς ρέψ' καὶ τὰ δυό της.

— Μή τὴν παίρετε τὴ γυναικα στὸ λαιμό σας ἔτσι! Ποιὸς ξέρει; Τάχα εἰν' αὐτή; Δρόμος είναι... Μπορεῖ καὶ κάνας ξένος. Ρίξε τὰ κάρφουνα, γιὰ νὰ βρῆτε ἐκεῖνον, ποὺ σᾶς ἔκανε τὸ κακό...

Εἶπε δ μάννα μου...

— Αλήθεια! (Φωνάξει κάποια ἀλλη ἀπὸ τὲς Λεταῖσσες). Νὰ ρίξωμε τὰ κάρφουνα...

— "Α! χαλασιά τους τί ἔπαθαν!"

Εἶπ' δ μάννα μου καὶ τραβήχτηκε ἀπὸ τὸ παραδύρο καὶ μπαίνοντας μέσα, ἔβαλε τὴ ρόκκα της στὸ ζωνάρι κι' ἔτρεξε στὸν Λαταίους, δπου εἶχαν μαζευτῇ κι' ἄλλοι πολλοὶ χωριανοί.

Μέσα στὸ σπίτι ἔρριχναν τὰ κάρφουνα. Είχαν μιὰ ποτήρα γεμάτη νερὸ παραπάνω ἀπὸ τὴ μέση, κι' δ Κολιοῦ ἔπαιρνε μὲ τὴν τσιμπίδα ἔνα κάρφουνο ἀναμμένο, τ' ὠνομάτιζε καὶ τῶροικηνε μέσα. Τὸ πρῶτο είταν τὸ Λώλη, τὸ δεύτερο τὸν Στέργιουν, τὸ τρίτο τὸν Τσιόλη, ... ἔρριξε ἔξη-έφτα καὶ αὐτὸν τὸν τρόπο κι' ὅλα τὰ κάρφουνα στέκονταν ἀπάνω στὸ νερό... "Ερχεται καὶ τ' ὅνομα τῆς Τσίταινας. . . .

— Τῆς Τσίταινας! . . .

Τὸ κάρφουνο κάνει ἔνα μεγάλο «ζιασαζιζιζι» καὶ καταβαίνει στὸν πάτο τῆς ποτήρας!

— Αὐτ' εἶναι! (Φωνάξαν δλες οἱ γυναικες

μ' ἔνα στόμα)! Αὐτή, ποῦ νὰ τῆς εἶχε ρέψ' τὸ στραβό τ'!

— Τρέξε, (φώναξε δ Κολιοῦ σὲ μιὰ ἀπὸ τὲς νυφάδες), πᾶρο εἶνα φλυτζάνι καὶ πετάξε στὴν ἀντίχριστη νὰ τῆς πάρ' σιάλ!

Μιὰ γειτόνισσα ἔφερε φωλιὰ κυνηγιοῦ, ποὺ στρέγει πολὺ στὲς βασκανίες.

Κυνηγὸς εἶναι ἔνα εῖδος μελισσοῦ, ποὺ χτίζει τὴ φωλιά του στὲς γωνιὲς μὲ πηλό, σᾶν τὸ χελιδόνι καὶ καλύτερα, κι' ὅταν τοῦ ἔρχεται τὸ τέλος τῆς ζωῆς του, σφαλάει τὴ θύρα της καὶ πεθαίνει. Αὐτὴ τὴ φωλιὰ τὴν ἀναλυοῦν στὸ νερὸ μαζὶ μὲ τὸ σῶμα τοῦ κυνηγοῦ, ποὺ εἶναι μέσα, ψόφιο καὶ στεγνωμένο, καὶ τὴ δίνουν στὸν βασκαμένον, ἀνθρωπον ἥ ζῶο, νὰ τὸ πιῇ.

Σὲ μιὰ στιγμὴ τὸ σιάλ της Τσίταινας, τὸ νερὸ τῶν καρφουνών, τὸ ἀνάλυμα τῆς φωλιᾶς τοῦ κυνηγοῦ, ποὺ εἶναι μέσα, καὶ τὰ τρία μαζὶ ἀρρώστου βώδιον, μὲ τὸ χωνί.

— "Ολ' αὐτὰ καλά εἶναι, (εἶπε δ μάννα μου), ἀλλὰ χρείαζονται πλειότερο τ' ἀγιωτικά. Πρέπει νὰ φωνάξει τὸν πατᾶ νὰ διαβάσ' τὴν εὐχὴν τῆς βασκανίας...

— Αὐτὸ πρέπει ποὺ πρέπει νὰ γένει, ἀλλὰ καὶ τὸ γήτεμα δὲν πρέπει νὰ λείψει! Είπε μιὰ γριά.

Στὴ στιγμὴ πετάχτηκε δ Κολιοῦ στὴ φράχτη καὶ φωνάξει:

— Παπαδιά! Ωρε! Παπαδιά!

— Ωρε!

Άπολογήθηκε μιὰ φωνὴ μὲτρητὴ ποὺ χωριοῦ.

— Πὲ τοῦ Παπᾶ νὰ πάρ' τὸ φκολόη καὶ νάρθη νὰ διαβάσ' τὸν Γαϊλ' μας, π' ἀρρώστησε ἀπὸ μάτι!

Σὲ λίγο ἔμπαινε δ Παπᾶς στὴν πορειὰ μὲ τὸ πετραχήλι καὶ τὸ εὐχολόγι στὸ κέροι, δ δὲ Παῦλος, δ δεύτερος ζευγίτης τοῦ σπιτιοῦ ξεκινοῦσε γιὰ τὴ Βελτσίστα, μὲ λίγες τρίχες ἀπὸ τὸ κεφάλι τοῦ Γαϊλη, δπου βρίσκονταν ἡ πλειό ξακουσμένη γήτισσα, δ Πογδόρω, ποὺ μποροῦσε νὰ γιατρέψῃ καὶ τὸ χειρότερο μάτι.

Τὶ τὰ θέλετε; "Ο τι γιατρικὸ κι' δ τι γητειά, κι' δ τι εὐχὴ εἶναι στὸν ἀπάνων κόσμο, ὅλα τ' ἔκαναν οἱ καημένοι οἱ Λαταῖοι γιὰ τὸν ἀγαπημένο τους τὸν Γαϊλη, ἀλλὰ τοῦ κάπου! Ο Γαϊλης δὲ σπάραξε ἀπὸ τὸν τόπο του, κι' οὔτε ἔτρωγε, οὔτε ἔπινε, κι' οὔτε ἀρμακιώνταν. Ωρες· θρες τὸν ἔφτανε δ πόνος κι' ἀρχιζε ἔνα βογγιητό, σᾶν κλῆμα, ποὺ τ' ἀκούεις δλο τὸ χωριό.

Τρία άκερια μερόνυχτα πέρασαν, ποὺ χαροπάλευε ὁ Γαῖλης, κι' οἱ Λεταῖοι χτυπιῶνταν, ποὺ δὲ βρίσκονταν γιατρικὸν νὰ τὸν γιατρέψῃ.

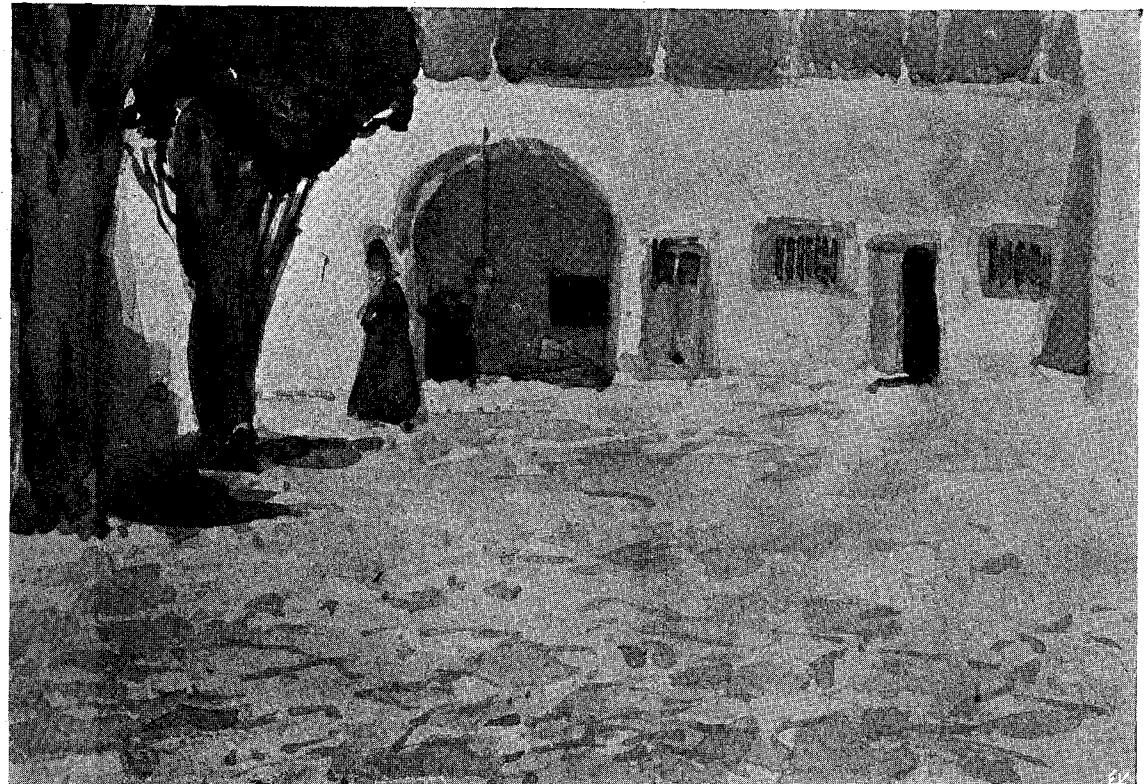
Κάποιος τότε τοὺς εἶπε νὰ σφάξουν μιὰ μάυρη κόττα γιὰ νὰ ἴδῃ τὸ στηθάμι, ἄν τὰ ψωφήσῃ ἡ ὅχι ὁ Γαῖλης. Στὴ στιγμὴ σφάχτηκε καὶ βράστηκε ἡ κόττα καὶ βγῆκε τὸ στηθάμι της. Ὁλοφάνερος ὁ ψύφος τοῦ Γαῖλη! Ἐνας κόκκινος ἕσκιος, σᾶν τομάρι, φάίνονταν φῶς φανερὰ στὸ κόκκιλο. Ὡς ἔκεινη τὴ στιγμὴ εἴταν καὶ κάποια ἐλπίδα, ἀλλ' ἀπὸ ἔκεινη τὴ στιγμὴ κάθε ἐλπίδα χάθηκε, καὶ περίμεναν ὥρα μὲ τὴν ὥρα νὰ γείνῃ τὸ κακό.

Τὴν τέταρτη μέρα πρωῖ-πρωῖ ἀκούσαμε μυρολόγια στὰ Λεταῖα.

— Πάη ὁ Γαῖλ'ς, ροβολιά τους!

Ξεφώνησε ἡ μάννα μου, κι' ἀφῆσε ὅ τι δουλειὰ εἶχε στὸ χέρι της καὶ τράβηξε νὰ πάῃ στοὺς Λεταῖους νὰ τοὺς παρηγορήσῃ. Κίνησα κι' ἔγῳ κοντά της, παιδάκι, ὡς ἔφτα χρονῶν.

X. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΤΑΞΙΔΙΑ — ΣΑΛΑΜΙΣ — ΜΟΝΗ ΦΑΝΕΡΩΜΕΝΗΣ — ΣΚΙΤΣΟ Α. ΙΙ.

Σὲ λίγο ἔφτασαν καὶ πολλοὶ ἄλλοι, γυναικες κι' ἀντρες, καὶ καθένας ἔλεγε τὸ παρηγορητικό του λόγο. Τέλος ἡ μάννα μου — Θεὸς σχωρέστη! — τοὺς ἀπὸ πῆρε, λέγοντάς τους:

— Τί κάνετε, ὥρε, ἔτσι; Παιδὶ σᾶς πέθανε ἡ τσιούπρα; Βώδε εἴτανε! Ἐσεῖς νὰ εἰστε καλὰ καὶ βώδια ὅσα θέλετε. Μήν κάνετε ἔτσι καὶ σᾶς δικιμάστε ὁ Θεός, καὶ μένετε!

— Τρία-τέσσερα παλληκάρια πῆραν σύνεργα καὶ πῆγαν ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό νὰ σκάψουν τὸ λάκκο τοῦ Γαῖλη καὶ σὲ λίγο οἱ γυναικες ἔφεραν τριχιές κι' ἀρχισαν νὰ δένουν τὰ ποδάρια τοῦ ψύφου ζώου, χώρια τὰ πισινὰ καὶ χώρια τὰ μπροστινά, κι' δταν τέλειωσε τὸ δέσιμο τῶν ποδαριῶν, πεντέξη ἔπιασαν τὴν πισινὴ τριχιὰ καὶ πεντέξη τὴν μπροστινὴ κι' ἀρχισε τὸ ἔσδι.

Ἐκείνη τὴ στιγμὴ οἱ Λεταῖοι εἴπαν τὰ ὑστερονά τους μυρολόγια γιὰ τὸν ἀγαπημένο τους τὸν Γαῖλη!

Ο ΔΑΚΤΥΛΙΟΣ ΤΟΥ ΑΡΡΑΒΩΝΟΣ ΜΙΑΣ ΚΟΜΝΗΝΗΣ

Πρὸ δὲ δλίγων μηνῶν πλούσιος εὐπατρίδης τοῦ Μονάχου ἡγόρασεν ἀντὶ ἀδροῦ τιμήματος παρὰ τινος Ἰουνδαίου ἀρχαιοπάλου τῆς πόλεως Mainz χρυσοῦν βυζαντινὸν δακτύλιον φέροντα ἐπιγραφὴν ἡ ὅποια πολλὰ καὶ ἐνδιαφέροντα δύναται νὰ διδάξῃ.

Καθ' ὃν χρόνον παρηγγέλλετο εἰς τὸν καλὸν τεχνίτην ἡ κομψὴ δακτυλιοθήκη, ἡ ὅποια θὰ ἐδέχετο τὸν φιλαρχαίον βαρώνου τὸ ζηλευτὸν ἀπόκτημα, προσεκαλεῖτο καὶ δὲ βυζαντινολόγος ἐπιστήμων νὰ εἴπῃ περὶ τοῦ ἰστορικοῦ κειμήλιου τὴν γνώμην του. Ο κάτοχος τοῦ πολυτίμου δακτυλίου, ὁ συλλέγων μετ' ἀγάπης καὶ ἀνευ φειδοῦς χοημάτων ἀντικείμενα ἰστορικῆς καὶ ἀρχαιολογικῆς δεξίας, προοριζόμενα βραδύτερον νὰ πλουτίσωσι τὸ μουσεῖον τῆς γενετείρας πόλεως, εἶναι ὁ Βαναρδός βαρώνος von Cramer-Klett, κληρονομικὸς σύμβουλος τῆς ἐπικρατείας, γνωστότατος διὰ τὰς ὑπὲρ τῆς βαναρικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ ἐπιστήμης εὐεργεσίας του, ὡς πρὸς τὰς ὅποιας δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸν ἴδιον μας Μαικήναν, τὸν Μαρασλῆν. Δὲν εἶναι δὲ οὗτος καὶ πρὸς τὴν Ἐλλάδα ξένος, ἀφοῦ ἡ ἐρίτιμος σύζυγος αὐτοῦ εἶναι θυγάτηρ Ἐλληνίδος μητρός. Τὸν βυζαντινολόγον ἐπιστήμονα τὸν μαντεύει τις εὐκόλως εἶναι ὁ Κάρολος Κρουμβάχερ.

Ο σοφὸς καθηγητὴς ἀφοῦ πρῶτον ἔξήτασεν δὲ ἵδιος τὸ ἰστορικὸν ἀντικείμενον, ἥθελησε νὰ καταστήσῃ κοινωνὸν εἰς τὴν ἔξέτασιν καὶ τὸν μαθητάς του. Τὴν μακρὰν συζήτησιν ἐν τῷ φροντιστηρίῳ ἐπηκοούνθησε δημοσίευσις τριακοντασελίδου πραγματείας εἰς τὰ «Πρακτικὰ τῆς βασιλ. Βαναρ. Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν», ἐν τῇ δοποίᾳ πραγματείᾳ δ. κ. Κρουμβάχερ, ἀφοῦ πρῶτον δίδει μικρὰν περιγραφὴν τοῦ δακτυλίου, ἔξετάζει κατόπιν τὴν ἐπιγραφὴν τούτου ὑπὸ παλαιογραφικήν, γλωσσικήν, δοθογραφικήν καὶ μετρικήν ἐποψιν, παραβάλλει αὐτὸν πρὸς ἄλλους βυζαντινοὺς δακτυλίους, διμιλεῖ περὶ αὐτοῦ ὡς δακτυλίου ἀρραβώνος, καὶ καθορίζει τὰ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἀναφερόμενα πρόσωπα ἐν γένει δὲ πραγματεύεται τὸ ζήτημα μετὰ τόσης ἐμβριθείας, σαφηνείας καὶ μεθοδικότητος, ὡστε δικαίως διαπρεπής ἐπιγραφικὸς καὶ καθηγητὴς ἐν Βρυξέλλαις F. Cumont εἶπε περὶ τῆς ἐργασίας ταύτης τοῦ Κρουμβάχερ: «si les inscriptions byzantines avaient été commentées ainsi,

le Corpus (δηλ. τῶν ἐπιγραφῶν) deviendrait un jeu d'enfants».

Περὶ τοῦ δακτυλίου τούτου ἔγεινε καὶ θὰ γείνη ἵσως ἀκόμη πολὺς λόγος. Διὰ τὴν ἐμμετρον καὶ πολλαχῶς ἐνδιαφέρουσαν ἐπιγραφήν του ἡ ὅποια μᾶς φανερώνει τόσον σαφῶς εἰς ποίους, καὶ πρὸς ποιὸν σκοπὸν ἔχοντιμευσεν, ἀποτε-

λεῖ τι τὸ μοναδικὸν μεταξὺ τῶν μέχρι τοῦτο γνωστῶν δμοίων του, καὶ εἶναι ἵσως ἐν ἐκ τῶν δλίγων ἀψύχων τὰ ὅποια μᾶς διέσωσεν δὲ χρόνος διὰ νὰ διμιλήσουν περὶ τοιούτων προσώπων καὶ τοσούτων πραγμάτων. Διὰ τοῦτο ἔχοινα καλὸν ν^τ ἀνακοινώσω διὰ τῶν «Παναθηναίων» δλίγα περὶ τοῦ ἰστορικοῦ τούτου κειμήλιου ἐπεκτείνων κατά τι καὶ τὴν περὶ τῶν ἐν αὐτῷ ἀναφερομένων προσώπων ἔρευναν. Πρέπει νὰ μὴ παραλειφθῇ ἐνταῦθα, διὰ τὴν καλωσύνην τοῦ ἀνωτέρω σεβαστοῦ καθηγητοῦ χρεωστῷ τὸ διὰ δύναμαι νὰ παρανέσω εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῶν «Παναθηναίων» καὶ τὰς εἰκόνας τοῦ δακτυλίου. Ἐκ τούτων ἡ μὲν πρώτη εἰκονίζει τὸν δακτύλιον εἰς τὸ φυσικόν, ἡ δὲ δευτέρα τὴν ἐνεπίγραφον σφενδόνην εἰς διπλάσιον τοῦ φυσικοῦ μέγεθος.

Ο δακτύλιος εἶναι δὲ δλόχουσος καὶ μονοκόματος: ζυγίζει 26 γραμμάρια, καὶ ἡ διάμετρος τοῦ μὲν κρίνου, ἐν τῶν ἐσω μετρουμένη εἶναι 18 1/2 χιλιοστά, τῆς δὲ σφενδόνης 17 1/2. Ἡ διατήρησίς του εἶναι ἀρίστη, ἡ δὲ κατασκευή του, ἀπηλλαγμένη παντὸς ποικίλματος, παρουσιάζει τι τὸ ἀδρόν, ἀπλοῦν καὶ στερεόν.

Ἐπὶ τῆς λειτοτάτης σφενδόνης φέρεται διὰ μελανόχρου ὑελώματος¹ (niello) ἡ ἔξης διὰ κε-

¹ Διὰ τὴν ἀπόδοσιν εἰς τὴν γλώσσαν μας τοῦ νεολατινικοῦ niello, μεταχειρίζομαι τὸν ὄρον διὰ ἔδωκεν ἄλλοτε δὲ καθηγητὴς Ἡρακλ. Μηστόπουλος εἰς τὸν Α. Κουμανούδην ἐν «Ἀθηναίων» τόμ. 9 σ. 166.

φαλαίων γραμμάτων ἐπιγραφή ἢν παραθέτω ἄνευ τῶν βραχυγραφικῶν σύμπλεγμάτων.

**ΜΝΗΣΤΡΟΝ ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΔΟΥΚΙΚΙΣ ΡΙΖΙΣ ΚΛΑΔΟΥ
ΚΟΜΝΗΝΟΦΥΙΣ ΤΕΝ ΧΕΡΣΙΝ ΑΝΝΑ ΔΕΧΟΥ**

Ἐλές τοὺς δύο τούτους στίχους δ κ. Κρουμβάχερ εὐδίσκει τέσσαρας ἀνορθογραφίας, τὴν διὰ τοῦ ι ἀντὶ η γραφὴν εἰς τὰ Δουκικις, φίζει, Κομνηνοφυις, καὶ τὴν δι' ε γραφὴν ἀντὶ αι εἰς τὸ τεν τὸ δποῖον δέχεται ὡς ἀρθρον δυϊκοῦ ἀρθροῦ μετὰ τῆς ἀναγνώσεως χεροῖν. Ἀποδίδει δὲ τὰς ἀνορθογραφίας ταύτας εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἰωτακισμοῦ καὶ συμπεραίνει ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἥσαν ἐν χρήσει δύο ὁρθογραφικὰ συστήματα, τὸ τῆς σχολικῆς καὶ τῆς τοῦ πρακτικοῦ βίου, ὡς τὴν ὀνομάζει, ὁρθογραφίας, γνώμην, ἢν διὰ πολλῶν καὶ σοφῶν ἐπιχειρημάτων ὑποστηρίζει.

Ἴσως εἶναι δλίγον τολμηρὸν ἐκ μέρους μου νὰ διαφωνήσω πρὸς τὸν σεβαστὸν καθηγητὴν. Μετασχὼν καὶ ἔγω, ὡς μέλος τοῦ φροντιστηρίου, εἰς τὴν περὶ δακτυλίου τούτου συζήτησιν, εἴχα τότε ἀναγνώσει χεροῖν ἀντὶ χεροῖν, ἀποδώσας τὸ σύμπλεγμα σι εἰς ἐπίδρασιν τῆς μικρογραμμάτου γραφῆς ἐπὶ τοῦ χαράκτου. Γράφων δὲ τὸ ἀρθρον τοῦτο διὰ τὰ «Παναθήναια», δὲν ἐσκόπουν νὰ ἐπανέλθω εἰς τὴν γνώμην μου ἐκείνην, ἀν δ κ. Κρουμβάχερ δέν μου ἀνεκοίνου ὅτι χεροῖν ἀναγνώσκει καὶ δ σπουδαῖος βυζαντινολόγος καὶ καθηγητὴς τῆς Σορβώνης κ. Diehl, δστις δμως παρασυρόμενος προφανῶς ἐκ τοῦ ἀρθρου τεν, νομίζει ὅτι κακῶς ἔγραφη πληθυντικὸς ἀντὶ τοῦ δυϊκοῦ. Ἐν τοιαῦτῃ περιπτώσει ἀς μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ ἐκθέσω ἐνταῦθα τὴν περὶ τούτου γνώμην μου.

Τὴν ἐπιγραφὴν θεωρῶ ἀπτλαγμένην πάσης ἀνορθογραφίας φρονῶ δηλαδὴ ὅτι δ χαράκτης ὅταν ἐχάραστε τὴν κάθετον κεραίαν ι εἰς τὰ Δουκικις, φίζει, Κομνηνοφυις, δὲν ἔγραφε διὰ τοῦ ι, ἀλλ' ἐσκόπει, συνδέων βραδύτερον τὴν κεραίαν αὐτὴν μετὰ τοῦ τελικοῦ σ (c) διὰ μιᾶς δριζοτίας γραμμῆς, ν' ἀποτελέσῃ τὸ βρυχυβραφικὸν σύμπλεγμα ΙC=ης ὡς ἔπραξε καὶ εἰς τὰς λέξεις μνῆστρον καὶ Κομνηνοφυις παντοῦ διαφαίνεται ἡ προσπάθεια του νὰ οἰκονομῇ τὸν χῶρον. Λησμονήσας δμως νὰ πράξῃ τοῦτο ἀμέσως, δὲν ἡδύνατο νὰ ἐπανορθώῃ ὕστερον τὴν παραλειψιν ταύτην ἄνευ βλάβης τοῦ ἐκ μεταλλικῆς ὑποστάσεως ὑελώματος, δι' οῦ εἰχον πλέον πληρωθῆ τὰ κενὰ τῶν ἐπὶ τῆς σφενδόνης χαραχμέντων γραμμάτων. Ἐὰν πράγματι ἐπέδρασεν εἰς τὰς γραφὰς

ταύτας δ ἰωτακισμός, διατί τάχα νὰ μὴ ἐπιδράσῃ καὶ εἰς τὸ η τοῦ μνῆστρον, εἰς τὸ η καὶ ν τοῦ κομνηνοφυῆς καὶ εἰς τὸ οι τοῦ χεροῖν, ἐὰν ὅντως εἶναι τοῦτο χεροῖν ὡς ἀναγνώσκει δ Κρουμβάχερ; Ἐκτὸς δὲ τούτου, εἶναι δύσκολον νὰ πιστευθῇ ὅτι δ ποιητής, δ λαβὼν τὴν ἐντολὴν νὰ συνθέσῃ τοὺς στίχους οἵτινες θὰ ἐχαράσσοντο ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ ἀρραβώνος, θὰ ἦτο τις ήμιμαθῆς, ἀγνοῶν τὴν γραμματικὴν δρυμογραφίαν καὶ ἐπηρεαζόμενος ἀπὸ τὸν ἰωτακισμὸν τούναντίον ἔχω την ἴδεαν ὅτι θὰ ἦτο ἐκ τῶν λογιωτέρων τῆς ἐποχῆς, καὶ τὸ χειρόγραφον τὸ δποῖον θὰ ἔδωκεν εἰς τὸν χαράκτην, θὰ ἦτο ὁρθῶς γραμμένον. Κατὰ ταῦτα ἀναγνώσκω:

*Μνῆστρον Στεφάνου Δουκικῆς φίζεις κλάδου,
Κομνηνοφυῆς τ' ἐν χεροῖν "Αννα δέχου.*

Τὴν λέξιν μνῆστρον ἐκλαμβάνω δνομαστικῆς πτώσεως, καὶ ὑπονοούμενον τοῦ ρήματος ἐστὶ, δέον νὰ τεθῇ στέις τις μετὰ τὸ κλάδου, ἔνθα καὶ τελευτᾶ δ πρῶτος στίχος. Εἰς τὸν δεύτερον στίχον ἀντὶ τοῦ τεν τεν (ἐσφαλμένης γραφῆς ἀντὶ τοῦ δροῦ ταῖν) ἀναγνώσκω τ ἐν τὸ δὲ τ' δέχομαι ὡς οὐδέτερον [τ' (ο)] τῆς δεικτικῆς ἀντωνυμίας τός, τή, τό, τῆς δποίας συχνὰ ἐγκλινομένης ἐγίνετο χρῆσις παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ἀντὶ τῆς αὐτός, αὐτή, αὐτό, καὶ τὴν πρόθεσιν ἐν συντασσούμενην μετὰ τῆς δοτικῆς χεροῖν. Ή ἀντωνυμία τὸ ἀναφέρεται εἰς τὸ μνῆστρον καὶ χρησιμεύει ὡς ἀντικείμενον τοῦ δέχον ἔνεκα δὲ τῶν ἀναγκῶν τοῦ μέτρου, οὐδεμίαν ἄλλην θέσιν ἡδύνατο νὰ ἔχῃ ἐν τῷ στίχῳ ἐκτὸς ἐκείνης ἥν ἔλαβεν, ἐγκλιθέντος τοῦ τόνου καὶ ἐκθλιβέντος τοῦ ο. Ἴσως ἥθελε ἔσινει τινὰ ἡ χρῆσις τῆς ἐν μετὰ δοτικῆς ὡς ὑπεροχατική, ἀλλ' εἶναι ὀλιγάτερον τοιαῦτη ἀπὸ τὴν χρῆσιν τοῦ δυϊκοῦ διὰ τοὺς χρόνους τούτους εἰς οὓς ἀνάγεται δ δακτύλιος δίδωμι τι ἐν χεροῖν εὑρηται καὶ ἐν τῇ Νέᾳ Διαθήκῃ καὶ ἀλλαχοῦ, θὰ ἥδυνάμην δὲ νὰ παραδέσω πολλὰ παραδείγματα, ἀν μοῦ ἐπέτρεπε τοῦτο δ χῶρος τῶν «Παναθηναίων». Ὁτι ἡ γραφὴ χεροῖν δὲν εἶναι βεβαία, βλέπει πᾶς τις ἐν τῇ φωτογραφικῇ τῆς ἐπιγραφῆς ἀπεικονίσει. Οὐδένα δύναμαι νὰ ἐννοήσω λόγον, δποῖος θὰ ἥναγκαζε τὸν χαράκτην νὰ συνδέσῃ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ ο, τὸ δποῖον ἄλλως τε χαράσσει ὁνιδες καὶ σχι στρογγύλον, μετὰ τοῦ ι.

• Η ἐπιγραφὴ ἀποτελεῖται ἐκ δύο τριμέτρων ιαμβικῶν ἥ, δπως δρυτέρεον οι στίχοι οὗτοι ἀπὸ τινας χρόνου δνομάζονται, βυζαντινῶν δω-

δεκασυλλάβων, οἵτινες δύνανται ν' ἀποδοθῶσι περίπου εἰς τὴν ἐλληνικὴν διὰ τῶν ἔξῆς δεκαπεντασυλλάβων.

*Τοῦ Στέφανου, γενιᾶς Δουκῶν, εἶναι τὸ δαχτυλίδι,
Καὶ φόρεσέ το, "Αννα ἐσύ, τῶν Κομνηνῶν στολίδι.*

Πολὺς κόπος ἐχρειάσθη διὰ νὰ καθορισθῇ ποῖος εἶναι δ Στέφανος οὗτος, καὶ ποία ἡ μνηστή αὐτοῦ, "Αννα. Εἰς τὴν Βυζαντινὴν ἰστορίαν παρουσιάζονται πλέον ἡ ἀπαξ ἀνδρόγυνη φέροντα τὸ δνομα Στέφανος καὶ "Αννα, ἀλλ' οὐδὲν δύναται νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὸ τοῦ δαχτυλίου μας, τοῦ δποίου δ μὲν Στέφανος ρητῶς φέρεται καταγόμενος ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Δουκῶν, ἡ δὲ "Αννα ἐκ τῆς τῶν Κομνηνῶν. Οἱ δὲ Βυζαντινοὶ χρονογράφοι καὶ ίστοριοι, οἱ δποίοι μᾶς περιγράφουν πολλάκις μὲ περισσὴν πολυλογίαν βασιλικοὺς γάμους, οὐχὶ σπανίως μᾶς δηγοῦνται μὲ ἀνιαράν φλυαρίαν τοιαῦτα περιπτειώδῃ συνοικεσια, τηροῦσιν ἀπόλυτον σιγὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Τὸ μέγα καὶ ὀγκῶδες περὶ τῶν Βυζαντινῶν οἰκογενειῶν βιβλίον τοῦ Δουκαγίου, εἰς τὸ δποῖον δως καὶ εἰς τόσα ἄλλα φιλολογικὰ ἔργα τὰ δποία μᾶς ἐκληροδότησεν ἡ φιλόπονος Γαλλία τοῦ Μεγάλου Λουδοβίκου, εἶναι ὑποχρεωμένος ν' ἀνατρέχῃ καὶ τοῦ 20ον αἰῶνος δ ἐπιστήμων, οὐδόλως μᾶς βιηθεῖ. Ἀλλ' ἔκ τινων σεβικῶν καὶ ἐλληνικῶν ίστορικῶν πηγῶν τὰς δποίας παραδέτει δ Κρουμβάχερ εἰς τὴν πραγματείαν του, καθίσταται ἀνεπίδεκτον ἀμφισβητήσεως δι πρόκειται περὶ τοῦ τρίτου βασιλέως τῆς Σερβίας Στεφάνου τοῦ Ραδοσλαύου, δστις δως τῆς ἐλληνιδος Εὐδοκίας, θυγατρὸς τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Ἀλεξίου τοῦ Γ', προσωνομάζετο καὶ προσυπεγράφετο ἐλληνιστὶ δ Λούκας, καὶ τῆς Αννης, θυγατρὸς τοῦ δεσπότου καὶ κατόπιν αὐτοκράτορος τῆς Θεσσαλονίκης Θεοδώρου Αγγέλου Κομνηνοῦ.

Συγχότατα εἶναι κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν τὰ μεταξὺ ἐλληνίδων πριγκιπισῶν καὶ τῶν γειτόνων Σλαύων δυναστῶν συνοικεσια ἀλλὰ ταῦτα, συναπτόμενα μᾶλλον διὰ πολιτικοὺς σκοπούς, εἶχον ἔνιοτε κακὸν τέλος, καὶ σπανίως ἐπεσφραγίζοντο δι προσάρτησην τῆς Εὐδοκίας, ἀκριβῶς δὲ εἰς τὴν ἀτυχίαν ταῦτην χρεωστοῦμεν καὶ τὰς ἀλίγας εἰδήσεις αἴτιες περιεσώθησαν μέχρις ήμων ίνα μᾶς βιηθῆσον εἰς τὴν ἔρμηνειαν τοῦ δαχτυλίου.

Η "Αννα ἡτο, δως ἐκ τοῦ Ακροπολίτου μανδάνομεν, ἡ πρεσβυτέρα θυγάτηρ τοῦ Θεοδώρου Αγγέλου, πότε δμως ἀκριβῶς ἥλθεν αὐτῇ εἰς γάμον μετὰ τοῦ Στεφάνου Ραδοσλαύου, δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν. Ἐν ἐπιστολῇ τὴν δποίαν δ ἐπίσκοπος Ναυπάκτου Ιωάννης Απόκανους γράφει πρὸς τὴν μητέρα της, στέλλει οὗτος χαιρετισμοὺς πρὸς τὴν νεωτέραν ἀδελφὴν Εἰρήνην, ἐνῷ τὴν "Ανναν, ἔγιαμον ίσως τότε καὶ μακρὰν τῆς Θεσσαλονίκης εὑρισκομένην, οὐδόλως ἀναφέρει. Ἐξ επιστολῆς τοῦ διαπρεπούς κληρικού καὶ νομομα-

θοῦς Δημητρίου Χωματιανού πρὸς τὸν Ζουπάνον τῆς Σερβίας Στέφανον Νεμάνια μανθάνομεν, ὅτι οὗτος εἶχε πρότερον ζητήσει ὡς σύζυγον διὰ τὸν υἱὸν Ραδοσλαῦν τὴν θυγατέρα τοῦ Μιχαήλ, ἐξαδέλφην τῆς Ἀννης, ἀλλ' ὁ ἐπίσκοπος Ἀχρίδος εὗρισκε κάλυμμα διὰ τὸν γάμον τοῦτον τὴν συγγένειαν μεταξὺ τῶν Ἀγγέλων καὶ τοῦ Ραδοσλαύν, γεννηθέντος ἐκ τῆς κυρᾶς Εὐδοκίας, θυγατρὸς τοῦ Ἀλεξίου τοῦ Γ'. μεθ' ἣς ὁ Σέρβος Ζουπάνος ὀλίγα μόνον ἔτη συνέζησε. Εἰς τὸν μετὰ τῆς Ἀννης ὅμως γάμον συγκατετέθη φαίνεται ὁ Χωματιανὸς ἔνεκα τῆς ἀφοσιώσεώς του πρὸς τὸν πατέρα αὐτῆς Θεόδωρον, εἰς ἄλλας δὲ ἐπιστολὰς βλέπομεν τὸν Χωματιανὸν ἀλληλογραφοῦντα μετὰ τοῦ Ραδοσλαύν, βασιλέως ἥδη ὄντος, καὶ ἀποκαλοῦντα τοῦτον Δεσπότην ὑψηλότατον, ῥῆγα Σερβίας καὶ τέκνον ἀγαπητὸν.

Οτε τῷ 1228 ἀνῆλθεν ὁ Στέφανος Ραδοσλαῦνος εἰς τὸν Σερβικὸν θρόνον, φαίνεται ὅτι εἶχεν ἥδη νυμφευθῆ τὴν Ἀνναν. Τὰ τοῦ γάμου τούτου μανθάνομεν καὶ ἔξ ἄλλων σερβικῶν πηγῶν, ἀλλ' ἵδιως ἐκ τοῦ Σερβού χρονογράφου Θεοδοσίου, ὅστις διηγεῖται ὅτι ὁ Ραδοσλαῦνος ἥτο ἔντελῶς ἐξηρτημένος ἀπὸ τῆς συζύγου του, τὴν ὁποίαν ὁ Σέρβος καλόγηρος ὄνομάζει δευτέραν Δαλιδάν, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἀποδίδει τὴν διανοητικὴν ἀνισορροπίαν τοῦ βασιλέως συζύγου, τὴν ἔκπτωσιν ἀπὸ τοῦ θρόνου, καὶ τὴν ἔξορίαν. Τὸ τελευταῖον τοῦτο παραδέχεται καὶ ὁ γράψας Ἰστορίαν τῆς Σερβίας Ἐρρίκος Thiers, ὅστις ὅμως κάμνει σύγχυσιν χρονολογιῶν καὶ ὀνομάτων.

Ἐνεκα ἐλλείψεως ἐπαρκῶν πλοροφοριῶν, δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν τί ἀκριβῶς συνέβη τότε ἐν Σερβίᾳ, καὶ ποιὰ γεγονότα ἐπροκάλεσαν τὴν ἔκθρόνισιν καὶ ἔξορίαν τοῦ Ραδοσλαύνου μετὰ τῆς ἐλληνίδος βασιλίστης φαίνεται ὅτι οἱ κυριώτεροι ἔχθροι τοῦ βασιλικοῦ ζεύγους, ἥσαν ὁ ἐποφθαλμιῶν τὸν θρόνον ἀδελφὸς καὶ διάδοχος τοῦ Ραδοσλαύνου Βλαδισλαῦνος, καὶ ὁ θεῖος αὐτοῦ μοναχὸς Σάββας, ὅστις, προχειρισθεὶς αὐθαιρέτως εἰς ἀρχιεπίσκοπον Σερβίας, εἶχε καταπατήσει τὰ δικαιώματα τοῦ Χωματιανοῦ· διαμαρτυρηθέντος τότε ἐντονώτατα, καὶ προκαλέσαντος σκάνδαλον διὰ τὴν παρανομίαν ταύτην τοῦ Σάββα. Οὐδόλως εἶναι ἀπίθανον ὅτι ἡ Ἀννα, ἔχουσα σύμφωνον καὶ τὸν σύζυγον βασιλέα, διὰ τῆς ὑποστηρίξεως τῶν δικαιών τοῦ πατρικοῦ φίλου Χωματιανοῦ, ἐπροκάλεσε μίση καὶ δυσαρεσκείας, ἀτινα κατέληξαν εἰς τὴν ἔκθρόνισιν

καὶ τὸν διωγμὸν τοῦ βασιλικοῦ ζεύγους ἐκ τῆς Σερβίας.

Οἱ ἔκπτωτοι βασιλεῖς διωκόμενοι ὑπὸ τῶν σφετεριστῶν τοῦ θρόνου, κατέφυγον τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1234 εἰς τὴν κοινότητα τῶν Ραγουσαίων, κατοικούντων τὴν ὁμώνυμον καὶ ἀκμάζουσαν τότε τῆς Δαλματικῆς παραλίας πόλιν. Ἀλλ' οἱ διῶκται φαίνεται ὅτι καὶ ἔδω δὲν ἀφῆκαν ἥσυχους τοὺς πρόσφυγας, καὶ ὑπομησαντες παλαιὰς συνθήκας ἀπήγησαν παρὰ τῶν Ραγουσαίων τὴν παραδόσιον ἢ τὴν ἐκδίωξιν αὐτῶν ἐκ τῶν συνόρων. Οὗτοι ὅμως ἐπροστάτευσαν γενναιοφρόνως τοὺς ὑψηλούς των ἔνοντος καὶ παρέσχον πρὸς αὐτοὺς πολλὰς περιποιήσεις, ὡς ἔξαγεται ἐξ ἐγγράφου τὸ διποίον ὁ Ραδοσλαῦνος ἐξέδωκεν ἐν Ραγούσῃ τῇ 4 Φεβρουαρίου 1234, καὶ τὸ διποίον ἀρχίζει ὡς ἔξης: «Ἐγὼ Στέφανος, ἐλέφ Θεοῦ πιστὸς βασιλεὺς πάσης Σερβίας καὶ Διοκλείας, ἔγγονος τοῦ ἀγίου Συμεὼν καὶ υἱὸς τοῦ πρώτου στεφέντος βασιλέως καὶ ὑστερον μακαρίου μοναχοῦ Στεφάνου, Ραδοσλαῦνος, ἐν ἔτει 1234 ἐξεδιώχθην κακῇ μοιρᾷ ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ μου Βλαδισλαῦν, καίτοι ἡμην ἐγκαρδίως πιστὸς εἰς τὴν χώραν καὶ τὰς προγονικὰς παραδόσεις, καὶ ἥλθον εἰς τὴν πόλιν ταύτην Ραγούσαν. Ὁ Πέτρος Πολεσλάβκι καὶ Θεόδωρος Κρούσκι καὶ ὄλοι ἀνεξαιρέτως οἱ ἀρχοντες τῆς κοινότητος μὲν ὑπεδέχθησαν μετὰ πολλῶν καὶ μεγάλων τιμῶν, τόσων, δσας δὲν εἶχεν ἔδει ἔως τώρα ἡ βασιλικὴ μεγαλεύτης μου. Διὰ τοῦτο ἀποφασίζω καὶ ὅριζω: Ἐὰν δώσῃ ὁ Θεόδος καὶ γίνω πάλιν κύριος τῆς Σερβίας ὡς ἡμην πρότερον, θὰ παραχωρήσω εἰς τοὺς Ραγουσαίους τὰ ἔξης . . .», ἔπονται ὑποσχέσεις προνομίων, δωρεαὶ ἀμπελῶνων κ.λ.π. Εἰς τὸ τέλος τοῦ ἐγγράφου καταρᾶται τέκνα, ἔγγονος καὶ συγγενεῖς οἱ διποίοι ἥνελον ποτὲ βλάψει Ραγουσαίον. Ἄν εἶχεν ἥδη πράγματι ἀποκτήσει ὁ Ραδοσλαῦνος τὰ ἐν τῷ ἐγγράφῳ ἀναφερόμενα τέκνα, ἡ εἶναι τοῦτο τρόπος τοῦ λέγειν, δὲν δύναμαι ἀσφαλῶς νὰ εἴπω. Τὸ ἐγγραφὸν εἶναι μὲν σερβιστὴ¹ γραμμένον, φέρει δόμως ἐλληνιστὶ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ ἔκπτωτον βασιλέως «Στέφανος ρῆξ ὁ Δούκας».

Εἰς τὴν Ραγούσαν δὲν ἥδυναντο φαίνεται νὰ παραμείνωσιν ἐπὶ μακρότερον ἐν ἀσφαλείᾳ οἱ ἔξοριστοι βασιλεῖς, καὶ οἱ καλοὶ Ραγουσαῖοι διημυκόλυναν τὴν διὰ πλοίου διαπεράσιν αὐ-

¹ Τὴν ἐκ τοῦ σερβικοῦ μετάφρασιν ὀφείλω εἰς τὴν φιλικὴν προθυμίαν τοῦ Σερβού συναδέλφου κ. Βέσελιν Τσακάνιοβιτς.

τῶν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἡπείρου, ὅπου κατέφυγον εἰς τὸν θεῖον τῆς Ἀννης καὶ δεσπότην τῆς χώρας ταύτης Μανουήλ. Ἡ διωγμένη ἀνεψιὰ ὑὰ διηγήθη πρὸς τὸν ἰσχυρὸν θεῖον τὰς περιπετείας τῆς φυγῆς καὶ τὴν περιθαλψιν τῶν Ραγουσαίων, ὃ δὲ Μανουήλ διὰ ν' ἀνταμείψῃ τῶν ἀγαθῶν θαλασσινῶν τὴν «εὔνοιαν» καὶ «εὐσπλαγχνίαν», ἐκδίδει τὸν Μάρτιον τοῦ 1234 πρόσταγμα διὰ τοῦ διποίου παραχωρεῖ εἰς τοὺς Ραγουσαίους πολλὰς ναυτικὰς καὶ ἐμπορικὰς προνομίας τοῦτο ἀρχίζει ὡς ἔξης: «Ἄλλα τὴν ἀγάπην ἦν ἔχει ἡ βασιλεία μου εἰς τοὺς οἰκήτορας τοῦ κάστρου Ραγουσαίου (εὐγνώμονες γὰρ καὶ αὐτοὶ ἐφάνησαν περὶ τὴν βασιλείαν μου, καὶ καλῶς καὶ εὐνοϊκῶς καὶ εὐσπλαγχνως διετέθησαν περὶ τὰ παιδία τῆς βασιλείας μου, ἵγουν τὸν ὑψηλότατον ὄργανο Στέφανον τὸν περίποθητόν μου γαμβρὸν καὶ Στέφανον τὸν Δούκαν, καὶ τὴν ἐγκαρδίδιόν μου ἀνεψιὰν κυρὰν Ἀνναν τὴν Δούκαιναν), διὰ γοῦν τὴν τοιαύτην ἀγάπην φιλοτιμεῖται αὐτοῖς τὸ παρὸν πρόσταγμα αὐτῆς, δι' οὗ καὶ διορίζεται ἵνα ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ διποίον ἔχωσιν ἐλευθερίαν οἱ τοιοῦτοι Ραγουσαῖοι ἀπὸ τοῦ μέρους τῆς βασιλείας μου καὶ ἐν τῇ ξηρᾷ καὶ ἀπό τοῦ περιπόθητον οἰκονογράφων, παρεξήγησαν ἐντελῶς, καὶ κατεδίκασαν τὴν ἀγήνην βασιλίσσαν εἰς δύνειδος, ἀπὸ τοῦ διποίου ἐσχάτως μόλις τὴν ἀπήλλαξεν ἡ καλὴ πραγματεία τοῦ μακαρίτου Μηλιαράκη ἡ δημοσιευθεῖσα τὸ πρῶτον εἰς τὴν «Ἐστίαν» καὶ κατόπιν ὡς παράρτημα εἰς τὴν «Ιστορίαν τοῦ βασιλείου τῆς Νικαίας», ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ νόσημα μιᾶς βασιλίσσης παραμορφούμενον ἐν τῇ ιστορίᾳ».

Πόσον καιρὸν παρέμειναν παρὰ τῷ Μανουήλ οἱ πρόσφυγες βασιλεῖς, δὲν ἔχειρομεν. Ἐκ τῶν ὀλίγων σχετικῶν σερβικῶν εἰδήσεων μανθάνομεν ὅτι ὁ Στέφανος Ραδοσλαῦνος ἐπέστρεψε μόνος, ἀνευ τῆς συζύγου Ἀννης εἰς τὴν Σερβίαν, καὶ εἰσῆλθεν ὡς μοναχὸς εἰς μοναστήριον «διὰ νὰ ἐξοφλήσῃ μερικὰς ἀμαρτίας», ὡς λέγει ὁ βιογράφος τοῦ ἀγίου Σάββα Δομιτιανός εἰς αὐτὸν ἀποθανόντα, ὁ σερβικὸς λαὸς ἀπέδωκε τὴν προσωνυμίαν τοῦ «δικαίου».

Ο Σέρβος ὅμως χρονογραφος Θεοδόσιος δὲν σταματᾷ ἔως ἔδω, ἀλλὰ προχωρῶν περαιτέρω, διηγεῖται μὲ κάποιαν κακοβουλίαν ὅτι ἔνας Φράγκος ἥρπασεν εἰς τὸ Δυρράχιον ἀπὸ τὸν Στέφανον τὴν ὁραίαν σύζυγον, καὶ αὐτόν, τολμήσαντα νὰ διαμαρτυρηθῇ, ἥπειλησε διὰ τῆς σπάθης. Ο Κρουμβάχερ δίδω πίστιν εἰς τὸν θρῦλον τοῦτον, ὑποθέτει ὅτι ὁ ἔραστης Φράγκος τὸ διποίον διὰ τὴν ὁραιότητά του ἥκολούθησεν ἡ Ἀννα, ἐγκαταλείψασα ἀσπλάγχνως τὸν ταλαιπωροῦθη Ἀννα, δὲν εἶναι τυχοδιώκτης τις καβαλιέρος ἔχων ὡς μόνα ἐφόδια τὴν σπάθην καὶ τὴν καλλονήν, ἀλλ' εἶναι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ μέγας κῦρος καὶ ὑστερον δοὺς τῶν Αθηνῶν Γονίδων Δελαδός.

Ο Γάλλος Buchon, διαμέθειας σπουδάσας τὰ τῶν Ἐλλαδίδων ἀνάλογον πρὸς τὸ «Τὸ δα-

παρασκευάσας διὰ τῶν μελετῶν του τὴν πλουσίαν τράπεζαν ἐκ τῶν ψυχίων τῆς δοπίας ἐπὶ ἔτη πολλὰ θὰ σιτίζεται ἡ ἔρευνα τῆς φραγκοχρατηθείσης Ἑλλάδος, δημοσιεύων ἐπανειλημένως¹ τὸ γενεαλογικὸν δένδρον τοῦ οἴκου τῶν δεσποτῶν τῆς Ἡπείρου Ἀγγελο-Κομνηνῶν, ἀναγράφει διτὶ ἡ θυγάτηρ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Θεσσαλονίκης Θεοδώρου Ἀγγέλου Ἀννα, ἐνυμφεύθη τὸν Guy de la Roche I, ἀγνοῶν ἡ μή ἐνδιαφερόμενος ν' ἀναφέρῃ τὸν μετὰ τοῦ Στεφάνου πρῶτον γάμον αὐτῆς. Οἱ δὲ Tafel καὶ Thomas², ἀναφέρουν μὲν καὶ αὐτὸν τὸν μετὰ τοῦ Guy de la Roche I γάμον τῆς Ἀννης, πλανῶνται δῆμως νομίζοντες διτὶ οὗτος προηγήθη τοῦ μετὰ τοῦ Σέρβου Στεφάνου τοιούτου, καὶ παραδέχονται διτὶ ἐκ τοῦ de la Roche ἔφερεν εἰς τὸ ἔξης ἡ Ἀννα τὸν τίτλον «Ρήγαινα», τοῦ ὅποιου τίτλου νομίζουν μετὰ τοῦ Fallmereyer διτὶ μόνον ἡγεμόνες τῆς Δύσεως ἔκαμπον χρῆσιν ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ὀληθές, διότι πάντοτε βλέπομεν τὸν Στεφάνον ὑπογραφόμενον καὶ προσαγορευόμενον ῥῆγα Σερβίας.

Ἄτυχῶς οὔτε δ Buchon οὔτε οἱ Tafel καὶ Thomas ἴστοροῦντες τὸν γάμον τῆς θυγατρὸς τοῦ Θεοδώρου Ἀγγέλου Ἀννης πρὸς τὸν Guy de la Roche, ἀναγράφουσι τὴν πηγὴν ἐξ ἡς ἥντλησαν τὴν εἰδησιν. Ὁ Hopf καὶ δ τοῦτον ἀκολουθῶν Γρηγορόβιος δὲν δέχονται τὴν γνώμην ταύτην, ἀλλ' ἔχοντες ὑπ' ὄψιν χωρίον της ἴστορικῆς συγγραφῆς τοῦ Marino Sanudo, φρονοῦν διτὶ ἡ σύζυγος τοῦ δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν Γουΐδωνος τὸν A'. ἡτο φραγκικῆς καταγωγῆς καὶ μάλιστα ἀνεψια τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Μορέως Βιλλαρδουνίου τὸν B', χωρὶς νὰ ὀνομάζουν ταύτην. Τοῦτο δῆμως δὲν μοῦ φαίνεται πιθανόν, διότι δ Γουΐδων δ A' ἡτο πολὺ πρεσβύτερος τοῦ Βιλλαρδουνίου Γουλιέλμου τοῦ B', κατὰ φυσικὸν δὲ λόγον ἔτι περισσότερον τῆς οὐδαμοῦ ὀνομαζομένης ἀνεψιᾶς του, εἰς τρόπον ὥστε ἡ διαφορὰ τῆς ἡλικίας νὰ καθιστᾷ ἀπίθανον τὸ συνοικέσιον! Ἀναφέρων δ Σανοῦδος τὸν γάμον τῆς ἀνεψιᾶς τοῦ Γουλιέλμου B' μετά τίνος μετά τίνος «Della Rozzja», δὲν θὰ ἐννοϊ ἵως Γουΐδωνα τὸν A', δις ὑπέβαλεν δ Hopf, ἀλλὰ τὸν ἔγγονον τούτου Γουΐδωνα τὸν B', νυμφεύθεντα τὴν Ματθίλ-

¹ Recherches et matériaux Paris 1840 1re partie πάναξ III. Nouvelles recherches historiques Tōm. 2. Paris 1843 1re partie πάναξ IV.

² Griechische Original-Urkunden zur Geschichte des Freistaates Ragusa, Wien 1851 σελ. 10 καὶ 31

δην (Μαάταν Χρον. Μορ. σ. 7983) ἀνεψιὰν τοῦ Γουλιέλμου B', ἀτε θυγατέρα τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ Ἰσαβέλλας τῆς Βιλλαρδουνίης.

Τὸ Χρονικὸν τοῦ Μορέως, ἀναφέρον τὰ τῆς αἰχμαλωτίσεως τοῦ Βιλλαρδουνίου ἐν Πελαγονίᾳ, καὶ τὰ τῆς ἀποδημίας τοῦ δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν Γουΐδωνος τὸν A' εἰς τὴν Γαλλίαν, προσθέτει ἐν στίχῳ 7970 (ἐκδ. Schmitt) τὰ ἔξης:

«Ο λοῦκας γὰρ τὰν Ἀθηνῶν γυναικα ἐτότε οὐχ εἰχεν
καὶ μετὰ ταῦτα ἐσάστηκεν μὲ τὸν σεβαστοκράτωρ
ἐκεῖνον τὸν κῦρο Θεόδωρον, τὸν ἀφέντη τῆς Βλαχίας
κι' ἐπῆρε τὴν θυγάτηρα τὸν βλογητακὴν γυναικα.

Προχωρῶν δῆμως δ ποιητὴς τοῦ Χρονικοῦ, συγχέει τὸν ἀποδημοῦντα εἰς Γαλλίαν κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει αἰχμαλωσίας τοῦ Βιλλαρδουνίου Γουΐδωνα τὸν A' πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Γουλιέλμου τὸν A', τὸν πατέρα τοῦ Γουΐδωνος τὸν B', τοῦ νυμφεύθεντος εἰς νεαρωτάτην ἡλικίαν τὴν ἀνωτέρω μηνημονεύθεισαν Ματθίλδην. Ὁ ἐν τῷ ἀνωτέρῳ χωρίῳ τοῦ Χρονικοῦ ἀναφερόμενος Θεόδωρος, παρέσχε πολλὰς δυσχερείας εἰς τοὺς ἐκδότας τοῦ μνημείου τούτου, διότι, καθὼς διηλογεῖ καὶ δ Schmitt¹, δ ὁς ἀδελφὸς τοῦ Νικηφόρου καὶ σεβαστοκράτωρ ἀναφερόμενος Θεόδωρος, δὲν ὠνομάζετο οὗτω, ἀλλὰ Ιωάννης. Ὁ Buchon εὑρίσκει διέξοδον διὰ τῆς διπλῆς ὀνομασίας Ιωάννης - Θεόδωρος.

Εἶναι προφανὲς διτὶ σύγχυσίς τις προσώπων ἐπικρατεῖ ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἰς τὸν συγγραφέα τοῦ Χρονικοῦ, δὲν δυνάμεθα δὲ ἀσφαλῶς νὰ δρίσωμεν ἀν ἐν τῷ στίχῳ 7972 ἐννοῦ τὸν Θεόδωρον Ἀγγελον τὸν πατέρα τῆς Ἀννης, ἡν δ μέγας κῦρος τῶν Ἀθηνῶν Γουΐδων δε λα Ρός, ἀν ἐνυμφεύθη, θὰ ἐνυμφεύθη βεβαίως πολὺ πρὸ τοῦ εἰς Γαλλίαν ταξιδίου του, κατὰ τὸ 1235 περίπου, διότι πρὸ τοῦ 1258 ὑπάνδρευσεν οὗτος θυγατέρα πρὸ τὸν Γοδοφρέδον de Bryères. Εἶναι πολὺ λυπηρόν διτὶ δὲν εἶναι γνωστὰ πιγαὶ ἐξ ὧν, ἀνεκδότων που ἵσως ἀκόμη κειμένων, ἥντλησαν δ Buchon καὶ οἱ Tafel καὶ Thomas τὴν εἰδησιν τοῦ γάμου τοῦ Γουΐδωνος A' Δελαρός μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Θεόδωρου Ἀγγέλου Ἀννης, τὸν δοπίον γάμον ἀναγράφουν ὡς βέβαιον.

Ἐάν τις ἔξετάζων τὸν δακτύλιον, θελήσῃ ν' ἀναπαραστήσῃ διὰ τῆς φαντασίας τὴν σωματικὴν διάπλασιν τῆς γυναικὸς δι' ἦν οὗτος τὸ

¹ The Chronicle of Morea σελ. 628· ἵδε καὶ σελ. XC τοῦ αὐτοῦ βιβλίου.

πρῶτον προωρίσθη, θὰ σηματίσῃ τὴν ἰδέαν διτὶ ἡ Ἄννα εἶχε παχὺν τὸν δακτυλιοφόρον παράμεσον, καὶ διτὶ ἐν γένει αὐτῇ διὰ τὴν σωματώδης καὶ εὔσαρκος. Η παλαιὰ παροιμία «ἔξ ὄνυχος τὸν λέοντα» ἐφαρμόζεται ἐδῶ προσφύεστατα. Δυστυχῶς, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, οἱ Βυζαντινοὶ ἴστορικοὶ ἐφάνησαν πολλοὶ φειδωλοὶ ὡς πρὸς τὰς περὶ τῆς Ἀννης εἰδήσεις των, ἐνῷ περὶ τῆς καλλονῆς καὶ τῆς εὐρωστίας τῶν λοιπῶν τέκνων τοῦ «βριαρόχειρος» Θεοδώρου ἐπανειλημένως κάμνονταν λόγον, ἰδίᾳ δὲ περὶ τῆς Εἰρήνης, περὶ ἡς λέγει δ 'Ακροπολίτης διτὶ ἡτο «καὶ τὸ εἶδος καὶ εὐμεγέθης». Εἶναι γνωστὸν διτὶ εἰς τὴν ὀραιότητα τῆς θυγατρὸς ταύτης ὄφειλεν δ πατὴρ Θεόδωρος τὴν ἐπανάκτησιν ὅπι πλέον τῶν δφθαλμῶν του, ἀλλὰ τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ θρόνου του, τὸν δποῖον τοῦ ἀπέδωκεν δ νικητὴς τῆς Κλοκοτινίτσας Ἀσάν, χαριζόμενος εἰς τὴν Εἰρήνην ἡτις ἀπὸ αἰχμαλώτου εἰχε γίνει ἡ λατρευτὴ σύζυγος, καὶ τὴν δοπίαν δ Βούλγαρος τσάρος ἡγάπα κατὰ τὸν Ἀκροπολίτην «οὐχ ἡτον ἡ Ἀντώνιος τὴν Κλεοπάτραν». Ἐκτὸς δὲ τῆς καλλονῆς, ἡτο καὶ

δι' ἄλλων ψυχικῶν προτερημάτων κοσμημένη ἡ Εἰρήνη. Τόσου σεβασμοῦ καὶ ἐκτιμήσεως ἀπήλαυνε αὐτὴ διὰ τὴν σεμνότητα καὶ τὴν μόρφωσίν της, ὥστε δταν, χήρα ἡδη οὖσα, ἥλθε νὰ ικετεύῃ τὸν κατακτητὴν τῆς Θεοσαλονίκης Βατάτοσην δπως μὴ τυφλώσῃ τὸν νεαρὸν καὶ ὀραίον ἀδελφὸν της Δημήτριον, δ Βατάτοσης δχιμόνον ὑπήκουσεν εἰς τὴν παράκλησιν αὐτῆς, ἀλλὰ καταβάς ἀπὸ τοῦ ἵππου εἰς ἔνδειξιν σεβασμοῦ, προσηγόρισθη πρὸς αὐτὴν μετὰ τιμῶν μεγάλων καὶ εξαιρετικῆς φιλοφροσύνης. Εάν τὰ χαρίσματα τῆς καλλονῆς καὶ τῆς ἀρετῆς δίδωνται ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ τὴν καλὴν ἀνατροφὴν μὲ κάποιον ἀνάλογον μέτρον εἰς τὰ δμοπάτρια καὶ δμομήτρια τέκνα, τότε ἐκ τῶν εἰδήσεων τὰς δποίας ἔχομεν περὶ τῆς Εἰρήνης, δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν καὶ περὶ τῆς ἀδελφῆς Ἀννης, καὶ νὰ εἰπωμεν μετὰ πιθανότητος, διτὶ ἡ ἐν τῷ δακτυλίῳ ἀναφερομένη Κομνηνοφύης, καὶ κατὰ τὰς σωματικὰς καὶ κατὰ τὰς ψυχικὰς ἀρετὰς διὰ ὀμοίαζε καὶ θὰ ἡτο ἀνταξία τῆς ὀραιίας καὶ σεμνῆς ἀδελφῆς.

[Μόναχον]

ΣΩΚΡΑΤΗΣ Β. ΚΟΥΓΕΛΑΣ

Ο πως διοργανόνωνται αἱ περισσότεραι ἐκθέσεις της συγχυσίας τις προσώπων επικρατεῖ ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἰς τὸν συγγραφέα τοῦ Χρονικοῦ, δὲν δυνάμεθα δὲ ἀσφαλῶς νὰ δρίσωμεν ἀν ἐν τῷ στίχῳ 7972 ἐννοῦ τὸν Θεόδωρον Ἀγγελον τὸν πατέρα τῆς Ἀννης, ἡν δ μέγας κῦρος τῶν Ἀθηνῶν Γουΐδων δε λα Ρός, ἀν ἐνυμφεύθη, θὰ ἐνυμφεύθη βεβαίως πολὺ πρὸ τοῦ εἰς Γαλλίαν ταξιδίου του, κατὰ τὸ 1235 περίπου, διότι πρὸ τοῦ 1258 ὑπάνδρευσεν οὗτος θυγατέρα πρὸ τὸν Γοδοφρέδον de Bryères. Εἶναι πολὺ λυπηρόν διτὶ δὲν είναι γνωστὰ πιγαὶ ἐξ ὧν, ἀνεκδότων που ἵσως ἀκόμη κειμένων, ἥντλησαν δ Buchon καὶ οἱ Tafel καὶ Thomas τὴν εἰδησιν τοῦ γάμου τοῦ Γουΐδωνος A' Δελαρός μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Θεόδωρου Ἀγγέλου Ἀννης, τὸν δοπίον γάμον ἀναγράφουν ὡς βέβαιον.

Καὶ δῆμως καλῶς σκεπτόμενος δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἀρνηθῇ κανεὶς πᾶς αἱ ἐκθέσεις εἰς μίαν πολιτισμένην κοινωνίαν, εἰς εἴνα δπωςδηποτε κινούμενον κέντρον δὲν είναι μία ἀνάγκη, τόσον ἀπαραίτητος δσον καὶ ἡ ὑπαρξίη ἐνδὲς θεάτρου π.χ. ἐνδὲς δημοσίου μέσου, δπου ἐμφανίζονται, δοκιμάζονται καὶ λαμβάνουν τὴν πραγματικὴν των ὑπόστασιν τὰ ἔργα τοῦ πνεύματος καὶ τῆς φαντασίας. Καὶ δπως ἡ δημοσίευ-

σις ἐνδὲς κακοῦ βιβλίου, δσην πέρασιν καὶ ἀνέχῃ, ἡ ζημία του πολὺ δλίγον λογαριάζεται, ἔτσι καὶ τὰ ἀνάξια καὶ ἀσήμαντα ἔργα, τὰ δποῖα συνήθως καταλλύζονται τοὺς τοίχους τῶν ἐκθέσεων, δὲν είναι αὐτὰ τόσον ποῦ ἐμποδίζουν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ορμαλέας τέχνης. Ἀπ' ἐναντίας καπτοτε έχουν καὶ τὸ δενεργετικὸν μέρος των. Αὐτὰ κρατοῦν καὶ γνέθονταν τὸ σχοινὶ τῆς παραδόσεως, ποὺ δὲν ἀφήνει νὰ λησμονηθῇ ἡ Τέχνη, τὸ σχοινὶ ποὺ ἐνώνει καὶ δηηγεῖ καπτοτε τὸν πολὺν κόσμον, κρησιμεύοντα δς ἀντιθέσεις ἡ σημεῖα συγκρίσεως, νὰ ἀντιληφθῇ τὰ ἀνώτερα ἔργα τὰ πραγματικῶς δημιουργικά, τὰ ἔχοντα μέσα των τοὺς σπινθῆρας τῆς λάμψεως, τῆς ὀραιότητος, καὶ τὰ δποῖα ἵως δὲν ημποροῦσαν νὰ σταθοῦν δρμια, ἡ ἐπὶ πολὺν καιρὸν θὰ φεγγοβιλοῦσαν χωρὶς νὰ γίνεται αἰσθητὸν τὸ φῶς των, ἐὰν ἔξαφνα ήρχοντα μόνα των, χωρὶς τὴν ἐνοχλητικὴν συντροφιάν, χωρὶς τὴν προήγησιν τῶν ἀμφιβόλων καὶ ὑπόπτων διὰ τὴν ἀξίαν των ἔργων, τὰ δποῖα πέφτουν μόλις τὰ ἀλλα στερεωθοῦν.

Δι' δλα δμως αυτα, πρέπει να τηρηται μία ίσορροπία. Καὶ αὐτή πρέπει να εἶναι τὸ κυριώτερον μέλημα ἐκείνων που ἀναλαμβάνουν τὴν διοργάνωσιν τῶν ἐκθέσεων.⁷ Άλλως δὲ κίνδυνος γίνεται ἀμέσως δρατός. Ή σκιὰ ποῦ ἔχορθίμευε να ἀναδείξῃ τὸ φῶς, ξαπλώνεται καὶ τὸ ἔξαφανίζει μὲ τοὺς πέπλους της. Διότι οἱ ἀσθενικοὶ καὶ οἱ ἀδύνατοι, ὅταν μένουν ἀχαλίνωτοι, ἐγείρουν εἴδωλα καὶ θεούς, ἀπὸ συστήματα καὶ πρόσωπα, καὶ εἰς τὴν πρώτην δοκιμὴν πρός κατάλυσιν τῆς δεσποτείας των ἔξαγριοῦνται. Ο δὲ πολὺς κόσμος ποὺ τὸν παροργίζει πάντοτε ἔνας νεωτερισμός, μία ἀληθινὴ προσωπικότης, ποῦ ἔρχεται να μιλήσῃ μὲ δικόν του τρόπον καὶ μὲ μίαν ἔκφρασιν δικῆς του δημιουργίας να παρουσιάσῃ καινούργιες ώραιαίτητες ἀτομικής ἀντιλήψεως, ποὺ ἀπαιτοῦν κόπον καὶ προσπάθειαν διὰ να γείνουν κτῆμα τοῦ καθενός, διὰ τὴν εὐκολίαν τάσσεται πάντοτε μὲ αὐτούς.⁸ Ετσι γεννᾶται μιὰ μυστικὴ συνεννόησις μεταξύ των, ἔνας δεσμὸς συνεργασίας πρὸς δημιουργίαν προσκομμάτων, κάποτε τόσον ἴσχυρῶν, ποὺ πολλὰς ἀληθινὰς ἀξίας ἀπήλπισαν καὶ δυνάμεις καλλιτεχνικὰς πραγματικῶς δημιουργικὰς εἰς μάτην ἔξήντησαν.

Ἡ πρώτη ἔκθεσις τῆς Καλλιτεχνικῆς ἔται-
ρίας, δύποτε παρουσιάζεται, μόδην τὴν σχετι-
κῶς καλὴν κατάταξιν τῶν εἰκόνων εἰς τὰς
αἰθούσας τοῦ Ζαπτείου, ἀνωτέραν τῶν περα-
σμένων ἐκθέσεων, ἵσως ἐπειδὴ ἡ ἐπιεικεῖα ἦτο
ἡ ναγκασμένη ἀκόμη νὰ μαλακώσῃ διὰ νὰ γείνη
δυνατή ἡ διοργάνωσις τῆς ἐκθέσεως, εἶναι
ἀρκετὰ ἴσχυνται καὶ ἀδύνατη. Αἱ Ἀθῆναι ἐνθυ-
μοῦνται εἰς παλαιότερα χρόνια ἐκθέσεις μὲ πολὺν
μεγαλείτερον ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ποικιλίαν καὶ
τὴν ἐκλογήν τῶν ἔργων. Εἴχαν ἔργα ἀνώτερα
καὶ περιεκτικάτερα, ἵκαναν νὰ δεῖξουν τὰς τά-
σεις τουλάχιστον ἐνὸς ἑκάστου τῶν καλλιτεχνῶν
καὶ ἐπομένως νὰ δίδωνται κάποια στοιχεῖα καὶ
διὰ τὸν ἀμυδρὸν προσδιορισμὸν τοῦ χαρακτῆ-
ρος τῆς σημερινῆς Ἑλληνικῆς Τέχνης, Ἑλληνι-
κῆς ἢ ὄχι, διποσδήποτε ὅμως μιᾶς ἐργασίας, τῆς
ὅποιας τὴν ἀδύρουβον ὑπαρξίην δὲν ἥμποροῦ-
με νὰ ἀρνηθοῦμε. Δυστυχῶς εἰς τὴν πρώτην
τῆς ἔκθεσιν ἡ Καλλ. Ἐταιρία δὲν κατώρθωσε
νὰ διατηρήσῃ τὴν ἰσορροπίαν, περὶ τῆς ὅποιας
ἀνωτέρῳ διμιούμεν. Τὰ κακὰ καὶ ἀσήμαντα
ἔργα πλεονάζουν εἰς βαθμὸν ποὺ νὰ πνίγουν
τὰ ἄλλα καὶ νὰ καθιστοῦν μίαν αἰθουσαν ἴ-
διως τὴν τελευταίαν, σκοτεινὴν πένθιμον καὶ
θλιβεράν. Παντοῦ παλαιοὶ ἀνθρωποι, χωρὶς δ-
μιλίαν, ποὺ δὲν ἥμποροῦν νὰ ποῦν τίποτε, ἀν-

θρωποι ποὺ δὲν βλέπουν ή δὲν ξέρουν νὰ ί-
δοῦν τὴν φύσιν. Ἀντιγραφεῖς καὶ μιμηταὶ κα-
κῶν μοδέλων, ξεθόριασμένους φομαντισμοῦ,
ψευδοῦς ρεαλισμοῦ, ξεωραϊσταὶ ή διαστροφεῖς,
ὅπως θέλετε, τὸ ἴδιο κάνει, τῆς φύσεως σὲ κα-
λούπια πολὺ παλῇα καὶ κακοῦ γούστου. Οἱ
ἄξιωτεροι μεταξὺ των ἔχουν ώς θυψηλὸν ἰδεῶδες,
τὴν ἀντιροσθώπευσιν εἰς τὰς εἰκόνας των καὶ
τῶν μικροτέρων λεπτομερειῶν, ἰδίως αὐτῶν, χω-
ρὶς συνθετικὸν πνεῦμα, στρώνοντες παντοῦ ὁ-
μοιομόρφως τὸ χρῶμα χωρὶς διαύγειαν καὶ
ἀντιθέσεις, μὲ μόνον σκοπὸν τῆς ἐπιτρχίας τοῦ
λείου. Θὰ ἥτο προτίμωτερον ἀντὶ ὅλων αὐτῶν
τῶν παραπανήσιων ζωγράφων καὶ ἐρασιτεχνῶν
νὰ ἐβλέπαμεν καινούργια ὀνόματα καὶ τὰ πρῶτα
δειλὰ ἔψγα, τὴν πρώτην ὁμιλίαν τῆς νέας ἑλλ.
καλλιτεχνικῆς γενεᾶς.

Δὲν θὰ προσπαθήσωμεν ἀπὸ τὴν ἔκθεσιν νὰ καθορίσωμεν τὴν νέαν Ἑλλ. Τέχνην, μίαν ἔννοιαν ἄλλως δχι πολὺ συγκεκριμένην· διότι Ἐλληνικὴ Τέχνη ἡμιπορεῖ νὰ εἶναι κάθε ἔργασία "Ἐλλήνος καλλιτέχνου, ὅταν αὐτὴ εἶναι εἰλικρινής, ὅταν θέλῃ κάτι νὰ εἰπῇ, νὰ παρουσιάσῃ ώδαιότητας μὲ δποιανδήποτε τεχνοτροπίαν καὶ φυρμοῦλαν. Ὁ χῶρος δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ὀδιλήσωμεν ἀναλυτικῶς οὕτε δι' ὅλα τὰ σχετικῶς καλὰ ἔργα τῆς ἔκθεσεως. Θὰ περιορισθῶμεν μόνον εἰς μερικάς ἑντυπώσεις καὶ στοχασμούς ποὺ μᾶς ἐγέννησεν δι τρόπος; μὲ τὸν δποιον ἔργαζονται μερικοὶ τῶν ἔκθετόντων καλλιτεχνῶν μας, μὲ τὰς sensations ποὺ θέλουν διὰ μέσου τῶν ἔργων των νὰ προξενήσουν εἰς τὴν ψυχήν μας.

Αναμφιβόλως ή ζωὴ δῆλης τῆς ἐκθέσεως εἰ-
ναι τὸ εὐρύτατα παρουσιαζόμενον ἔργον τοῦ
κ. Π. Μαθιοπούλου. "Ετοι ἔξ δλου τοῦ ἔργου
του, ποὺ ἀπαρτίζει ἔνα σύνολον, ἀσφαλέστατα
κατορθόνομεν νὰ συλλάβωμεν τὴν ἀρχήν, ή δ-
ποία διέπει δῆλην του τὴν ζωγραφικήν. Κατὰ
τὸν κ. Μαθιόπουλον ή ἀνθρωπίνη μορφή, ἢ
πλέον ὁρισμένα ή γυναικεία μορφή, εἶναι ἔνα
σχῆμα, μία φόρμα διακοσμητικὴ διαρκῶς μετα-
βαλλομένη καὶ πάλλουσα, πλημμυρισμένη ἀπὸ
τὸ διακοσμητικὸν στοιχεῖον καὶ τοῦ δποίου εἰ-
ναι ή πλουσιωτέρα καὶ τελειωτέρα πηγή. Εἰς
δῆλα τὰ ἔργα του ή αὐτὴ ἀρχὴ κυριαρχεῖ, εἰς
τὰ πορτραῖτα του, δπως καὶ εἰς δῆλα τὰ χαρι-
τωμένα ἐκεῖνα δημιουργήματα ὀνείρου καὶ λε-
πτῆς αἰσθήσεως, καὶ διὰ τὰ δποία μόλια ταῦτα
δὲν ἥμπτορει νὰ εἴπῃ κανείς, πῶς δὲν εἶναι
ἀληθινά, πῶς ή φύσις δὲν ἐχογίμευσε ὡς ἀρ-
χικὸν μοδέλον, τούλαχιστον ὡς ἀφετηρία, ἀπὸ
τὴν δποίαν ὀρμήθη.

Βεβαίως εἰς τὴν φύσιν τὸ σχῆμα εἶναι ἀμετά-
βλητον. Εἰς τὴν Τέχνην δμως εἶναι κινητόν, ἔχει
τόσας μεταλλαγὰς ὅσαι τέχναι καὶ πυστήματα. Τὸ
σχεδιάγραμμα (trait) μὲ τὸ ὄποιον παριστάνεται
εἰς τὴν Τέχνην τὸ σχῆμα τῶν μορφῶν τῆς φύσεως,
διδεῖ τὴν μεγαλειτέραν ἐλευθερίαν εἰς τὸν καλλι-
τέχνην. Μὲ αὐτὸ ή ἀνθρωπίνη μορφὴ καθὼς καὶ
ὅλαι αἱ ἄλλαι μορφαὶ τῆς φύσεως μεταβάλλονται
εἰς τὸν κυματισμὸν τῆς Τέχνης, διδηγούμεναι
ἀπὸ τὴν διακοσμητικὴν ἀρχήν, ἐνώνουν καὶ συν-
δέουν τὰ πλεόν ἀνόμοια πράγματα, τὸ πραγ-
ματικὸν μὲ τὰς συνθέσεις τῆς φαντασίας, καὶ
καθίστανται ὅλαι ἀλήθεια, ὅταν ὁ καλλιτέχνης
πλάττων δὲν λησμονεῖ νὰ συμιօρφώνῃ τὴν φύ-
σιν μὲ τὴν Τέχνην, δηλαδὴ νὰ ἔχῃ διαρκῶς
προσηλωμένον τὸ βλέμμα του εἰς τὴν φύσιν·
διότι τὸ ἔργον τῆς Τέχνης τότε μόνον ἔχει ἀξίαν,
ὅταν ἡμιποροῦμε νὰ λέγωμεν πάντοτε περὶ αὐ-
τοῦ, ὅτι εἶναι ἀληθινόν, ὅτι ἔχει τρόπον τινὰ
τὴν φύσιν μέσα του.

Αἱ βάσεις λοιπὸν εἶναι ἀλληθεῖς· δόσον διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ποικιλίαν, τὴν χάριν, τὴν κομφότητα καὶ τὰς ἡδονικῶς γαργαλιστικὰς στάσεις. τὰς μὴ ἐδραιομένας πουνθενά, ποὺν περιέχει τὸ ἔργον τοῦ κ. Μαθιοπούλου, τὰ ἀρνεταὶ ἀπὸ τὴν κίνησιν τῶν μοδέλων του. Σπουδᾶζει μίαν μορφὴν πάντοτε ἐν κινήσει, τῆς δοπίας τὴν ὄθησιν δίδει αὐτός, ἔξαλείφει τὴν ἀκάμψιαν, παίρνει καὶ ἔχυψώνει διτι ζητεῖ, μεταχειρίζομενος συχνὰ μέροντος χρωματισμοὺς καὶ ἔτσι αἱ συνθέσεις του γίνονται πάντοτε ἐλαφραί, λεπτοφυεῖς καὶ ἀπαλαί.

Εἰς τὸν ἀέρα ἀκόμη, δὲ ὁ ποιὸς διαιροῦς μετατοπίζεται εἰς τὰ ἔργα του, προσπαθεῖ νὰ συλλάβῃ καὶ τὰ μυστήρια τῶν αἰσθημάτων, διπλὰς εἰς τὰ κυρίως πορτραΐτα του, τῶν δύοιών λαμπρὸν δεῖγμα ἔχομεν μίαν ἐλαιογραφίαν γηραιᾶς κυρίας, γεμάτην ἀπὸ συγκρατημένην κομψότητα καὶ εὐγένειαν.

Πάντοτε ἀντὶ ἐπεισοδιακῆς τινος παραστάσεως, ή δύοια μόνον χονδροειδῶς θὰ κινοῦσε τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ θεατοῦ, προτιμᾶς νὰ γοητεύῃ διὰ τῆς παραθέσεως τόνων θελκτικῶν καὶ δι' ἀντιθέσεων καταλλήλων εἰς κομψάς μορφάς νὰ ὑποβάλλῃ sensations διὰ τῆς ἐναρμονίσεως λεπτοτάτων ἀποχρώσεων. Τοιαύτην ἐντύπωσιν μᾶς προξενοῦν δὲ Αργυρόγελως, ή Γαλήνη, ή Αρμονία εἰς τεφρὸν καὶ τὸ γυμνόν του ὅπου ἡ ζωντανὴ καὶ παλλομένη γυναικεῖα σάρκα βουτημένη εἰς ἔνα λουτρὸν φωτὸς λαμβάνει ἔνα ἀπαλὸν φόδινον χρῶμα, τὸ χαρακτηριστικῶτερον χρῶμα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ σφρίγους. Καὶ

δῆμως τὸ χρῶμα τοῦ κ. Μαθιωπούλου δὲν εἶ-
ναι πάντοτε βέβαιον, καὶ τὰ μεγαλείτερα σφάλ-
ματα του εὑρίσκονται ἵσως εἰς τὴν ἐναρμόνι-
σιν τῶν χρωμάτων του, ὅπου κάποτε κάτι τι
τὸ βεβιασμένον καὶ ὑποπτὸν ἀπαντᾷ, καὶ μίσος
ἀμφιβολία βασανίζει τὸν ζωγράφον διὰ τὴν
πραγματικὴν συμφωνίαν μερικῶν τόνων. Τί δὲ
φωνακτοί τίτλοι! Μειώνουν κατὰ πολὺ τὴν ἐπι-
θυμίαν τοῦ καλλιτέχνου, ποὺ δινειρεύεται νὰ
ἀποδώσῃ τὴν μυστικὴν ζωὴν τῶν βουνῶν καὶ
τῶν φύλων. Ή πολὺ ζαχαρένια καὶ κυριακο-
φορεμένη ἔκεινη χωριατοποῦλα δὲν ἡμπορεῖ
βέβαια νὰ εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ τρελλοῦ καὶ ταξι-
διάρη Ὑμηττοῦ, δ ὁ δοποῖος τόσον ἀπαλός καὶ
ἔλαφρός, σὰν νὰ ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ τὸν δύκον
του, διέρχεται εἰς τὸ βάθος τῆς εἰκόνος.

‘Ο κ. Κωνσταντινίδης ἵσως ἐπηρεάσμένος ἀπὸ τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ κ. Μαθιοπούλου κατέχει δῆμως πολλὴν σταθερότητα εἰς τὴν ἑναρμόνισιν τῶν χρωμάτων. Καὶ τὰ δύο γυναικεῖα πορτραῖτα (pastel) ποὺ ἐκθέτει, ἔχουν ὠραιόν καὶ εὐχάριστον χρωματισμόν πλοῦτος καὶ σπανία σύνθεσις περιπλόκων τόνων καὶ ἀποχρώσεων, ὅλων ὡραιών λεπτῶν εὐγενῶν, προξενούντων ἀληθινὴν εὐχαρίστησιν εἰς τὰ μάτια.

Ἡ κ. Κλ. Ἀσπριώτη, ἡ γνωστὴ προσωπογρά-
φος, παρουσιάζεται μὲ πολὺ δλίγα ἔργα. Τρία
τέσσερα πορτραῖτα καὶ ἕνα μικρὸν τοπίον, δλα-
δμως χαρακτηριστικάτα τοῦ τρόπου μὲ τὸν
ὅποιον ἔργαζεται καὶ τὴν ἀντίληψιν ποὺ ἔχει
τῆς φύσεως. Καθ' αὐτὸν ζωγράφος, μὴ φροντί-
ζουσα διὰ τίποτ' ἄλλο, μὴ ἔξερχομένη ἔξω τοῦ
κύκλου τῆς ζωγραφικῆς καὶ ἀπηλλαγμένη πά-
σης intellectualité, προσπαθεῖ μόνον διὰ τῶν
καθαρῶν ζωγραφικῶν μέσων, ίδιως διὰ τοῦ
χρώματος, νὰ ἀποδώῃ καὶ νὰ μεταδῶῃ εἰς
τὸν θεατήν, διὰ τοῦ αἰσθάνεται εὐρισκομένη ἀπέ-
ναντι τῆς φύσεως. Διαρκῶς συγκινημένη ἀπέ-
ναντι τῆς, εἰς δὲ τι ἀρπάζει ἀπὸ αὐτήν, χωρὶς προ-
διαγεγραμμένον σκοπὸν καὶ σκέψιν, δίδει τὸν
παλμὸν τῆς ζωῆς, χύνει πλουσιώτατα τὸν χυ-
μόν της· εἰς τὰ τόπεια τῆς, τῶν ὅποιων διστυ-
χῶς μικρὸν δεῖγμα ἔχομεν εἰς τὴν παροῦσαν
ἔκθεσιν, εἶναι μιὰ κρυφὴ συνδιάλεξις μὲ τὴν
φύσιν, μεταβαλλομένη σιγὰ σιγὰ εἰς σύνθεσιν,
μουσικὴν ἡμποροῦμε νὰ εἴπωμεν, καὶ ἡ ὅποια
μεταδιδομένη διεγέρει τὴν συγκίνησιν. Βεβαίως
δὲν εἶναι γραφὴ τὸ σχέδιον τῆς, διὰ τοῦ ὅποιου
νὰ θέλῃ νὰ συγκρατήσῃ καὶ νὰ σημειώσῃ μίαν
ἰδέαν. Ἄλλα μὲ τὴν φυσικὴν αἰσθησιν ποὺ ἔχει
διὰ τὸ χρῶμα, ἀποκτῷ δύναμιν διὰ τῆς ὅποιας
κατορθώνει νὰ δίδῃ ἰσχυρὰν τὴν ἔκφρασιν. Τρία

πορτραῖτα, τῶν δποίων τὸ καθένα ἔχει ἴδικόν του τρόπον ἐκφράσεως διάφορον. Οὐδέποτε μόνη ἡ φωτογραφικὴ δμοιότης, δπού τὸ πρόσωπον δεῖσοῦται μὲ τὸ πρῶτον τυχὸν ἀντικείμενον καὶ ἀναπαριστάται μόνον ὁ ὅγκος του καὶ τὸ φῶς ποὺ τὸ φωτίζει. Παρατηρήσατε τὴν ὑπ' ἀρ. 134 προσωπογραφίαν (παστέλ), μικροῦ παιδιοῦ, πόσον ἔξεχει ἀνάμεσα εἰς τὰ παστέλ τοῦ κ. Μαθιουπούλου τὰ δποῖα ἀμέσως κατά τι μεταβάλλονται εἰς bibelots. Τί σφρῆγος ζωῆς εἰς τὸ μικρὸν ἔκεινο πρόσωπον, καὶ μὲ ποῖον βλέμμα δρμητικὸν καὶ πλῆρες στοργῆς τὸ ἐσκάλισε ἡ καλλιτέχνης, καὶ ἔξωτερούσεν εἰς ἕνα ἀφρόδιν φρεσκάδας καὶ πείσματος τὰς ἀσφίστους ἀκόμη δρμάς καὶ διαθέσεις τῆς τρυφερᾶς ψυχῆς. Εἰς τὴν μεγάλην ἐλαιογραφίαν τῆς κ. N. Φ., διαφαίνεται μία προσπάθεια δπως δμοφωνοῦν δλαι αἱ ἰδέαι ποὺ ἔχουν σχηματισμένας οἱ γνωστοὶ καὶ τὸ ἰδιον μοδέλον περὶ αἵτοῦ συγχρόνως δὲ καὶ νὰ συγκεντρώσῃ καὶ νὰ δώσῃ μίαν ἐκφρασιν ἀνάλογον πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὰς ἰδέας, ἀπὸ τὰς δποίας ἐμπνέεται τὸ μοδέλον τῆς. Ἀλλ' ἔκει δπού ἡ καλλιτέχνης μένει ἐλευθέρα νὰ εἰσδύῃ καὶ νὰ ἀναδείξῃ τὸ μοδέλον τῆς, ἀναδεικνύεται πραγματικῶς ἀνωτέρᾳ τὸ πρόσωπον πλέον γίνεται δργανον διὰ νὰ δώσῃ τὴν ζωὴν εἰς τὰ ροῦχα. Ξαναπλάττει καὶ δημιουργεῖ δλόγυρα του, διπλόνουσα καὶ ξεδιπλόνουσα πτυχὰς καὶ ἀπλώματα, δίδουσα καὶ ἀφαιροῦσα τὴν φωνὴν εἰς τὸ πολυτελές καὶ στύλιον ὑφασμα, ἔως δπού νὰ καταφέρῃ νὰ ἀναδείξῃ τὸ μοδέλον τῆς προσωπικότητα. Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμ. 130 ζωντανὸν σχεδιότλασμα (Rafaeli) ἀδιαφορεῖ διὰ τὴν πιστὴν καὶ οὐδετέραν δμοιότητα· μία ἀνωτέρα προσπάθεια νὰ προσδιορίσῃ καὶ νὰ σταματήσῃ ἐπὶ τῆς ὁδόνης, διὰ πλαστικῆς ἐκφράσεως, μίαν σκέψιν κατὶ τι ἀπὸ τὴν πνευματικὴν ἐνασχόλησιν τοῦ μοδέλου τῆς, γίνεται αἰσθητή.

Μέσα εἰς τὸν κυκεῶνα τῶν ἀρασιτεχνῶν καὶ ἄλλα ἔργα ποὺ καὶ ποὺ διακρίνονται δπως τοῦ κ. Φρυδᾶ, ἰδίως ἔνα τοκεῖον φθινοπώρου μὲ ὥραιον βαθὺν χρωματισμόν, τοῦ κ. Χατζῆ, ἔνα τοπεῖον (ἐλαιογραφία), τοῦ κ. Μποκατσιάμπη, μερικαὶ ὑδατογραφίαι τοῦ κ. Γιαλλινᾶ μὲ τὴν γνωστὴν τεχνοτροπίαν των, τῆς δποίας μόνον οἱ μιμηταὶ θὰ εἶναι ἀξιοκατάκριτοι, ἔνα πορτραῖτο τοῦ κ. Ἀλεκτορίδη ὅχι ἡ προσωπογραφία τοῦ κ. Ζαΐμη, ἀπὸ τὴν ἀρρενωπὴν τοῦ δποίου φυσιογνωμίαν καμμία ἰδέα δὲν ἐκφεύγει, καὶ τὴν δποίαν δ ζωγράφος τόσον τὴν ἔξαρσην ποὺ ἔχει λειψει τὸν παραμικροτέραν ἐκφρασιν.

Ο κ. Θ. Θωμόπουλος πλὴν τῶν γλυπτικῶν του ἔργων ἐκθέτει καὶ μερικὰς εἰκόνας, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰς τρόπον τινὰ ὑποβοηθητικῶς παρουσιάζει δ, τι ἰδίως τὸν χαρακτηρίζει ὡς γλύπτην. Ωρισμένως εἶναι ὁ πιὸ λόγιος δλων τῶν ζωγράφων μας. Εἰς τὰ ἔργα του ζητεῖ τὴν ἰδέαν, τὴν σχεδιάζει καὶ θέλει νὰ ὑπονοῆται. Ζητεῖ νὰ τὰ δώσῃ μίαν ἔντονον ἐκφρασιν καθαρῶς φιλολογικήν. Συμβολιστής μὲ τόλμην καὶ ἐλευθερίαν ἐκφράζει μίαν ἰδέαν, τὴν ἰδέαν του. 'Αλλ' αὐτὸ ποὺ εἰς τὴν φιλολογίαν συχνότατα εἶναι δύναμις, ζωγραφικῶς δὲν εἶναι πάντοτε ἀρετή. Ο ζωγράφος μεταβάλλεται εἰς ἐλληνιστήρας καὶ τὸ ἔργον του ἀκολουθεῖ τὴν τύχην τῆς ἰδέας διαρκεῖ ἐφ' δσον καὶ ἡ ἰδέα ἐλκύει τὴν προσοχήν. Καὶ μόλιν τοῦτο μιὰ ἵσχυρὰ μυστικὴ ποιητικὴ πνοὴ ἐκφεύγει ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν νύκτα του.

Διὰ τελευταίαν φορὰν ἐφέτος κοσμοῦν τὴν ἔκθεσιν καὶ μερικὰ ἔργα τοῦ Λύτρα τοῦ κατ' ἔξοχὴν ζωγράφου τῆς ἐλληνικῆς γῆς, τῆς δποίας ἐννόησε τὸ τραγοῦδι καὶ τὴν ἐλληνικῆς ζωῆς τῆς δποίας ἐρμηνεύει τοὺς πόνους τὴν ποίησιν καὶ τὴν μελαγχολικὴν καρτερικότηταν. Η Θεομαινόμενη μοραχή, δ Ὁρθρος καὶ Γιά τὴν μάννα μὲ τὴν ἀπάλην πλαστικότητα καὶ τὸν γλυκὺν χρωματισμὸν εἶναι ἀποσπάσματα ἀπὸ τὴν ζωὴν αὐτὴν ποὺ ἔγραψε δπως τὴν διησθάνθηκε δ Λύτρας. Ἀδελφὸς τῶν μοδέλων του συνέλαβε τὸν παλμὸν τῶν ψυχῶν των καὶ ὕδισε τὸν ρυθμὸν τῆς ζωῆς των. Καί ἔτσι ἐλαφρὰ ἀποφεύγων κάθε τραχύτητα ἀναπλάττει εἰς τὰς εἰκόνας του τὴν ζωὴν τῶν ἐλληνικῶν ψυχῶν καὶ ἀψύχων δὲ μιὰ φύσι, δπού τὰ πρόσωπα, δ ἀέρας, τὰ ξερὰ βιονὰ καὶ ἡ φωτοβιοῦσα δλόγυρα θάλασσα ζοῦν μὲ τὸ ἰδιο φῶς, τὴν ἰδίαν ζωήν. Καὶ δ Λύτρας αἰσθηματοποεῖ καὶ ἔξιδανικεύει, δὲν εἶναι πιστὸς ἀντιγραφεύς ἀλλ' αὶ χαρακτηριστικαὶ αὐταὶ μεταλλαγαὶ ἐνῶ ἀφ' ἐνὸς τείνουν δπως ἀποδώσουν ἔντονότερον τὸ εἴητε ποὺ θέλει νὰ προξενήσῃ, συγχρόνως φαρδύνουν καὶ γενικεύουν τὰ πρόσωπα καὶ τὰ τοπεῖα, μεταξὺ τῶν δποίων συχνὰ μιὰ συγκρατημένη τραγικότης πλανᾶται. Ο Λύτρας μολονότι διδάσκαλος ἐκδάτησε διὰ τὸν ἀστόν του τὸ μυστικὸν τῆς ἀποδόσεως. 'Ολοι οἱ ἄλλοι ζωγράφοι τοῦ ἐλληνικοῦ κόσμου δὲν εἶδαν παρὰ τὸ ἔνδυμα καὶ μερικὰς συμβατικὰς στάσεις χωρὶς ἐκφρασιν καὶ ἀπόδοσιν εἰς τὴν φιλολογίαν μας μόνον ἡμιποροῦμεν νὰ ἀναζητήσωμε τοὺς ἀληθινοὺς ἀδελφούς του τὸν Παπαδιαμάντην καὶ τὸν Μωραϊτίδην.

Απὸ τὴν Ἐλληνικὴν Καλλιτεχνικὴν ἔταιροιαν τὴν συσταθεῖσαν δπως ἐργασθῆ πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ ἐμψύχωσιν τῶν Καλῶν Τεχνῶν στὴν Ἐλλάδα, τὴν εὐτυχήσασαν μάλιστα νὰ ἔχῃ ἐπὶ κεφαλῆς ἀνθρωπον δπως τὸν κ. Μερλόπουλον μὲ ἀγάπην καὶ διάθεσιν νὰ ἐργασθῇ ὑπὲρ αὐ-

τῆς, περιμένομεν χώρια ἀπὸ τὴν συστηματοποίησιν τῆς ἐργασίας αὐτῆς διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ της καὶ τὴν καταπολέμησιν μερικῶν κακῶν ἔξεων, αἱ δποίαι ἰδίως γίνονται φανέραι εἰς τὴν διοργάνωσιν τῶν ἐκθέσεων.

ΚΩΝΣΤ. ΜΑΚΡΗΣ

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΡΟΔΙΩΝ ΑΜΦΟΡΕΩΝ ΕΥΡΕΘΕΝΤΩΝ ΕΝ ΠΑΦΩ

Βορείως τῆς κώμης Γεροσκῆπου, ἐκ τοῦ ἀγροῦ, δστις ὀνομάζεται Χρυσοχώραφον, ἔξηχθησαν κατὰ τὸ 1903 ἔξ αμφορεῖς, ενρισκούμενοι σήμερον ἐν τῇ πολυτίμῳ συλλογῇ τοῦ κ. Κλεάνθους Πιέριδου ἐν Λεμεσῷ. Καὶ τὸ μὲν δνομα Γεροσκῆπου προηλθε βεβαίως ἔξ ἀρχαίου Τεροῦ Κήπου καὶ δὴ πιθανώτατα τῆς Ἀφροδίτης (βλ. Ἀθηνᾶς, τόμ. ΙΙ' σελ. 321), τὸ δὲ Χρυσοχώραφον εἶναι βυζαντιακὴ πιθανῶς ἐπωνυμία τῆς θέσεως, δηλοῦσα τὴν εὑφορίαν αὐτῆς. Αὐτοὶ δὲ οἱ ἀμφορεῖς εἶναι πάντες τοῦ γνωστοῦ ροδίουσχήματος, δπερ διαγράφομεν ἐνταῦθα, καὶ ἔχουσιν οἱ μὲν Α Β Γ Δ ὑψος 0,82 τοῦ γαλλικοῦ μέτρου καὶ περιφέρειαν κατὰ τὸ πλατύτερον τῆς κοιλίας ποικίλλουσαν ἀπὸ 1,00 μ. μέχρι 1,07, ὥστε χωροῦσιν ἀπὸ 26 μέχρι 30 λιτρῶν, οἱ δὲ Ε καὶ Ζ εἶναι καθ' ὅλα μικρότεροι. 'Επὶ τῶν λαβῶν αὐτῶν, αἵτινες ἔχουσιν ὑψος 0,27 ὑπάρχουσι σφραγίδες, τετράγωνοι ἢ στρογγύλαι, φέρουσαι τὰς ἔξης ἐπιγραφάς, ἃς ἀναπαριστῶμεν κατὰ τὸ δυνατὸν πιστότερον, δνομάζοντες ἀριστεράν την εἰκόνην, ἣν ἔχει δ κρατῶν τάγγεια καὶ ἀναγινώσκων, συμπληροῦντες δὲ τὰ ἐπὶ αὐτῶν εὐδιάκριτα γράμματα διὰ τῶν ἀγκύλαις [ ].

Ο Α ἔχει τετραγώνους σφραγίδας (μήκους

0,04) καὶ ἡ μὲν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς λαβῆς φέρει τὴν ἐπιγραφὴν

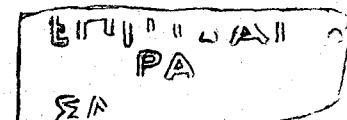
'Επὶ Πανσανία
Πεδαγείτνου

ἡ δ' ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς φέρει κηρύκειον καὶ ἀνωθεν τὰ γράμματα ΙΜΑ.

Ο Β ἔχει τετραγώνους σφραγίδας, τοῦ αὐτοῦ μήκους, ἀλλ' αἵτινοι σφραγίδες, δπερ διαγράφομεν ἐνταῦθα, καὶ περιφέρειαν κατὰ τὸ πλατύτερον τῆς κοιλίας ποικίλλουσαν ἀπὸ 1,00 μ. μέχρι 1,07, ὥστε χωροῦσιν ἀπὸ 26 μέχρι 30 λιτρῶν, οἱ δὲ Ε καὶ Ζ εἶναι καθ' ὅλα μικρότεροι. 'Επὶ τῶν λαβῶν αὐτῶν, αἵτινες ἔχουσιν ὑψος 0,27 ὑπάρχουσι σφραγίδες, τετράγωνοι ἢ στρογγύλαι, φέρουσαι τὰς ἔξης ἐπιγραφάς, ἃς ἀναπαριστῶμεν κατὰ τὸ δυνατὸν πιστότερον, δνομάζοντες ἀριστεράν την εἰκόνην, ἣν ἔχει δ κρατῶν τάγγεια καὶ ἀναγινώσκων, συμπληροῦντες δὲ τὰ ἐπὶ αὐτῶν εὐδιάκριτα γράμματα διὰ τῶν ἀγκύλαις [ ].

'Επι...αι
ρα
Σμ[ινθίου]

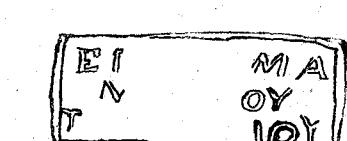
ἡ δὲ κηρύκειον καὶ ἀνωθεν

Εύκλεϊ

Ο Γ φέρει μόνον ἐπὶ τῆς μιᾶς λαβῆς τετράγωνον σφραγίδα, μήκους 0,03δ, ἣν συμπληροῦμεν

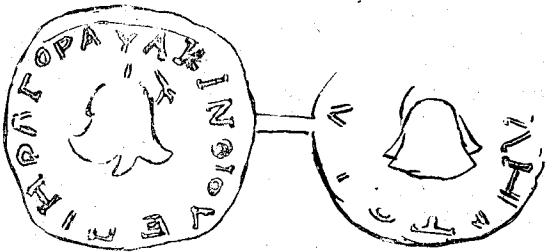
'Επ[ι]...μα
ον
Π[εδαγείτν]υον

Ο Δ φέρει στρογγύλας σφραγίδας, παριστώσας ἐν τῷ μέσῳ δόδον καὶ πέριξ αὐτοῦ ἢ μὲν δεξιὰ σαφῶς

Ἐπὶ Ἡραγόρᾳ Υακινθίου

ἡ δὲ ἀριστερὰ πέντε γράμματα ἀσαφῶς ἀποτυπωθέντα.

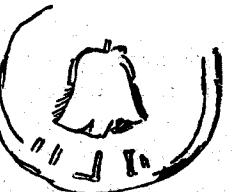
Ο Ε φέρει τετραγώνους σφραγίδας (μήκους 0,04), καὶ ἐπὶ μὲν τῆς δεξιᾶς ἀναγινώσκομεν καὶ συμπληροῦμεν τὰ ἔξῆς

Ἐπὶ [Πν]θογε
νευς Βαδ
ρομίου

ἐπὶ δὲ τῆς ἀριστερᾶς φαίνεται κηρύκειον καὶ ἀνωθεν δύο τρία γράμματα ἀσαφῆ.

Τέλος ὁ Ζ ἀμφορεὺς ἔχει ἀμφοτέρων στρογγύλας σφραγίδας, παριστώσας ἐπίσης δόδον, ὃν ἡ μεγαλυτέρα φέρει κάτωθεν τοῦ ἀνθοῦς τρία γράμματα ἀσαφῆ.

Ἡ φορία παραγωγὴ τῶν ἀμφορέων τούτων καταδηλοῦται οὐ μόνον ἐκ τῶν συμβόλων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν δονομάτων τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν μηνῶν, οὓς φέρουσιν ἐπιγεγραμμένους. Οἱ μῆνες Πεδαγείτυνος ἢ Πεδαγείτυνος (πρβ. Μεταγείτυνων) Βαδρόμιος καὶ Υακίνθιος (ἀντίστοιχοι κατὰ τὸν πίνακα τοῦ Staddart τοῦ Μαΐου, Ιουνίου καὶ Ιουλίου) ἀπαντῶσιν ἐπὶ πλείστων ἄλλων ἐκ Ρόδου ἀμφορέων (βλ. τῆς συλλογῆς τοῦ Albert Dumont ἀριθ. 19, 23, 23a, 27 πτλ. Υακίνθιοι, 49, 187 Πεδαγείτυνοι, 73, 186, 234 Βαδρομίου), διὸ κατὰ τὰς ὑπὸ ἀρ. 21, 33, 36 συνεπληρώσαμεν καὶ τὸ δονόμα τοῦ ἐπὶ τοῦ Β μηνὸς Σμινθίου]. Ἐκ δὲ τῶν δονομάτων τῶν ἐπωνύμων ἀρχόντων τὸ μὲν τοῦ «Παυσανία» εὑρίσκεται πολλάκις (βλ. τῆς συλλογῆς τοῦ Dumont ἀρ. 218-230a), τὸ δὲ τοῦ «Εὐκλεῖς» ἐπὶ τῶν ἀρ. 127 καὶ 128, κατὰ δὲ τὴν ὑπὸ ἀρ. 34 συνεπληρώσαμεν τὴν ἐπὶ τοῦ Ε ἐπιγραφὴν «ἐπὶ Πυθογενένες», φέρουσαν τὴν γνωστὴν εἰς -ευς δωρικὴν γενικήν. Τὸ δὲ δονόμα τοῦ ἀρχοντος Ἡραγόρᾳ, δπερ φέρει ὁ Δ ἀμφορεὺς ἀπαντᾷ καὶ ἐπὶ ἀνεκδότου ἐπιγραφῆς, ἐκ τῆς ἐν Κύπρῳ Λαπήθου προερχομένης. Ρόδιοι ἀμφορεῖς ἐν Κύπρῳ ενρέθησαν καὶ ἄλλοι, ἀλλ' οὐχὶ πολλοί, διὸ νομίζομεν δτι ἐπρεπε νὰ γείνῃ ὁ πρωτόκων περὶ τῶν ἐξ Ιεροῦ Κήπου λόγος.

ΣΙΜΟΣ ΜΕΝΑΡΔΟΣ

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΙ ΤΩΝ ΞΕΝΩΝ ΥΠΟ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ*

Πρὸς τὴν τιγγονιὰ τοῦ Γύφτου, ἀμιλλᾶται ἡ γεχονυτὰ καὶ ἡ τιφονιὰ καὶ τὸ δβραίκο παζάρι τοῦ Ιουδαίου. Εἶναι καὶ οὗτος ἀγύρτης, κακὸς χρηματιστής, κυμινοπρίστης, τιφονύτης ἐν ἐνὶ λόγῳ. Ἀλλὰ καὶ φοβερὸς θρησκευτικὸς ἀντίπαλος, ἐκδικητικὸς ὡς Σάυλων, δόλιος εἰς τοὺς ἄλλοις ἡσθιούσους του, καταχθονίως κλέπτει παῖδας ὃν πίνει τὸ αἷμα, εἶναι ἡ προσωποποίησις τοῦ κατηραμένου Ιούδα τοῦ προδώ-

σαντος τὸν Χριστόν του, τοῦ Ιούδα δν καίει, ἐν δμοιώματι, κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Πάσχα ὁ Χριστιανὸς παῖς ἐκδικούμενος.

Τρίτον κύριον χαρακτηριστικὸν τοῦ Ἐβραίου εἶναι τὸ τοῦ θορυβοποιοῦ, τοῦ θρασυδείλου φωνασκοῦ, τοῦ δημιουργοῦντος ἐκκωφαντικὴν Ἐβραϊκὴν χάρβαν, καὶ ἀναίτιον καὶ ἀνευ ἀποτελέσματος τιφοντ-πατογνί.

Ἄνθρωπον τῶν λόγων καὶ τῶν φωνῶν ἄλλα καὶ τῶν ὕβρεων θεωρεῖ τὸν Τούρκον. Τὰ παχιὰ λόγια, αἱ ἀτελεύτητοι ὑποσχέσεις, αἱ ἀπειλαὶ καὶ

* «Παναθήναια» 30 Ἀπριλίου σ. 56.

αἱ ὕβρεις, αἱ τινες ἀκίνδυνοι σήμερον τυγχάνουσιν, χαρακτηρίζουν τὸν Τούρκον. Ἀλλὰ καίτοι παρηλθεν ἡ ἐποχὴ καθ' ἦν εἰς τὸ ἀκούσμα τῆς παρουσίας τοῦ Τούρκου ὁ ἡμέτερος εἰς φυγὴν ἐτρέπετο, ἐν τούτοις διατηρεῖται ἀκμαία ἡ ἀνάμνησις τοῦ σκυλλότουρκον, τοῦ ὠμοῦ καὶ σκληροτριχάννου

Ο τρόμος τῶν ἐσχέπιδων κιονίλων τῶν γεννιοσάρων

Τὸ δριμὺ δῆσις λέγεται ἀκόμη τοῦρκος, καὶ ὁ πεχαγιᾶς καὶ δερβέραγας καὶ ὁ καπανταῆς (ὁ ἀρχηγὸς τοῦ σώματος τῶν Δαιδῶν) ἐξ οὗ ὁ σημερινὸς τιτῆς, ὁ βασιρούζοντος, ὁ γιουρούντος καὶ ἡ κονιαρά τίθενται εἰς δήλωσιν βίας, ἐπιδρομῆς καὶ τυραννίας.

Ἄλλα τὸ τρίτον κύριον χαρακτηριστικὸν τοῦ Τούρκου εἶναι τὸ τοῦ καλοδιαίτου, τοῦ bon vivant, τοῦ ἀφεντανθρώπου, τοῦ γνωρίζοντος νὰ τρώγῃ καλὰ φαγητά, νὰ πίνῃ καφέν ἀλλὰ τούρκα κατεσκευασμένον, νὰ περνᾷ σὰν μπέτης, σὰν ἀγᾶς, σὰν σουλτάνος. Σουλτάνα εἶναι ὄνομα δηλωτικὸν τρυφῆς. Καὶ μετὰ θάνατον ἡδονὴν ὑπόσχονται τὰ πιλάφια καὶ τὰ γιαούρτια τοῦ τουρκικοῦ παραδείσου.

Ἡδονῆς κακὴ χρῆσις, διαφθορά, χαρακτηρίζεις ἐξ ἄλλου τὸν Φράγκον. Οὗτος θαυμάζεται δμως διὰ τὸ νεωτεριστικὸν τοῦ πνεῦμα, διὰ τὰς τέχνας του. «Ολα τὰ νέα πράγματα, ὅν εἰδη ἔχομεν καὶ ἡμεῖς, δνομάζονται φράγκια, ἀλλὰ τοῦ φραγκοσταφύλου, τοῦ φραγκοπιτέρου, τῆς φραγκόκοτας, τοῦ φραγκοσύλλου μέχρις αὐτοῦ τοῦ φραγκοφράπτου καὶ τοῦ φραγκοκάρβου.

Άλλα καὶ τῆς σκληρότητος ἡν δεῖξαν οἱ Φράγκοι κατὰ τοῦ Ἐλληνισμοῦ διασώζονται ἵχνη παρ' αὐτῷ. Ἀπὸ τὸν σκυλλόφραγκον καὶ καὶ τὸ μίσος του τὸ δόλιον ἐπρεπε νὰ φυλάττεται ὁ ἡμέτερος. Ἐπίσης διασώζεται καὶ ἡ σκληρότης τοῦ Καταλάνου (Κατιλάνου), δστις ἐπέδραμε πρὸ τῶν Τούρκων εἰς τὴν γῆν του. Όμοίως καὶ ἵχνη καταστρεπτικῆς ἐπιδρομῆς Ἀλλαμανῶν ἐν Ἡπείρῳ. Πιθανὸν ἡ Αλλαμάνα (δ Σπερχειός) σχέσιν τινὰ μετὰ τῶν ἐπιδρομέων τούτων νὰ ἔχῃ. Άλλα γε οἱ Νορμαννοὶ εἶναι οἱ οὗτος καλούμενοι;

Περιέργως ἐπὶ βαρύτητος καὶ συνοφρυώσεως ἥκουσα ἐν τῇ Στερεᾷ τὴν φράσιν σὰν σύγγρος.

Άλλα τὸ ἄκρον ἀστον τῆς σκληρότητος ἀποδίδεται εἰς τὸν Ἡραβα, ὃν ὁ ἀλληγορικὸς λαὸς γνωρίζει μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Σαρακηνοῦ ἢ τοῦ Σουνγιανοῦ (Σουριά καὶ Συριά ἢ Συρία). Οὗτος ἡτο δὲ τὸ τρόμος τῶν νήσων, ὁ φοβερὸς ἀντίπα-

λος τῶν θαλασσινῶν τότε Κορτῶν. Αἱ μητέρες τῶν παραθαλασσίων μερῶν, τὰ δποτα ἐσπάρθησαν μὲ τοπωνυμίας ἐκ τοῦ δνόματος ἐκείνων, τοὺς τριομάτους Σαρακηνοὺς ἀκόμη μεταχειρίζονται ἵνα φοβεροίωσι τὰ τέκνα των. Ἀλλ οἱ Σαρακηνοὶ δὲν ἡσαν μόνον βρόειοι Ἡραβεῖς, οἱ Μοσλῆμαι, κλημέντες οὔτως κατά τινας ἐκ τῆς Σάρρας τῆς Γραφῆς, ἀλλὰ καὶ οἱ διάδοχοι τῶν Ἡράβων Τούρκοι. Τούτους πάντας ἀγαρηγὰ σκυλλιά (ἐκ τῆς Ἡγαρ) διὰ τὴν σκληροτητά των δ λαὸς ἡμῶν καλεῖ.

Εἰς τὸν Ἡράπτην (τὸν Φελλάχον καὶ τὸν Αιθίοπα) δ ἑλληνικὸς λαὸς διακρίνει πείσμα (ἢ μπονδ) ἀράπικο, ἦτοι ἰσχυρόν. Τὸν καλεῖ δὲ στραβάραπαν ἔνεκα τῆς ἐπιπολαζούσης εἰς αὐτὸν δρθαλμίας.

Ο Ἀλγερῖνος χάνεται δλονὲν ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ λαοῦ καὶ μόνον ἡ κατάρα «Μπαραριά καὶ Τούνεζα νὰ σὲ πάση» δεικνύει πόσον ἀξενοὶ καὶ δλέθραι θεωροῦνται αἱ ἀκταὶ τῆς Βαρθαρίας καὶ τῆς Τύνιδος.

Πεισματώδης θεωρεῖται δ Ἡραβανίτης, συγχρόνως καὶ ἀπιστος. Ἀλλὰ ὁ κύριος χαρακτηρισμὸς του εἶναι δτι δὲν ἔχει εὐφυῖαν, δὲν τοῦ κόβει, εἶναι ἀδέξιος ἀφ' οῦ οὔτε γλῶσσαν γραπτὴν ἐπρόλαβε νὰ παραλάβῃ, δταν δ Θεὸς ἐμοίραζε τὰ γράμματα. Υπὲρ τὸ βαρύ, τὸ Σκουντριάνικο κεφάλι τοῦ Γκέκα τίθεται τὸ χορτόριο κεφάλι τοῦ Βουλγάρου, δ ὁποῖος κατ' ἔξοχὴν βαρὸν δσον καὶ ἀμετάπειστος, ἀγρούκος δσον καὶ ἀσχημός καὶ βάρβαρος, διότι χρεεύει ὡς ἡ ἀρκτος, θεωρεῖται, ἀλλὰ καὶ ἀδρὸς τὰ μέλη καὶ παρεργικὸς τὴν ἀντοχὴν καὶ ἐπίμονος. Ἡδη ἀσφαλῶς ἐν Μακεδονίᾳ θὰ συνεχάσται δ διὰ τὴν ἀγριότητα καὶ ὡμότητα ἔτερος αὐτοῦ χαρακτηρισμός, δστις θὰ συνεχίσῃ τὰς ὑπὸ τοῦ λαοῦ λησμονήθεισας ἀναμνήσεις τοῦ Σκυλλοϊδῶντος τοι καὶ τῶν ἄλλων.

Τουναντίον δ Ρουμοῦνος (Βλαχομπόγδανος) χαρακτηρίζεται ὡς ἡμερος καὶ ἐλευθέριος καὶ πλούσιος καὶ μόνον οίκογενειακῆς ἡθικῆς στερούμενος.

Καὶ δ Βενετὸς θεωρεῖται ἔτι καὶ σήμερον δ πλούσιος. Η Venetia la Rissa εἰς τὰ νανονορίσματα τῶν μητέρων μας ἀναφέρεται, δταν τάξουν εἰς τὰ νήπια των πόλεις λαμπράς.

Ἐκ τῶν νεωτέρων μόνον δ Ἀγγλικὴ στερεότης, τὸ Ρούσικο μεθύσι, δ Ἡραβική μόδα, δ Ἀμερικανικὴ πρακτικότης καὶ τὸ Ἀμερικανικὸ χοῆμα εἶναι γνωστὰ παρὰ τῷ λαῷ.

Περὶ δὲ τοῦ Ἐλληνος οἱ ξένοι, ἀπὸ Βιργιλίου, ἀπιστίαν καὶ δολιότητα ἐκφέρουσι, ἀλλὰ

καὶ διχόνοιαν καὶ ἀσυμφωνίαν. Τὸ τελευταῖον τοῦτο παραδέχεται περὶ ἑαυτοῦ καὶ ὁ ἔλληνικὸς λαὸς ὁ ἔδιος, εἰς τοῦτο μάλιστα ἀποδίδει καὶ τὴν κακοδαιμονίαν του. Ἀλλὰ τὴν μὲν κακοδαιμονίαν του τὴν σημερινὴν ἐπιφύλαξε εἰς τὸ ρωμαῖκον μέρος τῆς ψυχῆς του, πιστεύει δὲ

ἐνδομύχως, ἔνεκα τῆς μακραιώνος διατηρήσεως τῆς φυλῆς του καὶ ἔνεκα τῶν ἐπιλέκτων προσόντων ἄτινα ἀποδίδει εἰς ἑαυτόν, διὰ σωθῆ, καὶ διὰ εἰς ἀπώτερον χρόνον θάνατον ημῆνη καὶ θὰ δοξασθῇ εἰς μοίραν ἀνάλογον μὲ τὸ ἔλληνικὸν ὄνομα ὅπερ φέρει!

ΚΩΝ. Σ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ

ΘΑΛΑΣΣΙΝΟΣ *

ΑΠΟ τὰ παιδίστικα παιγνίδια του ποῦ ἔπαιζε μὲ τὰ γειτονόπουλά του τὸν ἐσάρωσε μὲ μιᾶς μέσα στὴ στενὴ κουβέρτα τοῦ καραβιοῦ ἡ θάλασσα.

Μὲ τῆς χρονές ἀναλαμπές της, μὲ τὴν πονηρὴν ἡσυχία της καὶ μὲ τὰ γλυκοφιλήματά της ποὺ ἔδινε στὴν ἀμμουδιά τοῦ Νησιοῦ, ἔξελόγιασε τὸ ἀμοιρό παιδί.

Στὸ περιγάλι ἦταν μία μέρα καὶ ἔπαιζε εἰδε μακρὺ στὴν ἄπειρη ἔκτασι τοῦ πελάγους βράχους μεγάλους, θεόφατους καὶ ἐπεδύμησε νὰ τοὺς πλησιάσῃ, νὰ τοὺς γνωρίσῃ.

Ἡ μυρωδὰ τῆς θάλασσας σιγὰ σιγὰ ἔξαλιος τὸ λογικὸ του καὶ τὸν ἐβύθισε σὲ δύνειρο στὴν ἀλλοφροσύνη του ἐφαντάσθηκε τὸν ἑαυτό του μεγάλο καὶ τρανό, τὸ παιδίστικο μυαλό του ἔπλασε σὲ λίγη ὥρα παλάτια μεγάλα καὶ ὑπερήφανα, ἡ φαντασία του, ἀκούραστα τὸν ἐτοποθέτησε σ' ἓνα ψηλὸ πανύψηλο ύδρον καὶ ἐφερε γύρῳ - τριγύρῳ τοὺς τὸν κόσμο πούλειε:

— Νάτον, αὐτὸς εἰνε.

Τὰ συνειθισμένα παιγνίδια τῆς γειτονᾶς του ἦταν γι' αὐτὸν ἀνούσια· ἥθελε νὰ παῖξῃ μὲ ἄλλους φίλους· ἔβλεπε τὰ πανιά φουσκωμένα στὰ καράβια ποὺ περνοῦσαν διαβατάρικα μακρυά ἀπὸ τὸ περιγάλι του — ὃ τί ὠραία θὰ παῖξω μὲ αὐτόν, ἐφαντάστηκε.

Ἐβλεπε τὸ κούνημα ποὺ ἔκανε τὸ καράβι στὸ ταξεῖδι του — ὃ τί ὠραία κούνια εἶπε μὲ τὸ νοῦ του· ἔβλεπε τὸ καράβι, βουνὸ δόλοκληρο νὰ ταξειδεύῃ ὑπερήφανο — ἐκεὶ θὰ κρύψω, ἔλεγε τὰ παιγνίδια μου, στον θὰ καυράζωμαι πιὰ ἀπὸ τὸ παῖξιμο.

Τὸ δύνειρό του, γλυκά - γλυκά τὸν ἐνανούρισε. Ἀφησε τὰ πηγαδάκια πούλανε στὴν ἄμμο καὶ ἐβύθισε τὰ ἄπειρα μάτια του τὸ ἀμάθητο παιδί στὸ πέλαγος βαθειά.

Ἐναὶ ἀπέραντο κομμάτι ἀπὸ χρυσάφι ἦταν ἡ θάλασσα· ἐφαίνονταν σᾶν κουρασμένη σᾶν μετανοιωμένη γιὰ τὴν ἀγριάδα της τὴν προτητερινή· σκιές φανταστικές ἐπρόβαλλαν τὰ Νησιά καθε τὸν λίγο διάστημα σᾶν νάπαιαν μὲ τὸ ἔλαφο ποὺ ἔκυλούσε μὲ ἀσύλληπτη χάρι στὸν ἀπότομον βράχους καὶ στὴν ἥρεμη ἀμμουδιά. Δελφίνια παιγνιδάρικα πηδοῦν ἀπάνω στὴν ἐπιφάνεια.

Μέσα στὸ δύνειρό του τὸ παιδίστικο, μόλις ἀρχισε

* Απὸ τὸν ἐκδοθέντα τόμον διηγημάτων «Τοῦ Νησιοῦ μου» τοῦ κ. Ἀγγέλου Α. Κοσμή.

— Θαλασσινὸς θὰ γείνω.

Είπε τὸ μικρὸ παιδί, ἐνῷ ὁ καπετάνιος ἔρριξε ἄλλη μισθωτά στὴ Στεριά γιὰ τελευταία φορὰ καὶ ὑστερα, σᾶν βυθισμένος σὲ παλιὰ ἀνάμνησι, ἐπλησίασε τὸ μικρὸ ποὺ ἥθελε νὰ γείνῃ θαλασσινός. Πόσο ἔμοιαζε ἡ ιστορία του μὲ τὴ δική του!

— Ερέεις τί θὰ πῇ θάλασσα;

— Εύω, εἴπε τὸ μικρό, καὶ ἀρχισε νὰ χοροπηδᾷ μέσα στὸ καράβι, ποὺ καμαρωτὸ ἔσχιζε τὰ νερὰ σᾶν δελφίνι, ἀπὸ τὸν στρωτὸ τὸν κατάπονμο καιρὸ ποῦ τὸ βιοθούσε.

— Καὶ σένα ἡ μοῖρα σου σᾶν τὴ δική μας είνε, κανεῖς δὲν μπορεῖ νὰ σὲ σώσῃ, ἡ θάλασσα θὰ σὲ φέρειτε ένας γέρω - θαλασσινός.

***

Παῖζει ὑψηλὰ στὰ πανιά, υστερα ἀπὸ χρόνια τὸ παιδί ποὺ εἶνε ἄντρας τώρα: κτυπᾷ μὲ δρμὴ τὸ πανί, τὸ θαλασσοβρεγμένο πρόσωπό του· σφυροκοπτεῖ δὲ ἀέρας στ' αὐτία του, καὶ αὐτὸς πιασμένος στὸ κατάρτι ἀνάμεσα στὸ σκοτειδιασμένο οὐρανὸ καὶ στὴ λυσασμένη θάλασσα:

— “Ω! τί ὠραία παιᾶν μὲ αὐτά, λέει μὲ πικρὸ χαμόγελο.

Στὴν πλωρὰ κάμαρη ἔπαλωμένος, ντυμένος μὲ τὴς νιτοσιράδες προσπαθεῖ ν' ἀποκοινηθῇ, μαὶ τὸ κῦμα πετῷ ψηλὰ τὸ καράβι καὶ υστερα τὸ ωίχνει μέσα στὰ τάρταρα· φουρτούνα μαύρη τὸν δέρνει δῆλη μέρα καὶ δῆλη νύκτα, μήτε στιγμὴ γιὰ ὑπνὸ δὲν τοὺς ἀφήνει.

— “Ω τί ὠραία κούνια ἔλεγε, καθέ ποὺ τὸ κῦμα ἔκτυπούσε τὰ πλευρὰ τοῦ καραβιοῦ.

Μὲ χέρια παγωμένα ἀπὸ τὴ ἀγιάζι τῆς νύκτας καὶ τῆς θάλασσας, τυλίγει καὶ ἔστηλίγει σχοινιά ἀκατάπαυστα, χωρὶς νὰ μιλῇ, χωρὶς νὰ βλέπῃ γύρω τοὺς τίποτα |ποὺ νὰ τοῦ θυμίζει τὴν ὠραία του ζωή, τὰ παλῆά του δύνειρα.

***

Ψηλὰ στὴν κορφὴ τοῦ καταρτιοῦ πιασμένος ἀνοίγει τὸ πανί· γύρω του μόνο θάλασσα φαίνεται τίποτε δὲν κρύβεται ἀπὸ τὸ μάτι του, σχίζει τὴ θάλασσα καὶ προκωφεῖ, καὶ αὐτὸς μὲ παράπονο λέγει:

— Νά δ θόρόνος μου νὰ καὶ δόκομος ποὺ μὲ δείχνει μὲ τὸ δάκτυλο καὶ μοῦ ξηλεύει.

Τὰ κύματα ἀγριεύμενα τὸν κτυποῦν, καὶ αὐτὸς προχωρεῖ ἀδιάκοπα καὶ στὸ δρόμο ποὺ σχίζει ἀντὶ παιγνίδια βρίσκει βάσανα, ἀντὶ τῆς ζωῆς βρίσκει τὸ θάνατο κάθε στιγμὴ καὶ παλεύει μαζί του καὶ τὸν νικητή νὰ βασανισθῇ περισσότερο· ἔνα ξερό ψωμὶ βουτηγμένο στὸν ίδρωτα του καὶ στὸ αἷμα τῆς καρδιᾶς του τρώει καὶ θυμάται τὰ πηγαδάκια ποὺ ἄνοιγε στὴν ἀμμουδιά καὶ τὸ ἡσυχὸ σπιτάκι του καὶ τὴν κακομία της μάννα του ποὺ δὲν ξέρει δὲν πρέπει νὰ τὴν

κλάψῃ γιὰ πεθαμένη ἡ ἀν τὸν κλαίῃ αὐτὴ ζωντανό· Τώρα... θάλασσα παντοῦ.

Περνοῦνε χρόνια· ἐγνώρισε τοὺς βράχους πούλεπε μικρὸ παιδί ἀπὸ τὸ περιγάλι τοῦ Νησιοῦ του· ἐγνώρισε τῆς θάλασσας τὴν ἀρμύρα καὶ τὴν πίκυρα· ἐμέτρησε τὸ πλάτος τῆς θάλασσας ἀπὸ τὴ μιά ἀκρη τῆς τὴν ἀλλη. Είδε τὴ θάλασσα χαρούμενη παιγνιδιάρια, ησυχηγή τὴν εἰδὲ δύμως καὶ κατάμαυρη νὰ δρώνεται καὶ νὰ γέτη νὰ τὸν πνίξῃ στὰ σκοτεινά τρίβαθα τῆς.

Τώρα κάθε ἀφρός ποὺ σκορπιέται μέσα στὸ καράβι, κάθε κτύπημα ποὺ κάνει τὸ κῦμα στὰ πλευρὰ τοῦ πλοιού, κάθε κατρακύλισμα τοῦ καραβιοῦ καὶ κάθε τρίξιμο παραπονιάρικο στὸν κουραστικὸ δρόμο του, τοῦ λέει μὲ φρικτὴ εἰρωνεία βαθειά στὸ φοβισμένο αὐτί του.

— Θάλασσα, θαλασσινός.

Γελᾷ μονάχος του γιὰ τὸ πάθημά του καὶ παρηγορεῖ τη λύπη του δταν ἀκούγει ἀπὸ τοὺς συντρόφους του πῶς καὶ αὐτοὶ ἔχουν τὴν ίδια ιστορία, πῶς καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὴν ίδια τύχη ενρέθηκαν κλεισμένοι μέσα στοῦ καραβιοῦ τὴν ὑγρὴ φυλακὴ καὶ στὴς θάλασσας τὰ φροκωμένα φιλήματα.

Διαβαίνουν τὰ χρόνια βιαστικά - βιαστικά, τὸ μάτι τοῦ θαλασσινοῦ κουρασμένο πιὰ ἀπὸ τῆς θάλασσας τὴ ζωή, ζητᾷ μὲ νοσταλγία μιὰ Στεριά γιὰ νὰ ξαποστάσῃ, κυττάζει τὴ Στεριά μὲ πόσθο καὶ παρατηρεῖ τὰ καινούργια δύματα τῆς γόνησας μὲ συμπάθεια καὶ μὲ πικρὸ χαμόγελο καὶ θυμάται τὸν πρῶτον καπετάνιο του ποὺ τούλεγε:

— Ερέεις τί θὰ πῇ θάλασσα;

Καὶ ἔρωτῷ τὸν νιοὺς ποὺ βλέπει πρωτόμπαρους μὲ τὴν ίδια έρωτηση

***

Μὲ μανία ἔνα γεροντάκι, κάτασπρο, καμπονιασμένο, ἀνοίγει πηγαδάκια κάτω στὴν ἀμμουδιά τοῦ Νησιοῦ. Λίγοι θυμούνται πῶς είνε καὶ αὐτὸς γεννημένος στὴν ίδια γῆ μὲ αὐτούς. Σὲ κανένα δὲ δίνει γνωριμία.

Σκάβει καὶ ἀνοίγει πηγαδάκια, γὰρ νὰ θυμηθῇ δὲ τι πάθησε στὴ θάλασσινή ζωή του...

Τώρα τῆς θάλασσας ἡ ἔκτασι δὲν τὸν συγχίνει. τώρα μοναχὸς καθὼς είνε στὸν κόσμο γέρωνται φιλεῖ μὲ πόσθο τὴ Γῆ.

— Ο γέρος πούσκαβε τὰ πηγαδάκια πέθανε· ἐτρέξαν δῆλοι νὰ τοῦ κάμουν τὴ θανή.

Τάφο δὲν ἔσκαψαν γιατὶ τὸν είχε σκάψη μόνος του στὴν ἀμμουδιά. Ακούει τώρα στὸν τάφο του βαθειά τοὺς νιοὺς ποὺ θένειν γείνουν θαλασσινοὶ καὶ πονεῖ γιὰ τὴν τύχη ποὺ τοὺς περιμένει.

ΑΓΓΕΛΟΣ Α. ΚΟΣΜΗΣ

ΤΟ ΔΕΚΑΔΙΤΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Νεοελληνικαὶ Διαθῆκαι

Θ.Α

ΠΡΟΞΕΝΟΣ ΕΝ ΟΔΗΣΣΩ ΔΙΑΜΕΝΟΝ ΕΝ ΕΛΛΑΣΙ ΔΙΑ ΤΟΝ ΤΥΠΟΝ — ΓΡΟΦΟ Θ. ΑΝΝΙΝΟΥ

Ο θάνατος ἐνδές ἀκόμη ἔθνικοῦ εὐεργέτου, τοῦ μεγάλου πολίτου τῆς Ὁδησσοῦ, ἐγέννησε πάλιν τὴν ἀνυπομονησίαν καὶ τὴν περιέργειαν μᾶς διαθήκης, διὰ τὴν δοπίαν, ἀπὸ ἡμερῶν τῷρα, ἐρωτῶνται ὅλα τα τητλεγραφικά σύμματα, χωρὶς νὰ διδούν ἀπάτησιν. Εἰς τὴν νεοελληνικὴν ἡσσὴν ἡ προσδοκία καὶ ἡ περιέργεια τῶν μεγάλων διαθηκῶν ἔχει κατανῆσει νέον εἶδους ἀγωνία, ποὺ δὲν ἔχει ἀκόμη περιγραφῇ εἰς τὴν σειράν τῶν ψυχώσεων τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ.

Οἱοι οἱ Ἑλληνες ἔχομεν φιλοτελείην μέσα μας τὴν ἔννοιαν, διὰ τὸ πλούτος τῶν ὀλίγων, περισσότερον ἢ δημιουργίαν, ἀνήκει ὁ ποταμὸς τοῦ εἰς τὸν καθένα μας, καὶ διὰ τὴν ἐπαύριον ἐνδές ἐτισήμουν θανάτου, κατί δικαιούμεθα νὰ περιμένωμεν, ἀν δχὶς ἀπὸ εὐθείας, τουλάχιστον κατὰ τρόπον, διδοντα ἔστω καὶ ὀμοδῷς τὴν ἔπιδια κάποιας ἴδαιτης συμμετοχῆς εἰς τὴν πανδαισίαν. Καὶ διατὶ δχι; "Ἐνα μεγαλοπρεπὲς μηνημεῖον, ἔνα φιλανθρωπικὸν ἰδρυμα, ἔνας ὄφραιος κῆπος, μία μεγαλοπρεπὴς λεωφόρος, ἔνα νέον θωρητόν, καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν εἰμεθα ἔκτελεσται διαθήκης ἢ ἐργολάβοι — αὐτὸ πλεόν εἰνε λαχεῖσιν — μᾶς ὑπόδοχονται πάντα ἀπολαύσεις τῶν αἰσθήσεων καὶ τῆς ψυχῆς, ποτὲ δὲν εἰνε εὑκαταφρόνονται." Ἔπειτα εἰνε ἡ περιέργεια, αἱ ἐκπλήξεις, τὰ ἀπρόσπτα, ἡ ἐνχαροίστησης τῶν σχολίων καὶ τῶν κρίσεων, ἡ ἐρευνα τῆς ψυχολογίας τοῦ διαθέτου, ἡ ἡδονὴ τῆς κακογλωσσίας καὶ τόσα ἄλλα ποὺ φέρει μαζὶ τῆς μία διαθήκη. Ἐάν οἱ πλούσιοι ἀποθήκησκούν τόσον προώρως εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔνας λόγος, χωρὶς ἄλλο, εἰνε διότι ἀρχίζομεν νὰ τοὺς γλωσσοτρόμε, μόλις σχηματισθῆ τὸ πρώτον τους ἐκατομμύριον, καὶ νὰ στοιχηματίζωμεν προκαταβολικῶς ἐπάνω εἰς τὴν διαθήκην τους, μὲ μίαν ἀνυπομονησίαν, ποὺ συμμερίζεται συχνὰ μαζὶ μας καὶ ἀπὸ τὸ πτωχὸν Κράτος, μὲ ὅλους τοὺς ἀλλούς πτωχούς ὀργανισμοὺς τῆς νεοελληνικῆς κοινωνίας. Τὸν κίνδυνον αὐτὸν τῆς γλωσσοφαγίας εὐνυχῶς τὸν ἐννόησον πολλοὶ ἀπὸ τοὺς προνομιούχους τῆς τύχης καὶ, διὰ νὰ ἔξενυμενίσουν τὰς σχετικὰς θεότητας, τάς ἐφόδους τῶν διαθηκῶν, ἀρχισαν νὰ μοιράζουν τὰ πλούτη τους, πρὸν κλείσουν ἀκόμα τοὺς ὀφθαλμούς, πρᾶγμα πολὺ σφόδρων καὶ λογικὸν ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις. Εἰς τὴν Ἑλλάδα δῆμος τίποτε δὲν εἰμπορεῖ νὰ ἔξασφαλίσῃ τελείως ἀπὸ τίποτε. Ἡ ἐγκαίδος αὐτὴ διανομὴ τοῦ πλούτου, ἀντὶ νὰ κορέσῃ τὴν δημοσίαν περιεργειαν, τὴν ἔδαπτει περισσότερον, καὶ ἐφ' ὅσον ἀπομένει, καὶ ἔνα χιλιόδραχμον ἀκόμη εἰς ἔνα ἔθνικὸν εὐεργέτην, διὰ θάνατος του καὶ ἡ διαθήκη του, ἀναμένεται πάντοτε μὲ αὐξάνουσαν ἀγωνίαν. Θέλετε ἔνα ἄκρον ἀποτο τοῦ εἶδους, ἄξιον νάναγραφη μὲ κεφαλαῖα γράμματα εἰς τὴν ψυχολογίαν τῶν λαῶν; Πρὸ δὲ τῶν ἔτων, καποῖος πλούσιος, ἐχάρισεν εἰς τὸ ἔθνος ὅλην τὸν τὴν περιουσίαν, ὑπὸ τὸν δόνον νὰ λαμβάνῃ, νομίσω, πρὸς συντήρησιν τοῦ πεντακοσίας δραχμᾶς τὸν μῆνα. "Ε! λοιπόν, κύριοι! Τὴν ἐπαύριον τῆς δωρεᾶς, ἀπὸ ἔκατον στόματα ἀκούσα διατυπωνόμενον τὸν ἔχης συλλογισμὸν: «Ἄντος δ ἀνθρωπος ζῆ μὲ φωμὶ καὶ κρομύδι. Εἰνε ζῆτημα ἀν δὲν μπορεῖ νὰ δαπανήσῃ περισσότερα ἀπὸ ἔξηντα δραχμᾶς τὸν μῆνα. Καὶ νὰ ἰδητε, ὅτι ἀν ζῆσῃ ὀλίγα χρόνια, θάφησῃ ἄλλα τόσα εἰς τὴν διαθήκην του». Τὸ πρᾶγμα γομίζω διτὶ ἐγράφη καὶ εἰς τὰς ἐφημερίδας καὶ διαφόρωπος, ποὺ ἔμεινε πτωχός, διὰ νὰ χαρίσῃ τὴν περιουσίαν του εἰς τὸ ἔθνος; δὲν κατώρθωσε νάποθάνη μὲ τὴν ησυχίαν του καὶ τὴν ἀνεσύνη του.

Δὲν ἔξειριστο μὲν αἱ γραμμαὶ αὐταὶ θὰ πέσουν κατὰ τύχην ἐμπρός εἰς τὰ μάτια ἀνθρώπου, ἵτοι μαζίζομένου νὰ γράψῃ τὴν διαθήκην του, μὲ ὅραιας καὶ εὐγενικάς διασθέσεις. Ὁ ποταμὸς τοῦ θὰ εἴχα νὰ ὑποβάλω μίαν σχετικὴν συμβουλήν, μολονότι γνωρίζω καλά διτὶ μία διαθήκη κανονίζεται συνήθως ἀπὸ πολλοὺς καὶ διαφόρους λόγους, ἴδιοι συγκρασίας, ὑποβολῆς, ἴδιατέρων τρόπων τοῦ σκέπτεσθαι, στιγμαίων παρορμήσεων, συμταθειῶν, ἀντιταθειῶν, δργῆς, κινδύνου καὶ ἀνάγκης. Ἐκεῖνο ὁ ποταμὸς ποὺ θὰ εἴχα νὰ συμβουλεύσω, εἰνε δὲν πρωτοτυπία. Αἱ διαθῆκαι τελευταῖς εἶναι πολὺ μονότονοι. Πρὸν ἀνοικθῆ μία διαθήκη καταντῷ νὰ γνωρίζῃ κανεὶς ἐκ τῶν προτέρων τὰ κονούλια τῆς καὶ τὴν διάθεσίν των. Εἰνε καιρὸς ποὺ ἔχομεν νὰ ἔξαφνισθῶμεν μὲ κατί τι νέον, διόπου, ἀστυείθιστον καὶ προτότυπον. Η φαντασία τῶν περισσότερων διαθηκῶν, μὲ τὸ νὰ κοιμάται εἰς μίαν κρίσιμον στιγμήν, ἀδικεῖ πολὺ συχνὰ τὴν μνήμην των καὶ τὴν νοημοσύνην των. Ενα ποτῆρι σαμπάνιας, κονιάκ, ἡ γενναῖον οἴνου ὅπωστε, πρὸ τῆς συντάξεως μᾶς διαθήκης, ἔχω τὴν ἰδέαν, διτὶ δὲν ἐβελτίων πολὺ τὴν ποιότητα τοῦ τελευταίου αὐτοῦ πνευματικοῦ προϊόντος, διὰ τὸ δοποῖον δόνομος ἀπαίτει «σώφας τὰς φρένας» ἀλλ' ὅχι καὶ ἀποκοιμισμένας. Καὶ εἰς τὸ τέλος, διὰ νὰ είμαι εἰλικρίνης, δηλῶ διτὶ δέχομαι εὐχαρίστως κληροδοτήσιμα. Εἰνε ἄλλως τε δόμονος τρόπος διὰ νὰ ενδεδωλεῖται εἰς τὴν θέσιν νὰ συντάξω καὶ ἔγω τὸ περίφημον αὐτὸν ἔγγραφον καὶ νὰ δοκιμάσω τὰς τελευταῖς δυνάμεις τῆς φαντασίας μου.

Π. Νβ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ἀλία Π. Βουτιερίδη: 'Ο Προσκυνητής

Ο κ. Ἀλίας Βουτιερίδης, διόποιος μᾶς ἔδωκεν ἔως τώρα εἰδυνειδήτους μεταφράσεις τῶν ἀρχαίων εἰς ζωτανήν γλῶσσαν, ποιητής εἰς τὰς στιγμάς του διδιος, δημοσιεύει εἰς τεύχος τὸν «Προσκυνητής» του ἐκτεταμένον πόθημα, γνωστὸν μας ἡδη ἀπὸ μίαν τμηματικήν του δημοσίευσιν εἰς τὸν «Νουμᾶν».

Τὸν χαρακτῆρα τοῦ νέου ἔργου τοῦ κ. Βουτιερίδη, καταλληλότερος ἀπὸ κάθε ἄλλον, μᾶς δίδει διδάσκαλος του, δ. κ. Παλαμᾶς, εἰς δὲν πρωτοτυπία καὶ λόγια. «Ἄντο ποὺ κυρίως ἔχειρισται τὸν «Προσκυνητήν» εἰνε ἡ προσπάθεια νὰ ἔξεφυλακώσουμε τὸ ἔγω μᾶς ἀπὸ τὸν ἀπομισμό, δοσ κι' ἀν εἰνε ὅραιας ἡ φυλακή, καὶ νὰ τὸ σκορπίσουμε στὴ ζωή». «Ο κ. Παλαμᾶς, διόποιος πιστεύει εἰς τὴν ἔξελιξιν τῆς ποιητικῆς φιλολογίας, φρονεῖ διτὶ ἡ προστάθεια αὐτὴ διὰ δυναμώση μιᾶς ἡμέρας τὴν ποιησή μας κι' δὲν μας καλλιτεχνικὴ πεζογραφία». «Ανεξαρτήτως τῆς πίστεώς μου πρὸς τὴν καλλιτεχνικὴν ἔξελιξιν (εἰς τὴν ὀκριβῆ ἐπιστημονικὴν ἔννοιαν τοῦ δρου) εὐδίσκω τὸν χαρακτηρισμὸν αὐτὸν τοῦ «Προσκυνητοῦ» πολὺ ἀποδοτικὸν τῶν τάσεων τοῦ νέου ποιητοῦ. «Η ποίησις τοῦ «Προσκυνητοῦ», μὲ δὲν τὴν λυρικήν της ἔκφρασιν, εἰς τὰ περισσότερα μέρη, καὶ τὰ σκορπισμένα λυρικά τῆς χαρίσματα, εἰνε κυρίως ἔνα φιλοσοφικὸν ἀντίκρυσμα τῆς ζωῆς, ποὺ κάποιου κάποιου ἔνθυμοιςε μάλιστα τὸν γνωμικῶν ποιητῶν. «Ο κ. Βουτιερίδης,

χωρίς νά μᾶς δίδῃ πάντοτε τὴν συγκίνησιν τῆς συναι-
σθηματικῆς σκέψεως—ἴσως διότι αὐτή ἡ σκέψις του
δὲν προσλαμβάνει πάντοτε ἔνα συναισθηματικὸν χα-
ρακτήρα—μᾶς δίδει θὰ ἔλεγα μίαν σκέψιν μὲν ὑπό-
κρουσιν.

Οπωσδήτοτε ό κ. Βούτιεριδης συνοδεύει τὴν σκέψιν του πολὺν ἀρμονικά καὶ πολὺ παθητικά. Οἱ στίχοι ἔχουν πολὺν συγχρ. ἐναὶ ὁραῖον βῆμα καὶ ἐναὶ γλυκύτατον, ἀπαλὸν όρθιον. Τόσον ποτὲ ήτο πόρθρονσις ἐπισκιάζει καπάτο τὸ θέμα. Θά εὐχόμανος ἐντούτοις νὰ ἰδω ἐις τὴν τέχνην τοῦ κ. Βούτιεριδην ἑωτικώτερα καὶ ὅργανικωτερα ἐνωμένην καὶ ἀφωμοίωμένην τὴν ποιήσιν μὲ τὴν μουσικήν. Ο μόνος τρόπος εἰνε νάφηση δ ποιητής τὸν ἑαυτόν του εἰς τὸ τάλαντόν του, χωρὶς προσπαθείας νὰ συντελέσῃ εἰς καμμίαν ἔξελιξιν. Τοῦ ὑπενθυμίζω, πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν λόγων μου, τὰ πρόσφατα λόγια ἐνὸς ποιητοῦ καὶ φιλοσόφου, τοῦ Σουλύ Προδώμου: «Η ποιητικὴ φιλολογία δὲν ἔξελισσεται· τὰ μεγάλα ἔργα διαδέχονται αποτόμως τὸ ἐνα τὸ ἄλλο, ὀπαριθμῶς διὰ τὴν πρωτοτυπίαν τῶν δημιουργῶν τους».

« Ἡγησὼ »

ΧΑΙΡΕΤΩ, μὲ μίαν ὠραίαν συγκίνησιν, ἀπὸ τὴν στήλην αὐτῆν, μίαν πολὺ-πολὺ εὐγενεικήν ποιητικὴν παρουσίαν. Ἡ περιοδικὴ ἀνθολογία τῶν νέων — τῶν νεωτάτων — ποιητῶν, ἡ στολισμένη μὲ τὸ ὠραῖον δινομα τῆς παρθενικῆς σκιᾶς τοῦ Κεφαλαικοῦ, ἀποτελεῖ μίαν ἐμφάνισιν τόσον συμπαθητικὴν, τόσον σεμνὴν — σεμνὴν καὶ συμπαθητικὴν ἀπὸ τὸ τυπογραφικὸν ἔνδυμα ἔως τὸν μοναδικὸν, διλγόστιχον πρόδολογόν της — ὅπε τε νὰ κατατὰ ἀπὸ τὸ πρόδοτον ἀντίκυρσια. Κατ’ ἀντίθεσιν πρὸς τὸν συνήθη τύπον τῶν περιοδικῶν «τῶν νέων», δύον μία συνθηματικὴ πολεμικὴ δὲν ἀντικρύζει πάντα ίσοδύναμον δημιουργίαν, ἡ πλειάς τῶν νέων ποιητῶν, ἐμφανίζεται μὲ μίαν σημαίαν δημιουργικῆν. Αἱ μηνιαῖαι «ποιητικαὶ συναυλίαι» — κατὰ τὴν εὐτυχὴν ἔκφρασιν τοῦ προδολόντων τοῖς δόπαις μῆδες μῆτρονται, εἴλε στίγμα καὶ ἐμμένονται ἀντίστοιχα.

Henri Grégoire: L'œuvre de St. Abramios par Cyrille de Skythopolis. Άπόστασμα ἐκ τῆς Revue de l'instruction publique en Belgique.
Tome XLIX (1906) σ. 281—296.

Λόεγγριν καὶ Siegfried, μετέχουν εἰς τὴν πρώτην συναυλίαν. "Ολαι αἱ φωναὶ εἰνε δροσεραί, αὐτὸς πρὸ πάντων. Ποῦ θὰ φθάσῃ καθεμία, κανένας δὲν εἰμιτο-
ρεῖ να προΐδῃ." Ενα εὐχάριστον χαρακτηριστικὸν ἔχω
νά σημειώσω ιδιαιτέρως. "Οτι οἱ ποιηταὶ τῆς αὖθιον
δείχνουν τάσεις ὥραιον προσανατολισμού, πρὸς τὴν
ἀπλότητα, τὴν εἰλικρίνειαν, τὴν διαύγειαν, που εἰνε
τὰ χαρακτηριστικά κάθε ἀλληνής ποιήσεως. Μίαν
εὐχῆν ἔχο δι' αὐτοὺς καὶ μίαν συμβούλην: Νά φυλά-
ξουν τὴν δροσερότητα τῆς ψυχῆς των ἀνδρῶν ὄφθαλ-
μοῦ. Οἱ ποιηταὶ εἰνε αἴωνιοι παραθένοι. Ἀλλοίμονον
ὅταν χάσουν τὴν παραθενίαν τους.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

*Περικλέους Γ. Ζερλέντου : Ἀντώνιος δὲ Βυζάντιος,
διδάσκαλος τῆς ἐν Κωνσταντινούπολει μεγάλης τοῦ
γένους σχολῆς. Sonderabdruck aus dem XVI.
Bande der Byzantinischen Zeitschrift. Σελ.
241-253.*

ΔΙΑ τῆς προκειμένης μελέτης ἐπανορθοῦται ὀξιο-
σημειώτος ἀμάρτιας τῆς Ἰστορίας τῆς Βυζαντίνης
Λογοτεχνίας τοῦ κ. Krummbacher. Οἱ ἐπιφανῆς βυζαν-
τινολόγοι καὶ ὁ συγγράτης αὐτοῦ Erhardt παρα-
πλανηθέντες ἔκ τοῦ Νικηφόρου Καλογερᾶ ἀνέγοσψαν
τὸν Ἀντώνιον Βυζαντίνιον ὡς συγγραφέα τοῦ ΙΑ' αἰώ-
νος. 'Αλλ' ὁ κ. Ζερλέντης δὲ ἐμβούθεστατος καὶ κατ' ἔξο-

χὴν ἐμπειρίος ἴστοριοδίφης, ἀπέδειξε κατὰ τρόπον μὴ ἀποδεχόμενον οὐδεμίαν ἀπολύτως ἀντίρρησιν, διτὶ ὁ λόγιος οὗτος ἥκμασε κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ' καὶ τὰ πρῶτα δέκατα τοῦ ΙΗ' αἰώνος. Παραθέτει δὲ πολυτίμους ἔξι ἐντύπους καὶ χειρογράφων κειμένων εἰδήσεις περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων τοῦ ἐθνικοῦ αὐτοῦ διδασκάλου. Χαρακτηριστικὴ δὲ καθ' ὅλου διὰ τὸν συγγραφέα τῆς μελέτης καὶ οὐχὶ ἀσπρομος συμβολὴ εἰς τὴν Νεοελληνικὴν Βιβλιογραφίαν είναι ἡ διδομένη ὑπὸ τοῦ κ. Σερφέντου ἀναγραφή τῶν διαφόρων ἐκδόσεων ἐνὸς ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Ἀντωνίου Βυζαντίου, τῆς Χρηστοφέλεας. Ἐνώ δηλαδὴ ὁ μὲν Νικηφόρος Καλογερᾶς μίαν μόνην ἐκδοσίν τοῦ ἡθοπλαστικοῦ αὐτοῦ βιβλίου ἐγνώριζε, ὁ δὲ κ. Krummbacher δύο καὶ ὁ κ. Σπυρίδων Λάμπρος τρεῖς, ὁ βιβλιογραφικῶτας κ. Σερφέντης ἀναφέρει 19 τὸ ὅλον ἐκδόσεις. Ἔπιστις ἀναφέρει καὶ ἵκαναν χειρογραφα τῆς Χρηστοφέλεας ἐναποκείμενα εἰς τὰς διαφόρους βιβλιοθήκας τῆς Ἀνατολής. Εἰς αὐτὰ ἔχω νὰ προσθέσω κ' ἐγὼ ἀντίγραφον σφόδρων εἰς τὸν ὑπ' ἄριθμ. 14 κώδικα τῆς μονῆς Ἀγ. Ἀθανασίου (ἐν τῷ δήμῳ Λευκαδίου), φιλοτονηθὲν μετὰ διαστίχου ψυχαγωγικῆς ἐρμηνείας ἐν Σίφνῳ τῷ 1752. Ο κατάλογος τῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς παραπάνω κατεύθυντα καὶ

χειροθόραφών κωδικών της προμηνυμένου εύσησης μιονής, συντάχθεις ήντ' ἐμού κατά τὴν Ἰστοριοδιφύκην και παλαιογραφικήν ἐξδομήν μου εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καλαβρύτων τῷ 1904, ἐκδίδεται λίαν προσεχώς ἐν τῇ Ἐπετηρίδι τοῦ Παρασσοῦ. Εἰς δὲ τάναγραφόμενα ὑπὸ τοῦ κ. Ζερλέντου ἀντίγραφα τοῦ «περὶ ἔγκλιτικῶν, ἔγκλινομένων καὶ συνεγκλιτικῶν» ἐπιστολιμαίου ἔργου τοῦ Ἀντωνίου Βιζαντίνου ἔχω νά προσδέσθω τὸ σωφρό- μενον ἐν τῷ ὥν^τ ἀριθ. 30 κώδικι τῆς Ἀρχειποικοπῆς Κύπρου. Ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀντιγράφου ὡντοῦ ἔχει ως ἔξις: «...περὶ τῶν ἔγκλινομένων Ἀντώνιος φίλῳ χαίρειν καὶ εὐπράττειν¹». Τὸ δὲ τέλος: «ἐν ἦτει αρμῆ ἐν μεταρεισμῷ: πέρας ὅπτομβρον κε. Ὁ λογοθέτης γενικοῦ τῆς μεγάλης ἔγκλησίας, καὶ διδάσκαλος τῆς κατὰ τὴν κονσταντινέπολιν πατριαρχικῆς σχολῆς...».

Henri Grégoire: L'œuvre de St. Abramios par Cyrille de Skythopolis. Άπόστασμα ἐκ τῆς Revue de l'instruction publique en Belgique.
Tome XLIX (1906) σ. 281—296.

Ογνωστὸς εἰς τοὺς ἀναγγώσας τῶν Παναθηναίων βυζαντιολόγος κ. Grégoire ἐξέδωκεν ἐκ τοῦ ὑπ' ἄριθμῳ 494 Σιναϊτικοῦ κώδικος, τοῦ Ι' αἰώνος, λείψανον τοῦ ἀρχεγόφαου ἐλληνικοῦ βίου τοῦ «ἄγνω πατρὸς ἡμῶν Ἀρβαμίου τοῦ γεροντούς ἐπισκόπου Κρατείας», τὸν ὅποιον βίον συνέταξεν ὁ Κύριλλος ὁ Σκυθοπολίτης. Τὸ συναξάριον συνοδεύει βραχεῖα εἰσαγωγῆ, σύγκρισις τοῦ ἀρχεγόφαου κειμενού καὶ τῆς ἀφαίκης αὐτοῦ παραλλαγῆς, σημειώσεις ποικίλαι διασαφηνίζουσαι τὸ ἐλληνικὸν κειμενον καὶ μελέται περὶ τοῦ χρόνου καθ' ὃν συνετάχθη ἀντό. Γενικῶς κρινομένη ἡ περὶ ἣς ὁ λόγος ἐφράσια εἶναι λίαν τιμητικὴ διὰ τὸν κ. Grégoire καὶ λίαν ὀφέλιμος καὶ διδακτικὴ διὰ τὸν δισχολούμενος εἰς τὴν ἔρευναν καὶ τὴν φιλολογίαν τῶν συναξαριών.

Π. Καρολίδον: Σημειώσεις προτικαὶ ἵστοριαι καὶ τοπογραφικαὶ εἰς τὸ ἔτος «Ἀνδίτα». (*Ἀρά-τυπωσις ἐπὶ τῆς Ἐπετηρίδος τοῦ Ἑθν. Πανεπι-στημάτου*). Ἐν Ἀθήναις 1907. Σελ. 60 [188-246]. Σχῆμα 8ον.

OTAN πρὸ ἐνὸς καὶ πλέον ἥδη ἔτους ὁ κ. Καρολίδης ἀνεκοίνωσεν ἐνώπιον τοῦ φιλολογικοῦ καὶ ἀρχαιολογικοῦ τμήματος τοῦ «Παρωνασσοῦ» τὰ πορί-

Ι. Χ. Ι. Παπαϊωάννου: Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς βιβλιοθήκης τῆς Ἀρχαιοποικῆς Κύπρου. Ἐν τῇ Ἑπετηρίδι Παρνασσοῦ. Τόμ. Θ' [1906] σ. 114.

σματα τῆς ἐρεύνης του ἐπὶ τοῦ Ἀκριτικοῦ ἔπους, μετὰ περισσῆς χαρᾶς κ' ἐνθυσιασμοῦ ἔχαιρετίσαμεν διὰ τῶν «Παναθηναίων» τὴν ἐνασχόλησην τοῦ διακεχριμένου σοφουπερὶ τὸ ἐθνικὸν ἐπόκ τοῦ μεσοχρονίου καὶ νεωτέρου ἐλληνισμοῦ. Τώρα ἐδημοσίευσε τμῆμα τῶν διεξοδικῶν ὑπομνημάτων του εἰς τὸ ἀκριτικὸν ἔπος. Καὶ τὸ τμῆμα αὐτό, τὸ ὅποιον θὰ ἐπακολουθήσουν προσεχῶς καὶ ἄλλα, εἰνε μία ἐκ τῶν στονδαιτάριων συμβιώλων εἰς τὴν γνῶσιν καὶ μελέτην τῆς ἐθνικῆς μαζοποιίας καὶ τῶν συναρφόν πρόδει αὐτὴν ἐτυλίων. Αφ' ἐνὸς μὲν διότι δὲ κ. Καρολίδης μετο βαρύντη τος ἐπιχειρημάτων, ἐμβριθείας καὶ οἰστρου ἐξήγγησεν ἐν τῷ ἔπει πολλὰ μέχρι τούδε ἀνεργήνετα ή ἀνεσκευάσεν πλεῖστα ὅσα ἀστόχως σημειωθέντα ὑπὸ τῶν διαφόρων ἐκδοτῶν αὐτοῦ, ἀφ' ἔτερου δέ, διότι ἔγινεν εἰσηγήτης νέας ὅλως ἐρεύνης του ἐπόκ τούς καὶ παρέσχεν συγχρόνως πολυτίμους ἀπαρχάς τῆς νέας ταύτης ἐρεύνης. Σύνεκρινεν δηλονότι δι βιβλιολάθας σοφὸς τὴν ἀκριτικὴν ἐποποιῶν πρόδει διαφόρους δημάδεις θρύλους τῶν μααμεθανικῶν λαῶν τῆς Ἀσίας καὶ μάλιστα πρὸς τὰς •Περιπλανήσεις τοῦ Σαιδί Βατάλη, περίφημον ἔπος ή μυθιστόρημα ἐν τῇ τουρκικῇ καὶ τῇ ταταρικῇ γλώσσῃ, γνωστὸν καὶ ἐκ γερμανικῆς μεταφράσεως αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Hermann Εἴthe. Κατὰ ταῦτα τὰ κριτικὰ ἔπη, τὰ εὐρέως ἔξετασθέντα μέχρι τούδε ἐν σχέσει πρὸς τὰ δημάδη λογοτεχνήματα τῶν σλαύικων λαῶν, τῶν τουρκοφωνῶν Ἐλλήνων τῆς Καπταδοκίας καὶ τῆς Μελιτηνῆς, κλ. ἀλ. χάρος εἰς τὸν κ. Καρολίδην ἐμειλετήθησαν κατ' ἀρχὴν ὑποδειγματικῶς καὶ πρὸς τὰ μνημεῖα τῆς κυρίως μωαμεθανικῆς γραμματείας τῶν μέσων αἰώνων.

Ἐν τέλει σημειώνομεν, διτὶ ἐν σ. 22 [208] ἔνθα
ἀναγράφονται τὰ διάφορα γνωστά χειρόγραφα τὰ πε-
ριέχοντα τὸ ἔπος τοῦ Βασιλείου Διγενῆ Ἀκρίτα, δυνά-
μενα νὰ προσθέσωμεν καὶ δύο ἄλλα ἀκόμη :
α') Ἐκεῖνο ὅπερ εἰδεν ἐν Κωνσταντινούπολει δο

*Mordtmann*¹.

β') Τὸ ὑπὸ τοῦ φιλοῦ καὶ Δημητρίου Πασχάλη ἐν Ἀνδρῷ ἀνευρεθέν, περὶ οὐδὲν ἀλλαχοῦ ἔδοκα εἰδῆσις τινάς². Ἐμπότερα τὰ χειρόγραφα αὐτὰ περιέχουν τὸ ἔπος εἰς πεζὸν λόγον. Ἔπιστος σημειωτέον διὰ τὸ χειρόγραφον τῆς Κονπτοφέρδοης ἔξεδωκε καὶ εἰς β' ἔκδοσιν ὁ μακαρίτης Emile Legrand τῷ 1902 (*Bibliothèque grecque vulgaire Tome VI. Les exploits de Basile Digenis Aceritas, épopee byzantine publiée d'après le manuscrit de Grotta-Ferrata. Seconde édition revue et currigée.* Paris). Ἄλλ' αἱ βελτιώσεις καὶ αἱ διαφοραὶ τοῦ κειμένου τῆς β' αὐτῆς ἐκδόσεως δὲν ἔχουν νάλλοιωσον κατά τι ἡ καὶ νὰ διασείσουν τὰ πορίσματα τοῦ κ. Καρολίδου, τὰ ὅποια ἀληθῶς ἔχουν ἀνεγερθῆ ὡς περιβλεπτον καλλίστευμα ἐπὶ βάσεων ἀσπλεύτων.

ΝΙΚΟΣ Α. ΒΕΗΣ

ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑΙ

I. M. Δαμβέργης

Ο νέος γραμματεὺς τοῦ Βασιλικοῦ Θεάτρου εἶναι ὁ γεωτέρος τῶν πρεσβυτέρων λογίων μας καὶ ὁ πρεσβύτερος τῶν γεωτέρων. Αὗτὴ εἶναι ἀριθμὸς ἡ θέσις του ὑπὸ ἔποιψιν ἥλικίας καὶ υπὸ ἔποιψιν ἰδεών. Εἰς τὸ Βασιλικὸν Θέατρον παραπλεύρως τοῦ κ. Βλάχου θά εἶναι ὁ γεωτεριστής δόπως δῆποτε. Οὐλίγον πρὸν, εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ κ. Στεφάνου θὰ ἥτο ὁ ἀρχαικός.

"Όταν τὴν «Ἐβδομάδα» παρήγησεν ὁ κ. Δ. Καμπούρογλους τὴν ἥρπασεν αὐτὸς καὶ ἡ «Ἐβδομάδα» ἔξηκολούθησε ἐπὶ θριαμβευτικά, κατὰ τὰ δόποια αὐτῆς συν-

1 K. Krumbacher: Eine neue Handschrift des Digenis Akritas. 'Εν Μονάχῳ 1904, σ. 311, 1.
2 «Νουμᾶς» 15 Αύγουστου 1904.

'Ιωάννης Δαμβέργης

εκέντρωνε τὴν φιλολογικὴν κίνησιν τῆς ἐποχῆς της. Πολλοί ἀπὸ ἑκείνους οἱ ὄποιοι στήμερον εὐρίσκονται εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῆς σημειώνης πενυματικῆς ἐργασίας, ἀρχισαν ἀπὸ τὴν «Ἐβδομάδα» ἕπο τὴν ἐνθαδόνσιν τοῦ Δαμφέρογη. Καὶ τὸ περιοδικὸν ἔκεινο ἦλθε στιγμῇ ποῦ συνεπλήρωσε φάλαγγα συνεργατῶν ἀρχῖζουσαν ἀπὸ τὸν Ραγκαβῆν καὶ φύσανοσαν ἔως καππιον μαθητὴν τὸν γυμνασίου γράφοντα ήπο τε ψευδάνυμον διὰ τὸν φόβον τοῦ γυμνασιάρχου τού, καὶ εὑνύσκομενον στήμερον εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῶν λογογράφων μας.

Αλλά ή «Εβδομάς» υπέκυψε εις τὸν μοιραῖον νόμον τῆς παρακμῆς. Ό Δαιμός έγινε δημοσίογράφος, ἔξεδωκε τοὺς «Κρήτας» μίαν σειρὰν διηγημάτων ἡθογραφιῶν καὶ ἐπὶ τέλους ἴδουσε τὰ «Πάτραι» τὰ δοπιαὶ διευθύνει ἀσώμη. Πρὸ πάντων ὅμως ἔμεινε ὁ κατ' ἔξοχὴν ἔχοντος ὀμιλητής. Ή ὀμιλία του σπινθροῦσε. Εἰς τὸν Ζαχαράτου ὃπου χρόνια τώρα φθάνει τὴν ίδιαν ὥραν καὶ ἐγκαθίσταται εἰς τὸ ίδιο τραπέζι, ἀμέσως σχηματίζεται γύρω του ἑνας κύκλος ἀνθρώπων

διφώντων την φαιδράν καὶ ἔξυπνην συντροφιά του.
Τὸ Βασιλικὸν Θέατρον εἰς τὸ πόρσωπόν του εὑρίσκει
ἔνα εἰλικρινός ἀφωνιαμένον ἐργάτην. Αὐτὸ δὲν
σημαίνει ὅτι διαμβρύχησεν ὁ Δαμιούρης ώστε
ἀπό κάθε ἄλλον. Ὁ διορισμός του εἶναι ἐπιτυχής.
Υπὸ τὸν κ. Βλάχον δὲν ἐπρεπε νὰ είναι ἄλλος γραμματεὺς
ἀπὸ τὸν Δαμιούρην. Ή ἀρμονία τῶν ίδεων εἶναι
ἔξηστη σφαλισμένη, καὶ πάροχει δὲ γργύησις διὰ τὴν
ποοθυμίαν καὶ τὴν εἰλικρίνειαν.

¹ Άλλα ἀπὸ τοῦ σημείου αὐτοῦ ἔως τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ θεάτρου ἡ ἀπόστασις εἶναι μεγάλη. Καθὼς πηγαίνει τὸ θέατρον μὲ τὸ ἀπηρχαωμένον πρόγραμμα — ἵσσων μάλιστα χωρὶς κανένα πρόγραμμα — ἡ ὁδομονία καὶ ἡ προδυμία δὲν ἥμπτορον γά τὸ σώσουν. ² Εκεῖ μέσα ἔχειαί τοι ἐπανάστασις, ὅχι ἐπανάστασις μὲ τρομπόνια καὶ μὲ πυρπολικὰ τού παφελθόντος αἰῶνος, ἀλλὰ ἐπανάστασις μὲ τορπίλας τοῦ τελευταίου συστήματος καὶ μὲ τὰς τελευταῖς ἐφαρμογαῖς τῶν ἐκρηκτικῶν ὥλων εἰς τὴν πολεμικὴν τέχνην. Δι' αὐτᾶς τάσσεπτασίσεις δὲν εἶναι ὁ καὶ Βλάχος.

Θά ἔξακολουθήσῃ λοιπὸν τὸ θεάτρον μὲ τὴν ιερὸν ἀφοσίωσιν πρὸς τὰ ἴδια πρόσωπα, πρὸς τὰ ἴδια ἔργα, πρὸς τὴν ίδιαν μέθοδον. Θά γίνονται καὶ οἰκονομιαί. Διευθύνται καὶ γραμματεῖς θά ἔργάζονται μὲ πλήρη καὶ εἰλικρινῆ συνεννόησιν καὶ θά σωθῶμεν ἀπό φῆμας διαφωνῶν καὶ ἀπό φήμας σκανδάλων καὶ φήμεων. Αὐτὸν είναι κάτι τι. Ἀλλὰ τὸ Βασιλικὸν Θέα-

τρον θά ἔξακολυνθῇ τὸν Ἰδιον δρόμον τοῦ ἡρέμου καὶ ἀποφρασιστικοῦ μαρασμοῦ ὃ δποῖος θά τὸ φέρῃ εἰς τὸν γολήνιον καὶ εἰρηνικὸν θάνατον.

G. T.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΤΑ Παναθήναια μὲ ἀληθινὴν χρᾶν δημοσιεύουν σῆμερα τρία ἀπὸ τὰ Ὀρφικὰ Τραγούδια τοῦ κ. Κωνσταντίνου Χοστομάνου μεταφερόμενα ἀπὸ τὸν Ἰδιον. «Οοσι διαβάζουν, θὰ ἐνθυμοῦσιν τὴν βέβαια τὰς ψωμιας καὶ ἐνθυσιασμοῖς κρίσεις ποὺ ἔγραψησαν ὅταν ἔξεδόη δ τόμος αὐτὸς γερμανικά, τὸ 1899. Μιὰ ἡσωτερικὴ καὶ μιὰ εὐγένεια στίχου είναι ἀπὸ τὰ κύρια χαρακτηριστικά τῶν τραγουδῶν αὐτῶν, τὰ δοποῖα μάς ἀπέστειλε μὲ τὰ ἔξης φιλοφρονητικά λόγια δ ποιητῆς :

« Ἀγαπητὲ Κύριε Μιχαηλίδη,

«Κάτω ἀπὸ τὴν λήθην ἔξειτονς θεατρικῆς σκόνης ἀνέσκαψα τὰς ἡμέρας αὐτάς τοιά ἀπὸ τὰ Ὀρφικά Τραγούδια μου, τὰ δοπία τὸν καιρὸν ἐκεῖνον εἶχα μεταφράσει διὰ τὰ «Πλαναθήναια». Τὰ είχα ἔκτοτε ἀφιερώμενα εἰς τοὺς τρεῖς μοναδικοὺς Προφύρων, Νικόβραν καὶ Παταντωνίουν. Δὲν πίστεων νὰ τὰ ἐπεριμένετε ἔπειτα ἀπὸ τόσα ἔτη Δυστυχῶς δὲν ἔχω τίποτε ἄλλο καλλίτερον νὰ προσφέρω οὔτε εἰς σᾶς οὔτε εἰς αὐτούς.

« Μὲ ἀγάπην πάντοτε ἴδικός σας »
Κ. ΧΡΗΣΤΟΜΑΝΟΣ

Η φωνή της Δροσού Καλογεροπούλου είναι τιμόνιτη κατί θαυμάσιον. Δὲν ἔχει ἀκόμη τριχαπτοειδή τέχνην καὶ τὴν ὡς ἀηδόνος εὐστροφίαν τῆς Κας Νίνας Φωκᾶ. Εἶναι ὅμις ἐκτάκτου ισχυρὰ καὶ γλυκεῖα, τὴν δὲ κάπιονα λεπτότητα τῆς περιτεχνήσεως ἀντικαθιστᾷ τὸ πάθος, ἡ θερμότης, ἡ ζωηρότης τοῦ ἄσηματος ἐκείνου, ἡ περιπλάνη του ἡ ὄλως μεσημβρινή.

Καὶ ὅμως ἡ Δἰς Καλογρεόπολιν εἶναι νεαρωτάτη. Μόλις ἔχει συμπληρώσει τὸ είκοστὸν πρῶτον ἔτος Τί θά εἶνε ὡς ἀσιδός μετά δέκα ἀκόμη ἔτη; Δὲν εἶναι δύσκολον νὰ μαντεύουσιν δοἱ ηγεμόνησαν νὰ την ἀκούσουσιν. Τὸ ὄνομα Σπεράντα, ὑπὸ τὸ ὄποιον θὰ ἐμφανισθῇ, θὰ εἶνε μετ' ὅλιγον ἀπὸ τὰ γνωστότερα καὶ ἵσως τὰ ἐνδοξότερα τοῦ Ιταλικοῦ λυρικοῦ θεάτρου.

Ἡ Δεσποινὶς Καλογεροπούλου δὲν διακρίνεται μόνον εἰς τὴν μουσικήν, εἰς τὰ μυστήρια τῆς δοϊάς ἐνεβαθύνει καὶ πρακτικῶς καὶ θεωρητικῶς, ὥστε να ἔκτειναι ἐν τεμάχιον μὲ δόσην τελειότητα ἡμιτοφεῖ καὶ νά το διαναλησθῇ. Είνε ἐπίσης καὶ χωγάφως διακεκριμένη. Τὸ τοπία της ἔκτιμονναι πολὺ ἀπὸ τοὺς εἰδήμονας ὡς πρωτόλεια, τὰ ὅποια μαρτυροῦν ἐν ἀπὸ τὰ ἰσχυρότερα καλλιτεχνικά τάλαντα. Καταγίνεται ἐπίσης εἰς τὴν φιλολογίαν, γράφει τρυφερωτάτας ἐντυπώσεις, καὶ παρακολουθεῖ μὲ ἀγάπτην τὴν πνευματικὴν κίνησιν. Είνε ἄλλως τε μορφωμένη ἐγκυλοπαιδική δόσον δὲ λίγαις Ἑλληνίδες.³ Αρκεῖ νόν φαντασθῆτε διτὶ ἐτελέωσε τὸ Γυμνάσιον καὶ γνωρίζει "Αλγεβραν καὶ... Λατινικά, δῷ ὅπως τὰ γνωρίζουν οἱ μαθηταὶ ἄλλα... οἱ μαθήται τῶν Γυμνασίων. Τὸ δὲ φόροτε της — ἀν ἀγαπάτε, — είναι ἡ κουρονογραφία

Χαρακτηριστικὸν τῆς «πνευματικότητός» της ἐν γένει εἶναι ὅτι ἔτι τρία ἔτη εἰχεν ἀλληλογραφίαν πυκνήν μὲ τὸν Παῦλον Μπουρζέ. (Σημειώσατε ὅτι εἰμπορεῖ νῦν γράφη εἰς τρεῖς γλώσσας). Εἶναι φύλη τοῦ Δ' Ἀννούντου, καὶ τοῦ Μπόϊτο ἐπίσης. Γίποτε τὸ πνευματικόν, τὸ ὑψηλόν, τὸ δραίον δὲν ὑπάρχει, πού νά μη τὴν ἐνδιαφέρῃ μέχρις ἀγωνίας. Ἐντελῶς χειραφετημένη, μόνη της προσαλειφομένη διὰ τὴν δόξαν, εἶναι ἀπό τὰς πλέον συμπαθεῖς καὶ χαριτωμένας γυναικείας ὑπόδεξαις πού ἔγνωρισαμεν. Ὡραία κυριολεκτικῶς δὲν είνεν· καὶ ὅμως μαγεύει ὡς ἡ ὁραιότερα. Διότι περισσότερον ἀπό την μορφή της εἶνε ὧδαία ἡ σκέψις της, ἡ δρᾶσις της, ἡ ψυχή της, ἡ ζωή της.

$$\Gamma_{\text{eff}} \rightarrow E$$

ποιητην να επαναλαμβάνη κανείς τας σκέψεις του πωρίς νά τὸν γνωρίζῃ και κάποια μάλιστα ἐνῷ ἀ-
δόμη τὸν πολεμούν. Σκεφθήσε τί εντυχίσμενα δῦλα
ρειαίζονται νά ἔχῃ διά νά ἀφομοιωθῇ κανείς μέσα εἰς
δό πλῆθος. Εἴμεντος δύλοις ἔνοι πειρον πλήθος ψυχές
γίγνωστες η μία πρός την ἄλλην. Ό ποιητής θυσάνυθ
πιώ αισθάνεται το πλήθος και ἐσκέφθη δύπις αὐτὸ-
κέπτεται. Εδώκε μορφήν εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ λαοῦ.

ΕΠΙ τέλους ενδέθησαν καὶ κοιταῖ αὐστηρότεροι τὸν συνήθους ὥστε νὰ μὴ βραβεύσουν κανένα ἐκ τῶν ποβιληθέντων ἔργων εἰς τὸν Πατερίδειον. Ἡ αὐστηρότης τῶν αὐτῶν ἡτοῦ δια κάθε ἄνθρωπον, ἐνδιαφερό-
ενον διὰ τὴν πνευματικὴν πρόδοδον τοῦ τόπου μας,
ία εὐχάριστος ἔκπληξις. Τοιουτοπότως ἐσταμάτη-
αν τὴν ἐνθάρρυνσιν τόδην τερατουργημάτων ποὺ
πεβάλλοντο ἐκάστοτε πρὸς ἀπόκτησιν ὅχι τῆς δάφνης
λλὰ τοῦ χηλιδοράχμου βραβείου εἰς τὸ ὅποιν ἀπέ-
λεπον μετὰ τόσης στοργῆς οἱ συγγραφεῖς των. Ἀλλὰ
ἡ πάτης ἄραγε ἐφθασαν εἰς τὸ ἀλλον ἄκρον; Ἡμεῖς
ἐν ἀγεγνώσαμεν τὰ ὑποβιληθέντα ἔργα καὶ φυσικά
ἐν δυνάμεθα νὰ ἐκφέρουμεν καμίαν γνώμην. Ως ἐ-
ράφη ὅμως, τὸ «Ἐημερώνει» τουλάχιστον ἐπρεπε νὰ
ριθῇ μὲ περισσοτέραν προσοχὴν ἀφοῦ — ὃς λεγουν—
εις ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς δραματικῆς τέχνης, ἡ δὲ
τετρική του ίδεα ἀτενίζει εἰς εὐρυτέρους κοινωνικούς
οἶκοντας.

TΑ Χρονικά τοῦ Μορέως τοῦ συνεργάτου μας κ. Ἀ-
δαμαντίου τὰ δόποια μὲ πολλὴν ἐκτίμησιν ἐδέχθη
ποδὶ μηνῶν ὁ κόσμος τῶν λογίων ἰδικῶν μας καὶ ἔξ
νων, ἐβραβεύθησαν ὑπὸ τῆς γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν
Ἐπιγραφῶν καὶ Γραμμάτων. Ἐξ ἀλλού ἡ Association pour l'Encouragement des Etudes Grecques
ἐτίμησεν αὐτὸν μὲ μετάλλιον. τιμῆς. Τὰ Παναθήναια
συγχαίρουν θεομότατα τὸν συνεργάτην των, ἐκ τῶν
πλέον ἀγαπητῶν μας, καὶ περιεμένουν ἀντομόδως τ'
ἀποτελέσματα τῆς νέας ἐργασίας του ἀπὸ τὸν Μυστράν
καὶ τὰς ἄλλας πόλεις τῆς Πελοποννήσου, αἱ δόποια
ἐγκλείσιν τόσον βυζαντινὸν πλοῦτον.

ΣΥΝΕΡΓΑΤΗΣ μας ἐπανελύων ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον μᾶς λέγει διτὸν ὃ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Γενικὸς Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος καὶ Νικόλαος Σκωτίδης, ὃ ὅποιος μετέβη εἰς τὸ Χαρτοῦμ καὶ ἐντολὴν κυβερνητικήν, ἀπέφερε πολὺν εὐχαρίστους ἐντυπώσεις. Οὐ καὶ Σκωτίδης ἐπέστρεψεν ἐκεῖθεν ἐνθυσιασμένος διὰ τοὺς εἰς τὸ Σουδάν ἀγαπητούμενους Ἑλλήνας. Εἶνε πολὺ σπουδαιόν ὅτι οἱ Ἀγγλοι θεωροῦν τοὺς Ἑλλήνας ὡς τὴν βάσιν τῆς μελλούσης κοινωνικῆς καὶ πλουτοπαραγωγικῆς ἔξελλεως τῆς κατακτησίσης χώρας. Ἡ ὑπὸ τῶν Ἀγγλῶν ἀναγνώρισις αὐτῆς τῶν Ἑλλήνων ὡς στοιχείου νομιμόφορους καὶ ἐπικοινωνικού ἀνά τὴν Μαύρην Ἡπειρὸν δὲν είνε ἀσήμαντος. Αὐτὸς δὲ ὁ ἀντιρόσωπος τοῦ διοικητοῦ, εἰς τὸ παρατεθὲν γεῦμα πρὸς τιμὴν τοῦ κ. Σκωτίδη, ἐτόνισε τοῦτο ἐν τῇ προπόσει του καὶ, ἐκτὸς τῶν ἀλλων τιμητικῶν διὰ τὴν Ἑλληνικὴν φυλὴν χαρακτηρισμῶν, ἵτεν διτὸν ὅταν οἱ τῶν Ἑλλήνων πρόσωποι μετέπειτα τὰ φῶτα καὶ τὸν πολιτισμὸν ἄγα τὸν κόσμον, οἱ ἴδιοι του ἐκούποντο ἀκόμη εἰς τὰ δάση τῆς «Σκωτίας καὶ τῆς Ἀγγλίας».

Ἐκτὸς τῆς ἐπισήμου ἔκθεσεως τὴν δοπίαν ὁ κ. Σκωτίδης ἀπέστειλεν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν ἔξωτερων, διὰ τὴν ἄνω τὸ Σουνδάν ἀπόστολή του, πολὺ πιθανὸν βραδύτερον νὰ δημοσιεύσῃ εἰς τὰ Ἀμανθίναια¹ τῶν δοπιῶν εἶνε πολύτιμος συνεργάτης, τὰς Ἰδιαιτέρας ἐντυπώσεις του περὶ τῶν φυσικῶν καλλονῶν τῆς χώρας ταῦτης πρός τὴν δοπίαν ἀπὸ πολλοῦ στρέφονται ζηλότυπα τὰ βλέμματα δὲλων ἐκείνων ποὺ θέλουν νὰ διηγουνόντας περιουσίας.

ΕΙΣ τὸ ἐν Ζακύνθῳ ἔκδιδόμενον περιοδικὸν αἱ «Μοῦσαι» ποὺ διευθύνει ὁ φίλος κ. Λ Ζώης, ὁ συνεργάτης μας κ. Χρ. Χρηστοβασίλης δημοσιεύει ὡραίαν «Πρωτομαγιάν» ἐκ τῆς δόποιας ἀποστολῶν τοὺς κατωτέρω γραφικούς σύζυγους ποὺ ὑπενθυμίζουν χωρὶς δμοιότητα ἡ ἐπίδρασην καποιαν περιγραφὴν τοῦ Καλοκαιριοῦ ἀπό τὸν «Ηειδόδον».

Ανθίζει δέ γάρδος καὶ ἡ δέξια . . . Η Πλάση πέρα-πέρα
Τὴν πλειό γιορτάσιμη στολή ἐφόρεσε μὲ κάστο . . .
Φουντόνυνε τὰ σύδεντα, μανοῦζοντε τὰ πεῦκα
Καὶ τυνέατι πράσινο κλαδί κάθε λογῆς δεντράκι
Τὰ κύρια ἀσπρίζοντα μονοχά ψηλά στα κοφροβόνια
Κί' οἱ κάμπιοι πρασινοβολοῦν, τυνέμοιν στὰ λονδούνδια.
Λαλοῦντε ὅλα τὰ πουλλά, καὶ ἔνα τραγούνδι λένε,
— «Καλῶς την, τὴν Πρωτομαγιά! Καλῶς τοὺς τὸν Μάη!»

Μές οε χωράφι τοιστοεμμον δογόνει ὁ ζευγολάτης ..
Ἐχει τ' ἀλέτοι ἀπὸ μηλία καὶ τὸ ζυγὸ πὸ δάφνη
Καὶ τὴ μακρειὰ βουνέντρα τον κλωνάρι κυπαρίσσοι.
Κεντάει δύο βώδια ἀμυρρα κοιλᾶται, τραχηλάται,
Κι ἀνοίγει ἡ γῆ στὸ διάφα τον ανδάκια στήν ἀράδα
Κι ἀπάνω στ' ἀντακούματα καὶ στ' ἀνακόπαμάτα τον,
Χαρούμενος καὶ πεταχτὸς γλυκὸ τραγουόδι λέγει:
— «Καλῶς την, τὴν Πρωτομαγιά ! Καλῶς τον τὸν Μάν !»

Κάτω από δέντρο γέρικον διώς κι' ή μιὰ ἀνταμύνουν...
Οι μός τῆς λέει τὸν πόρο του κι' ή μιὰ τὸν ιδικό της
Κι' οι δασούς κόκκινους φωτιά ποτὲ τὴν πολλήν ἀγάπην
Σφιχταγκαλίζονται γλυκά κι' ἔνα τραγούνδι λένε:
— «Καλῶς την, τὴν Πρωτομαγιά! Καλῶς τοὺς τὸν Μάν!»

Ηέν Ζακύνθῳ ἐκδιδομένῃ ἐφημερίς 'Ελπὶς ἐπ' εὐ-
καιρίᾳ τῆς ἕορτῆς τῶν Βασίων δημοσιεύει ἔγκυ-
κλιον τοῦ κατὰ τὸ 1685 πρωτοπαπᾶ Ζακύνθου 'Ιερω-
νύμου Σιγούρου δι' ἡς ἀπαγορεύεται εἰς τοὺς Ἱερεῖς
ἐπὶ ποιηῇ ἢ δι' ἀνθέων διακόπησις τῶν διανεμομενῶν
βαῖων καὶ ἐπιβάλλεται ἡ ἀρχαία τῆς ἔκκλησίας συνή-
θεια νὰ διανέμωνται τὰ βαῖα μόνον μετὰ κλάδων
ἔλαιων καὶ φοινικών. Δημοσιεύειν τὴν ἀρχὴν τῆς
ἔγκυκλιον ταύτης ὡς κείμενον τῆς γλώσσης τῶν λο-
γιών Ζακύνθου κατὰ τὸ 1685.

« Ήμεῖς Ἱερώνυμος πρωτοπαπᾶς ὁ Σιγούρος κτλ.

« Ήχειν ροντας καλώτατα πόσος ἔπαινος τυγχάνει τῆς ἀγάπης, καὶ ἐπομένως ἐκείνων ὅπου ἀξίως την μεταχειρίζονται, ἐπειδὴ καὶ νὰ είναι η τρίτη ἀπὸ ταῖς πολυθύρων ληταῖς ψυχοστήραις ἀρεταῖς ὅπου είναι χρειαζόμεναις νὰ ἔχει ὁ ἄνθρωπος διὰ νὰ σωθῇ, καὶ μάλιστα ὅπου η κεφαλὴ τῆς ἑκκλησίας μας ὁ Χριστός, ἀλλο τίποτε δὲν ἐπαργήγετε τοῖς θείοις καὶ ιεροῖς αὐτὸν μαθηταῖς, κατὰ τὸν ὑψηλέτερην τῆς θεολογίας ἀετόν, εἰμὶ μόνον τὴν εἰρήνην....κτλ.

αετον, ειπε μονον την ορθην
„Λοιπόν.... υθέλουμε και διορίζουμεν αποβάλλοντας
τὸν ἄνωθεν σκανδαλώδη νεωτερισμὸν και ἀκόλου-
θωντας ἀπλῶς τὴν ὁρθὴν γνώμην τῆς ἐκκλησίας, ὅτι
εἰς τὸ ἐρχόμενον νὰ μὴν ἡθελε προπονεῖται τολμήσει
κανένας.... κατ' οὐδένα τρόπον νὰ ἑτοιμάσῃ τα κοι-
νῶς λεγόμενα βαῖα, εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων, μὲ
πολυειδῆ ἀνθη, τριαντάφυλλα, βιολέταις και ἄλλα
τεράσσαις ἔξω ἥπτε κλάδους ἔλλιπον και ποιηίσων....”

ΕΙΣ ἔνα του χρονογράφημα είς τὸ Ἐμπόδες ἐλέγχει
ὁ Διαβάτης τὰ Πάτραι τὰ ὄποια ἐδημοσίευσαν ἔνα
θρῦλον τῆς σταυρώσεως τοῦ Χριστοῦ διότι ὁ θρῦλος
αὐτὸς εἶναι φράγκικος. Ἐμάς, ποὺ δὲν λέγομεν δητὶ¹
ἀγωνιζόμεθα διὰ τὰ πάτραις, δὲν θὰ μᾶς ἐλέγξῃ πι-
στεύομεν κανεῖς ἀν̄ ἀναδημοσιεύσωμεν ἐδὴ τὴν ώ-
ραίαν παράδοσιν. Κατὰ τὴν παράδοσιν αὐτὴν γύρω
εἰς τὸ σταυρὸν τοῦ Σωτῆρος φτερούγιζε ἔνα μικρὸ-
πουλάκι, ὃ πυρούλας. Πονούσε καὶ αὐτὸς γιὰ τὸ ἀδικον
μαρτυρίο καὶ ἤθελε νὰ τὸν ἀνακούψιτση. Γό το καύμένο
τὸ πουλάκι, μόνον αὐτὸς ἡμπόρεσε νὰ κάμη, νὰ κόψῃ
τὸ ράμφος του ἔνα ἀγκάθι ἀπὸ τὸν στέφανον του
Θεανθρώπου.

Αλλά τὸ πάθημα τῶν Πατρίων εἶναι διπλό. Τὸν ἐλληνικώτατον πυρούλαν ἡδέλησαν νά τὸν ἔξελληνίσουν καὶ τὸν ἔκαμαν πυραλλία. Πυραλλίς δὲ ἐστὶ «μικρὸν ἔντομον καὶ καστρέφον τὰ ἀμπέλια καὶ μὴ δυνάμενον τὰ ἔχη τὰ σύγενη αἰσθῆματα τοῦ πυρούλα», λέγει πάντοτε ὁ Διαβάτης.

Ω ΡΑΙΟΤΑΘΗ ἵτο δι ποᾶξις τῶν ἐν Ἐλβετίᾳ Ἐλήνων σπουδαστῶν δπως πρώτοτατήσουν εἰς τὴν ἀνέγερσιν μημείου ἐν Γενεύῃ τοῦ μεγάλου φιλέλληνος Ἐύναρδου. Ο Ἐλβετὸς τραπεζίτης εἰργάσθη μετὰ μοναδικῆς και ἀξιούχαμδστον ἀφοσιώσεως—δπῶς τόσοι ἀλλοὶ φιλέλληνες ἔζενοι —νπτο τῆς ἐθνικῆς μας ἀποκαταστάσεως, ὥστε νά δικαιοῦται τῆς Διαιρεστοι είννων μοσύνης παντὸς Ἑλληνος.

Τὴν ἐποχὴν ὅπου ἡ πατρίς μας διεῖχε τὸν γιγάντιον ἄγνων χάριν τῆς ἀνέξαρτησίας της, ὁ Ἰωάννης Ἐγγάρδος συνέσθεμεν διὰ στενωτάτης φιλίας μὲ τοὺς Μαυροκορδάτους, τοὺς Σούτσους καὶ τὸν Καποδιστριανό, δὲν ἐδίστασε ν' ἀφοσιωθῇ ὅλοψυχως εἰς τὸν

γωρα δ' ἀναγράψωμεν ἐδῶ τὸ δνομά της φημισμένον.
Τὴν συνοδεύομεν μὲ τὰς πιὸ εἰλικρινεῖς εὐχάς.

Απέθανεν εἰς τὴν Ὄδησσον δι μεγάλος Ἐλλην πολίτης Γρηγόριος Μαρασλῆς.

Ἐνας ἔμπορος εἰς τὸ Λονδίνον ἤγόρασε ἀντὶ τριῶν λιρῶν μίαν παλαιάν εἰκόνα. Εἰς τὸν κατάλογον τοῦ πλειστηριασμοῦ ἀνεγράφετο ἡ ἑλαιογραφία αὐτῇ, ἡ παριστῶσα Κάρολον τὸν Α'. ἀποβιβαζόμενον εἰς τὴν Ἰσπανίαν, δις ἔργον ἀνήκον εἰς τὴν Φλαμανδικήν Σχολήν. Καὶ διμως μετά τινας ἡμέρας ἔνας ἀστυφύλαξ γνωστὸς διὰ τὰς καλλιτεχνικάς του γνώσεις, παρατηρήσας τὴν εἰκόνα καὶ ἐκπλαγεὶς διὰ τὰς ἀναλογίας τὰς δοπιὰς παρουσίας τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Βελάσκες ἔξητασε καλλίτερον αὐτὴν καὶ ἀνεκάλυψε πραγματικῶς τὸ δνομα τοῦ μεγάλου ζωγράφου ἐπ' αὐτῆς γραμμένον μὲ μικροσκοπικά ψηφία.

Ο Δανούντσιο ἔδημοσίευσεν εἰς βιβλίον τὸ δρᾶμα του «Piu che l'amore» τὸ δποίον ἀπέτυχε τόσον οἰκτρὰ εἰς τὰ θέατρα τῆς Ρώμης καὶ τῆς Νεαπόλεως. Εἰς τὸν πρόλογον τοῦ βιβλίου του ἀπίτιθεται δριμύτατα ἔνατιον τῶν φιλολόγων καὶ τῶν κριτικῶν ποὺ ἐπέκρινον τὸ δρᾶμα του. Αἱ δικαιολογίαι του εἰνε πολὺ ὀραῖαι ἀλλ' ὅχι καὶ πειστικαὶ.

Ο Μιχαὴλ Ζαμακοῖς, εἰς ἓνα ἔργον του παραστάθὲν εἰς τὸ θέατρον τῆς Σάρδας Μπερνάρδο, λέγει ὅτι αἱ «γυναῖκες δὲν ἀγαποῦν τοὺς ὁραίους ἄνδρας ἀλλὰ τοὺς πνευματώδεις. Τί κριμα νὰ μὴ μᾶς λέγει καὶ τὰς προτιμήσεις τῶν ἀνδρῶν.

Ο Μιστράλ δὲν ἔνδοξος ποιητὴς τῆς Mireille παρακληθεὶς παρὰ πολλῶν φίλων του ἀκαδημαϊκῶν νὰ θέσῃ τὴν ὑποψηφιότητά του εἰς τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν ἥρονήθη δικαιολογηθεὶς ὅτι ἐκ τῆς μεγάλης ἥλικίας του δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἀγατήτην του Προβηγγίαν.

Εἰς τὸ κατάστημα τοῦ Ἀστὴν εἰς τὸ Παρίσι ξέδοθησαν εἰς πολυτελὴ τόμον δλα τὰ σχεδιογραφήματα τοῦ διασημού ζωγράφου Μιλέ.

Εἰς τὸ Παρίσι ἐπειδὴ αἱ γυναῖκες ἐπέτυχον δις ἀμαξηλάτιδες, οἱ Βέλγοι ἐπεκέφθησαν δι τὸ δύνανται νὰ τὰς χρησιμοποιήσουν καὶ εἰς τὴν ἀστυνομικὴν ὑπηρεσίαν. Εἰς τὴν Γάρδην προσελήνθησαν μερικαὶ καὶ διὰ ἐπιτύχουν εἰς τὸ νέον των ἐπάγγελμα οὐδεμίᾳ ἀμφιβολίᾳ ὅτι δ' ἀντικαταστήσουν μίαν ἡμέραν τοὺς ἀστυφύλακας.

Ἄπο τὴν αὐτοβιογραφίαν τοῦ φιλοσόφου «Ερβερ Σπένσερ μαντεύομεν δι τὸ Ἀγγλος κοινωνιολόγος ἦτο ἔνας πολὺ περιεργος ἀνθρώπος. Ο Σπένσερ δὲν ὄφειλε τίποτε εἰς τὰ βιβλία. Ή σκέψις του ἐπὶ μερικῶν ζητημάτων ἦτο τὸ ἀπαύγασμα ἰδίων παρατηρήσεων.

Εἰς τὸ Μαυροβούνιον κατηργήθη ἡ θανατικὴ ποινή. Δὲν ἀπαλλάσσονται διμως τοῦ εὐεργετήματος τούτου οἱ καταδικαζόμενοι ἐπὶ ἐσχάτη πρόδοσίᾳ.

Τὸ Στάδιον διεὶ τοὺς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας ποὺ γινεται εἰς τὸ Λονδίνον θὰ περιλαμβάνῃ 365 000 θεατές. Ο στίβος τοῦ δρόμου θὰ ἔχῃ ἔκτασιν ἵνα μῆλο. Γύρω ἄλλο, στίβος διὰ ποδήλατα. Ἐπίσης θὰ ὑπάρχῃ δεξαμενὴ διὰ τοὺς κολυμβητὰς μήκους 110 γνάδες.

Οἱ ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες τοῦ Λονδίνου θὰ γείνουν τὸ ἔρχομενον ἔτος καὶ θὰ διαρκέσουν δεκαπέντε ἥμέρας.

Ιδοὺ μερικὰ σύμπερασματα ἀπὸ τὴν λογοδοσίαν τοῦ Δρομοκατείου τοῦ 1906. Εἰσήχθησαν κατὰ τὸ ἔτος 72 ἄνδρες καὶ 33 γυναῖκες. Εἴς αὐτῶν 63 ἄγαμοι, 33 ἔγγαμοι καὶ 7 χηρευμένοι. Εξῆλθον θεραπευθέντες καὶ βελτιωθέντες 29. Η θεραπεία ἡ ἡ βελτίωσις τῶν ἀσθενῶν γίνεται ἰδίως κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς νοσηλείας.

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Σφρηνεία τῆς ἀποκαλύψεως ὑπὸ Χαραλάμπου Ανδρεάδη. Ἀθῆναι τυπ. Δ. Εύστρατίου 1907 δρ. 1.

Παγκύπριον Γυμνάσιον, τὰ κατὰ τὸ 1905-1906 πετραγμένα. Λευκωσία 1907 τυπογρ. τῆς «Φωνῆς τῆς Κύπρου».

Ιστορία τῆς Γαλλικῆς Ιογοτεχνίας ὑπὸ Γουσταύου Λανσών κατὰ μετάφραστον Γεωργίου Σωτηριάδου. (Βιβλιοθήκη Μαρασλῆ τόμος πρῶτος. Ἐν Ἀθήναις τύποις Π. Δ Σακελλαρίου, 1907.

Περὶ τοῦ προσωπικοῦ θεσμοῦ τῶν ἀλλοδαπῶν ἀντονύμων ἐταιριῶν ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ Μιχαὴλ Μ. Ἐπιφάνους. Πειραιεὺς 1907 τυπογρ. «Φωνῆς Πειραιῶς» δρ. 3.

La Duégne Apprivoisée.—comédie lyrique en 1 acte par Tristan Klingsor. Paris 1907 E. Sansot et C° fr. 1.

Spectacles et Rêves poèmes par Gaston D'Urvile. Paris 1907 E. Sansot et C° frs 3.

Celles qui attendent Poèmes par Jane Perdiel-Vaissière. Paris 1907 E. Sansot C° fr 3.50.

Les Pas Légers poèmes par Cécile Périn. Paris 1907 E. Sansot et C° fr. 3.

Athenische Hochzeitsgeschenke von Alfred Brueckner—Aus den «Athenischen Mitteilungen XXXII 1907 Athen.

L'esilio Paolo Buzzi, 3 vol. fr. 6.

Phrases poésies, par Estienne. Paris E. Sansot C° 1907 fr. 2.

ΤΟΜΟΙ ΤΩΝ «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ, ΜΕ ΜΕΓΑΛΗΝ ΕΚΠΤΩΣΙΝ

Καταρτίσαντες πλήρεις σειρὰς τῶν «Παναθηναίων», (1900-1906) πωλοῦμεν τοὺς περιστεύοντας τόμους εἰς τιμὰς ἐκτάκτως ἡλαττωμένας.

Οἱ τόμοι 1ος, 2ος, 3ος, 4ος, 5ος, 6ος, 7ος 8ος 9ος 10ος καὶ 12ος πωλοῦνται πρὸς δραχ. ἢ φρ. ΔΥΟ ἔκαστος.

Ο τόμος 10ος, ἐκ τοῦ δποίου δὲν περιστεύοντας ἀντίτυπα, πωλεῖται μόνον μὲ διλόκληρον τὴν σειρὰν πρὸς δρ. 28 ἢ τοι διλόκληρος ἡ σειρὰ δρ. ἢ φρ. 50.

Διὰ κάθε τόμου προσθέτομεν εἰς τὰς ἀνωτιμὰς 50 λεπτὰ διὰ τὰς ἐπαρχίας καὶ 1 φράγκον διὰ τὸ ἔξωτερον ταχυδρομικά.

Μετὰ τὴν ἔξαντλησιν τῶν περισσευόντων τόμων, αἱ διλίγαι ὑπολειπόμεναι σειραὶ τῶν «Παναθηναίων» θὰ πωλοῦνται εἰς τὴν ἀρχικὴν των τιμὴν δραχ. 150.

Αἱ παραγγελίαι στέλλονται πρὸς τὴν Διεύθυνσιν τῶν «Παναθηναίων» ὅδος Ἀριστοτέλεως 35 Ἀθῆνας καὶ προπληρώνονται.

Η ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ τῶν «Παναθηναίων»